

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

**HİLYE-İ HÂKÂNÎ'DE TELMİHTE
BULUNULAN HADİSLERİN TESPİT VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

HATİCE BEYZA BAYRAK SARIKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. Bilal SAKLAN**

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Beyza BAYRAK SARIKAYA
	Numarası	168106031013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı/ Hadis Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal SAKLAN
	Tezin Adı	Hilye-i Hâkânî’de Telmihte Bulunulan Hadislerin Tespit ve Değerlendirilmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Hilye-i Hâkânî’de Telmihte Bulunulan Hadislerin Tespit ve Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma 18/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Bilal SAKLAN	
2	Prof. Dr.	Adil YAVUZ	
3	Dr.	Mustafa KARABACAK	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Beyza BAYRAK SARIKAYA		
	Numarası	168106031013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı/ Hadis Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	Hilye-i Hâkânî'de Telmihte Bulunulan Hadislerin Tespit ve Değerlendirilmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hatice Beyza BAYRAK SARIKAYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Beyza BAYRAK SARIKAYA		
	Numarası	168106031013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı / Hadis Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bilal SAKLAN		
Tezin Adı	Hilye-i Hâkânî'de Telmihte Bulunulan Hadislerin Tespit ve Değerlendirilmesi			

ÖZET

İslamiyet’i kabul ile başlayan süreçte Türkler edebî hayatta konusal bir genişlemeye gitmiştir. Efendimiz’i (s) görmeyenler, onun fizikî özelliklerini merak etmiş, onu görenlerse tarif etmiş; böylece de ‘hilye’ rivayetleri müstakil kitaplarda yerini almaya başlamıştır. Şairler de bu konuda şiirler yazıp, Efendimiz’in yazı ile portresini çıkarmışlardır. Biz de çalışmamızda, bu kültürün başlatıcısı sayılan Hilye-i Hâkânî eserini inceledik. Bu amaçla eserdeki telmihlerin dinî dayanaklarını araştırdık.

Anahtar Kelimeler; Hilye, Hâkânî, Mehmed Bey.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Hatice Beyza BAYRAK SARIKAYA		
	Student Number	168106031013		
	Department	Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı/ Hadis Bilim Dalı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	Prof. Dr. Bilal SAKLAN		
Title of the Thesis/Dissertation	Detection and Evaluation of the Hadiths Presented in Hilyah Khâqânî			

ABSTRACT

In the process that started with the acceptance of Islam, Turkish people publicly developed in the literary life. The people who didn't see Mohammed wondered his physical characteristics, and the ones who saw him described his physical characteristics. Therefore hilyah narratives started to take place in separate books. Poets also wrote some poems about this issue so they described Mohammed's characteristics via writing. So in this study, we examined the work "Hilyah Khâqânî" that was counted as the initiator of this culture. For this purpose we searched whether the religious references in this story have any religious base or not.

Key words: Hilyah, Khâqânî, Mahmad Bey.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
KISALTMALAR	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu	1
2. Araştırmanın Amacı	1
3. Araştırmanın Kaynakları ve Metodu	1
I. BÖLÜM	
HÂKÂNÎ MEHMED BEY VE HİLYE KÜLTÜRÜ	3
1. HÂKÂNÎ MEHMED BEY'İN (v. 1015/1606) HAYATI.....	3
1.1. Hayatı, Ailesi ve Görevleri	3
1.2. Vefatı ve Kabri	4
1.3. Eserleri.....	4
1.3.1. Hilye-i Hâkânî.....	4
1.3.2. Miftâhü'l- Fütûhât.....	6
1.3.3. Dîvan.....	6
2. HİLYE ve HİLYECİLİK KÜLTÜRÜ	6
2.1. Hilye Kelimesi Hakkında	6
2.1.1. Hilye Kelimesinin Anlamı	6
2.1.2. Hilye Kelimesinin Ana Kaynaklarda Kullanımı	7
2.2. Hilye Kültürünün Ortaya Çıkışı ve Gelişim Aşamaları.....	8
2.2.1. Hilyelerin Ortaya Çıkış Sebepleri	9
2.2.2. Hilye Kültürünün Gelişimi.....	10
2.3. Hilyelerin Kaynakları	16

2.4. Hilye- Şemail Farkı.....	17
-------------------------------	----

II. BÖLÜM

BEYİTLERDE TELMİHTE BULUNULAN HADİSLER	19
1. HİLYE-İ HÂKÂNÎ'DE PEYGAMBERÎ VASIFLARDAN ÖNCEKİ BEYİTLERDE TELMİHTE BULUNULAN HADİSLER	20
2. HİLYE-İ HÂKÂNÎ'DE PEYGAMBERÎ VASIFLARIN ANLATILDIĞI BEYİTLERDE TELMİHTE BULUNULAN HADİSLER	29
2.1. Hz. Peygamber'in Baş Kısmındaki Uzuvarıyla İlgili Beyitler ve Telmihte Bulunulan Hadisler	29
2.2. Hz. Peygamber'in Baş Hariç Diğer Uzuvarıyla İlgili Beyitler ve Telmihte Bulunulan Hadisler	67
2.3. Hz. Peygamber'in Genel Vücut Yapısıyla İlgili Beyitler ve Telmihte Bulunulan Hadisler.....	83
DEĞERLENDİRME	116
SONUÇ.....	118
KAYNAKÇA	119

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

a.s: Aleyhi's-selam

AÜ: Ankara Üniversitesi

bkz.: Bakınız

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

İFAV : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı

İSTEM: İslâm, San'at, Tarih, Edebiyat ve Musikîsi Dergisi

nr.: Numara

r.a: Radıyallahü-anh

s.: Sayfa

(s): Sallallahü aleyhi ve sellem

ss.:Sayfalar

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

t.y.: Basım tarihi yok

v.: Vefatı

vd. : Ve diğerleri

y.y.: Basım yeri yok

ÖNSÖZ

İslamiyet'in gelişiyle, Müslüman olanlar Hz. Peygamber'e (s) sevgi duymaya başlamış; zamanla bu sevgi ve saygı artmıştır, Efendimiz'in vefatı ise müslümanların gönül dünyasını önemli ölçüde etkilemiştir. Onu görenler onun vücudunu, yaşayışını, sosyal ilişkilerini tarif etmişler ve bunları kayıt altına almışlar; bir nevi onun yazılı portresini oluşturmuşlardır. Onu görmeyenler için ise, bu bilgiler, onu zihinde canlandırmak için kaynak olmuştur. Dönem dönem şairler de bu rivayetlerden hareketle onun tasvirini şiirselleştirmişlerdir. İlk defa 15. yüzyılda Şerîfî (v. 1578-1586 arası) tarafından yazılan manzum hilye, Hâkânî Mehmed Bey'le (v. 1015/1606) şöhretinibulmuş ve bir kültür oluşmuştur. Hâkânî'den sonra hem Efendimiz'in, hem de başka peygamber veya din büyüklerinin hilyeleri şiirleştirilmeye başlanmıştır.

Ancak hadis ilminde zayıf ve uydurma rivayetler gerçeği, bizi hilyelerin dayandığı kaynakları araştırmaya yöneltti. Bu düşünceden hareketle öncelikle manzum hilye kültürünü başlatan şahıs ve eserini bulma yolunda çalışmalar yürüttük. Bu esnada Hâkânî'nin, bu konuda en güzel eseri telif ettiğini gördük ve onun eserinin aslına ve tercümesine ulaştık. Hilye'deki Arapça başlıkları ve beyitlerdeki telmihleri esas alarak, *Concordance*, *Şemâil-i Şerif*, *Şemâilü'r-Resûl* gibi eserlerden ve *Şamile* programından yararlanarak ilgili rivayetleri tespit ettik. Tespit edilen rivayetleri "Hilye'nin peygamberî vasıflardan önceki bölümleri" ve "Peygamberî vasıflar" olarak ikiye ayırdık. Peygamberî vasıflar bölümünü ise; 'Hz. Peygamber'in başındaki uzuvlar', 'diğer uzuvlar' ve 'genel vücut tanımları' olarak üç başlığa ayırıp, çalışmamıza yön verdik. Yine Hilye başlıkları ve beyitlerdeki telmihleresas alınarak, çalışmamızda on altı tane alt başlık açıp; ilgili Hilye beyitlerini ve tespit edebildiğimiz rivayetleri verdik, değerlendirme kısmında râvî ve rivayet değerlendirmesi yaptık. Râvîlerle ilgili değerlendirmelerde de en çok *Tehzîbü'l-Kemal, et-Tabakâtü'l-Kübra*'dan ayrıca da *Şamile* programından yararlandık.

Çalışmamız; giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmamızın amacına, konusuna, yararlandığımız kaynaklara ve konumuzla ilgili

daha önceden yapılan çalışmalara değindik. Birinci bölümde Hâkânî'nin hayatı ve eserlerini; hilyenin anlamını, gelişimini ve bu süreçte telif edilen eserleri inceledik. İkinci ve asıl bölümümüz ise iki ana başlık halinde şekillendi. Öncelikle Hâkânî'nin Hilye'sinin giriş bölümleri sayılabilecek tevhid, münacaât, Harun'ür-Reşîd'in olayı gibi bölümlerde hadislere telmih yapılan beyitleri ve ilgili rivayetleri inceledik. Ardından Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerinin anlatıldığı beyitlere geçildi. Burada da üç alt başlık oluşturulup öncebaşında bulunan organlarıyla ilgili beyitler ve dayanakları değerlendirildi. Daha sonra baş hariç diğer uzuvlarıyla ilgili beyitler ve rivayetler incelendi. Son olarak da Hz. Peygamber'in vücudunu genel olarak ifade eden beyitler ve bunların dayanakları olan rivayetlere yer verildi.

Toplamda kırk altı alt başlıkta tekrarlarla beraber toplamda elli dokuz rivayet incelenmiştir. Üç alt başlıkta da rivayet tespit edilememiştir. Çalışmamız sonucunda Hilye'nin çoğunlukla iki rivayete dayanarak oluşturulduğu görülmüştür. Sekiz başlıkta da hadis kaynaklarında bir rivayete rastlanmamış olup, tarih kitaplarındaki bilgiler aktarılmıştır. Buna rağmen şiirde sadece, “levlâke hadisi” hariç, uydurma rivayet bulunmaması, Hâkânî'nin sahih kaynaklara dayanarak rivayet nakletme konusundaki hassasiyetinin bir göstergesidir. Sonuç itibariyle bu şiir başlı başına bir hadis kaynağı olarak telif edilmemiş; okuyanların Hz. Peygamberi tanıma ve tahayyül edebilmesi amacıyla yazılmış ve bu konuda müellif, okuyucudan dua, Peygamber'den de şefaât beklemiştir.

Çalışmam boyunca ilgi ve yardımlarından dolayı değerli danışman hocam Prof. Dr. Bilal SAKLAN'a; yine yardım ve sabırlarından dolayı eşim ve aileme şükranlarımı sunarım.

Hatice Beyza BAYRAK SARIKAYA

Konya, 2019

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

Çalışmamızın konusu, 16. yüzyıl şairlerinden Hâkânî Mehmed Bey'in (v. 1015/1606) Hilye-i Hâkânî isimli şiiri olup; odak noktamız bu şiirde hadislere telmih yapılan Arapça tasvirli başlıklar ve beyitlerdir. Çalışmamızda bu tasvirlerden yola çıkarak dinî dayanak taraması yapılmıştır.

2. Araştırmanın Amacı

Çalışmamız; manzum hilye türünün gelişmesine zemin hazırlayan Hilye-i Hâkânî adlı şiirde yer alan peygamberî vasıfların hadis ilmi açısından dinî dayanağı olup olmadığını araştırma amacındadır.

3. Araştırmanın Kaynakları ve Metodu

Çalışmamıza öncelikle Hilye metninin orijinali ve Türkçe tercümesi elde edilerek başlanmıştır. Tercüme konusunda çalışmamıza kaynaklık eden eserler İskender Pala, *Hilye-i Saadet*; Hayrettin Karaman, *Hilye ve Bürde Kasidesi*'dir. Bu kaynaklardan, beyitlerin tercümelerinde istifade edilmiştir. Mehtap Erdoğan'ın *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*' ve Abdülkerim Gülhan'ın *Hâkânî Mehmed Bey ve Divan'ının Tenkidli Metni*' isimli doktora tezlerinden de hilye ve hilye kültürünün ortaya çıkması, gelişimi gibi konularda istifade edilmiştir. Hilye beyit ve başlıklarındaki telmihlere göre rivayet taramasına geçtiğimizde ise büyük ölçüde *Concordance*'dan ve Şamile programından istifade edilmiştir. Burada tespit edilen rivayetler ise sahih hadis kitaplarından teyit edilmiştir. Elde edilen rivayet metinlerinin hem Arapçaları hem de Türkçe tercümeleri birlikte verilmiştir. Ayrıca rivayetin ilk geçtiği yerde râvî senetleri de verilmiş ve değerlendirme kısmında senette yer alan râvîler incelenmiştir. Râvî incelemesinde de en çok *et-Tehzîbü'l-Kemal* isimli eserden yararlanılmıştır. Bu konuda ayrıca *et-Tabakâtü'l-Kübra* ve *et-Tarihu'l-Kebîr* eserlerinden de istifade edilmiştir.

Konumuzla ilgili daha önce yazılan Mehtap Erdoğan ve Abdülkerim Gülhan'ın tezlerinde; Mehmet Atalay'ın *Hâkânî ve Hilye'si I-II*' makalelerinde konu sadece Türk dili ve edebiyatı açısından incelenmiş; dinî bir dayanak aranmamıştır.

Tirmizî'nin *Şemail* adlı eserine şerh yazan Yaşar Kandemir de *Şemail-i Şerif Şerhi*'nde, hadisleri ele alıp, râvîlerle ilgili bilgilere yer verip, bu konuda açıklamalarda bulunmuştur. Hâkânî'yle ve Hilye'siyle bir bağlantı kurmamıştır. İşte bizim çalışmamızın bu eserlerden farkı hem Hilye beyitlerinin hem de dinî dayanak olarak hadis rivayetlerinin bir arada bulunmasıdır. Çünkü bizim amacımız Hilye'nin metnini sadece Türk dili açısından incelemek değil, beyitlerde açıklanan peygamberî vasıfların dinî açıdan değerini ortaya koymaya çalışmaktır.

I. BÖLÜM

HÂKÂNÎ MEHMED BEY VE HİLYE KÜLTÜRÜ

Giriş bölümünde çalışmamızın konusu, amacı ve kaynaklarıyla ilgili bilgiler verildikten sonra; birinci bölümde iki başlık altında önce Hâkânî Mehmed Bey ve eserleri hakkında; ardından hilye kelimesinin anlamı, hilye kültürünün doğuşu ve gelişimi hakkında bilgiler verilecektir.

1. HÂKÂNÎ MEHMED BEY'İN (v. 1015/1606) HAYATI

1.1. Hayatı, Ailesi ve Görevleri

Asıl adı Mehmed olan Hâkânî; İstanbullu olup hayatı hakkında mevcut olan az miktarda bilgi, kaynaklarda birbirinin tekrarı şeklindedir. Abdülkerim Gülhan, doktora tezinde kaynaklardaki bilginin yetersizliğini dile getirir ve kendisi, Hâkânî'nin şiirlerinden ve kitaplarından yola çıkarak bilgiler elde eder. Buna göre “bazı ihtilafli noktaların aydınlanmasını şimdilik zamana bırakacak olursak; Hâkânî; Arnavut, Hırvat veya Boşnak asıllı olup, Osmanlı'ya intisap etmiş ve sadrazamlık makamına kadar yükselmiş asil bir aileye mensuptur. Sadrazam Ayas Paşa ve Güzelce Rüstem Paşa'nın soyundandır. Annesinin adı Şerife, babasının adı Mahmud veya Abdülcelil'dir”.¹ Hâkânî'nin doğum yeri ve tarihiyle ilgili de kesin bilgiler olmamakla beraber Hilye'sinin son beytinden hilyeyi 1007/1598-99 tarihinde bitirdiği anlaşılmakta; hilyeyi dönemin sadrazamı Cigalazade Sinan Paşa'ya sunduğunda ise yaşlı olduğu bilinmekte; böylece de Hâkânî'nin 16.yüzyılın ilk yarısında doğduğu söylenebilmektedir.²

Hilye-i Hâkânî, Divân ve Miftâhu'l-Fütühât adlı eserlerine bakıldığında Hâkânî'nin; hadis bilgisine, edebî bilgiye, Arapça ve Farsça dil bilgisine sahip olduğu görülmektedir. Hâkânî resmî hizmet olarak müteferrikalık, sancak beyliği ve Divan-ı Hümayun'da muhasebecilik görevlerinde bulunmuştur.³

Sonuç olarak 16.yüzyılın ilk yarısında doğduğu tahmin edilen Hâkânî; asil bir aileden gelip, iyi bir tahsil görmüş, devletin resmî görevlerinde çalışmış ve önemli eserler telif etmiştir.

¹Bkz. Mustafa, Uzun, “Hâkânî Mehmed Bey”, *DİA*, İstanbul, 1997, XV, s. 166; Abdülkerim, Gülhan, “*Hâkânî Mehmed Bey ve Divan'ının Tenkidli Metni*”, (Doktora tezi, Ankara, 1996), s. 5.

²Bkz.; Gülhan, a.g.e., s. 6.

³ Uzun, a.g.m., s. 167.

1.2. Vefatı ve Kabri

Hâkânî, 1015/1606 yılında İstanbul'da vefat etmiş olup kabri Mihrimah Sultan Camii haziresindedir.⁴ Muallim Naci, Hâkânî'nin mezar taşında "Hüvelbaki Hille-i Hâkânî hasretler rûhiyçün el-fatiha"⁵ şeklinde yanlış bir ibarenin bulunduğunu bildirmektedir. Gülhan, 1994 yılında mezara gittiğini; mezar taşında bazı değişiklikler olduğunu belirtir ve şöyle söyler; "yeni yapılan mezarın arka planında kalan taşta şu kitabe yazılıdır; 'Hüve'l-Bakî Hilye-i Hâkânî nâzımı meşhur şair Hâkânî Muhammed Beg Ruhiçün Fatiha 1015 sene'. "⁶

Görüldüğü üzere 1606 yılında vefat eden Hâkânî'nin mezar taşında; Muallim Naci'nin belirttiği yanlış ibare daha sonraları düzeltilmiştir.

1.3. Eserleri

Hâkânî'nin bilinen üç eseri bulunmaktadır. İlk olarak, çalışmamızın üzerinde şekillendiği eser olan Hilye hakkında şu bilgiler verilebilir;

1.3.1. Hilye-i Hâkânî

Eser 'Hilye-i Saadet', 'Hilye-i Şerif', 'Hilye-i Nebi' gibi isimlerle de anılır.⁷ Hâkânî'nin tanınmasına vesile olan ve hilye geleneğini başlatan eser sayılmaktadır. Nitekim bu eserden sonra şairler tarafından birçok hilye kaleme alınmıştır. Hilyelere zeyl ve nazire yazılması da yine bu eserle ilgilidir. Şöyle ki; Hâkânî'nin eserini beğenip hilye yazmak isteyenler olduğu gibi; eserin üzerine nazire yazılamayacağını düşünenler de olmuş ve onlar, din ve tarikat büyüklerinin veya diğer peygamberlerin hilyeleri gibi farklı konularda hilyeler yazmışlardır.⁸ Hilye-i Hâkânî hakkındabazı makalelerde bu eserin Türk edebiyatındaki ilk eser olduğu

⁴ Bkz.; Uzun, a.g.m., s. 167.

⁵ Bkz.; Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri*, (hazırlayan; Cemal Kurnaz), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 62.

⁶ Bkz.; Gülhan, a.g.e., ss. 15-18.

⁷ Bkz.; a.g.e., s. 52.

⁸ Mehtap, Erdoğan, "*Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*", (Doktora tezi, Sivas, 2011), s. 70.

bildirilmekteyse de⁹ ilk hilye, Şerifî (v.1578-1586 arası) tarafından yazılmıştır.¹⁰ Ancak hilyecilik geleneğinde rol- model(çığıracı) olan Hâkânî'dir.¹¹

Hilye'nin içeriğine bakacak olursak; Hâkânî ilk olarak, besmelenin harflerinin açıklamasıyla şiirine başlar. Ardından, Allah'ın bir olduğunu ve her şeyin ona muhtaç olduğunu; ilk yaratılanın nûr-i Muhammedî olduğunu anlatan tevhid bölümüne geçer. Sonra bağışlanmayı dilediği münacaât bölümü, ardından da Hz. Peygamber'e sevgisini anlattığı naat bölümü gelir. Daha sonra dört halifeyi övdüğü bölüm ve sonrasında böyle önemli bir işe kalkıştığı için af dilediği beyitler yer alır. Ardından Hz. Ali'den nakledildiğini bildirdiği bir rivayete ve açıklamasına yer verip; Hârûn'ür-Reşîd'in başından geçen olayı anlatır. Daha sonra da Hz. Peygamber'in fizikî tasvirlerini anlatmaya başlar. Ana bölüm burası olduğu için en uzun bölüm de burasıdır. En son olarak da eksikleri için yine af dilediği hâtimet'ül-kitâb bölümü ile eserini sonlandırır.

Yani Hz. Peygamber'in vücut yapısını, sıfatlarını, ruh güzelliklerini; kısacası fizikî ve ruhî portresini konu edinen eser; aruzun 'fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün' kalıbıyla; 712¹² beyitlik mesnevi nazım tarzıyla yazılmıştır.¹³ Hilye; bölümler halinde oluşturulmuş ve Arapça-Farsça ibareli başlıklar kullanılmıştır. Ancak Arapça ve Farsça terkipler bulunmasına rağmen dili genellikle sadedir.¹⁴ Son beyitte "Oldı çün bin yedi tarihi temâm / Bu risalemde temâm oldu kelâm" demesinden eserini 1007/1598-99 tarihinde tamamladığı anlaşılmaktadır. Hilye-i Hâkânî hakkında Muallim Naci; "Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif'i gibi âmmenin kabul ve takdisine mazhar olmuş âsâr-ı mübârekedendir."¹⁵ der. Nitekim çalışmamıza da

⁹Mustafa, Uzun, a.g.m.,s. 167; Mehmet, Atalay, "Hâkânî ve Hilye'si I", *Fırat Üniversitesi Dergisi*, yıl 1991, sayı 5(1), s. 33.

¹⁰ Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., s.11.

¹¹ Bkz.; Ahmet, Çolak, "Klasik Türk Edebiyatında Hilye", *Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi I.Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu bildirisi*, s. 20.

¹²Bu konuda araştırma yapan müellifler, eserdeki beyit sayısı ile ilgili olarak 712, 713, 717, 724 gibi farklı sayılar vermektedirler. Örneğin; Gülhan 712 beyit olarak kabul ederken (Gülhan, a.g.e., s.55-56), Atalay 724 beyit kabul eder. (Atalay, a.g.m., s.32.) 724 beyte çıkarılanlar son kısımda 'münacat' bölümünden bahsederler. Ancak biz çalışmamızda İskender Pala'nın tercümesinden yararlandığımız için 712 beyti esas aldık.

¹³ Bkz.;Gülhan, a.g.e., s. 52.

¹⁴ Bkz.; Atalay, a.g.m., s.36.

¹⁵ Muallim, Naci, *Mecmua-i Muallim*, İstanbul, 1309, s.177.

Hilye'nin, halk üzerinde büyük etkiye sahip olması sebebiyle, dinî dayanağına tespit etme amacıyla başlanmıştır.

1.3.2. Miftâhu'l- Fütûhât

Hâkânî'nin, Hilye'sinden başka, Hz. Peygamber'in doğum gecesinin yıldönümünde tamamlanan ve yine sadrazam Cigalazâde Sinan Paşa'ya sunulan Miftâhu'l-Fütûhât isimli bir eseri bulunmaktadır. Eser kırk hadis tercümesi mahiyetinde olup, aruzun 'müfteilün müfteilün fâilün' kalıbıyla yazılmıştır.¹⁶ Her hadise ait on beyitlik şerh mahiyetinde tercüme ve daha sonra kırk- elli beyit civarında, konuya uygun hikaye kısmı yer almaktadır.¹⁷ Hilye başlıklarında peygamberî vasfı verip, beyitlerinde bu vasfı açıklaması gibi; bu eserinde de önce hadisleri vermiş, ardından da şerh ve açıklama kısmına geçmiştir.

1.3.3. Dîvan

Hâkânî'nin bir diğer eseri ise, 216 gazel ve 1090 beyitten oluşan Dîvan'ıdır. Eser akıcı ve sade üslûbu ile dikkat çekmektedir.¹⁸

Sonuç olarak Hâkânî, üç önemli eser telif edip, 1606 yılında vefat etmiştir.

2. HİLYE ve HİLYECİLİK KÜLTÜRÜ

Birinci bölümde; çalışmamız boyunca asıl konumuzu teşkil eden Hilye-i Hâkânî ve Hâkânî Mehmed Bey hakkında bilgiler verildikten sonra; burada 'hilye' kelimesinin özel ve genel anlamı; hilye kültürünün ortaya çıkmasında etkili olan faktörler, kültürün gelişim aşamasında kollara ayrılması ve bu süreçte telif edilen önemli eserlere yer verilecektir.

2.1. Hilye Kelimesi Hakkında

2.1.1. Hilye Kelimesinin Anlamı

Kelimenin anlamıyla ilgili sözlüklerden yaptığımız araştırma sonucunda aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir;

¹⁶ Bkz.; Uzun, a.g.m., s. 168.

¹⁷ Atalay, a.g.m., s.31.

¹⁸ Bkz.; Uzun, a.g.m., s.168; Atalay, a.g.m., s.31.

“Hilye” kelimesi sözlüklerde ‘bir şeyin tatlı olması’ anlamına gelmektedir.¹⁹ Tefe’ül bâbından geldiği zaman ‘bir süsle süslenmek, bezenmek’²⁰ anlamında kullanılır. Tef’il bâbında geldiğinde ise ‘bir kimseyi güzel yönleriyle, tatlı vasıflarıyla anlatmak, vafsetmek’ manalarına gelmektedir.²¹ Bu kelime manaları zamanla ‘Hz. Peygamber’in (s) fizikî özelliklerinin vafsedilmesi’ anlamında terimleşmiştir. Hilye kelimesi ile ıstılâhî anlam kast edildiği zaman “Hilye-i Şerife, Hilye-i Nebevî, Hilye-i Nebî, Hilye-i Saadet” tamlamaları kullanılmaktadır.²² Klasik metinlerde hilyenin orijinalinin ‘halk (yaratılış)’ kelimesi olduğu görülmektedir. Bu yüzden ‘Halku Rasûlillah’ ifadesi kullanılmıştır. Ama bunun yanında yer yer ‘Şemâilü’n-Nebî’, ‘Evsâfun- Nebî’ tabirleri de kullanılmıştır.²³

Sonuç olarak hilye kelimesi sözlük anlamında; “süs, ziynet, süslenmek, güzel yönlerle vafsetmek” manalarına gelirken; terim olarak; “Hz. Peygamber’in vasıflarını anlatan eser” anlamında kullanılır.

2.1.2. Hilye Kelimesinin Ana Kaynaklarda Kullanımı

Sözlük anlamında süs, zinet gibi anlamlara gelen hilye kelimesinin Kur’an’da ve hadis kaynaklarında yer alıp almadığına baktığımızda; kelimenin Kur’an’da hep gerçek, somut anlamda yer aldığını ve bu şekilde dokuz ayette geçtiğini gördük. ‘Hilye’nin, Kur’an’da geçtiği ayetler ve kazandıkları mana şu şekildedir; Cennetliklerin gümüş bileziklerle *süslenmesi*²⁴; İman edip salih amel işleyenlerin cennette altın bileziklerle *süslenmeleri*²⁵; İman edip salih ameller işleyenlerin cennette altın bilezik ve incilerle *bezenmesi*²⁶; *Zînet eşyası*²⁷; *Süs*

¹⁹ Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî (v. 175/791), *Kitâbü’l Ayn*, Dârü’l-Mektebetü’l-Hilâl, III, s.295; Muhammed b. A

hmed el-Ezherî (v.370/ 980), *Tehzîbü’l-Lüga*, Dâr-ü İhya, 2001, V, s. 151.

²⁰ İsmail b. Hammâd el-Cevherî (v. 400/1009), *Tâcü’l-Lüga*, Dârü’l-İlm, Beyrut, 1987, VI, s 2317.

²¹ el-Cevherî, a.g.e., VI, 2319.

²² Bkz.; Hikmet, Atik, “Hilyelere Göre Hz. Peygamber’in İnsanlara Davranışı”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl 2007, sayı 17, s. 272.

²³ Abdulkadir, Erkal, ‘Türk Edebiyatı’nda Hilye ve Cevri’nin “Çar-Yar-ı Güzin”i’, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, yıl 1999, sayı 12, s. 111.

²⁴ İnsan 76/21

²⁵ Kehf 18/31

²⁶ Hac 22/23, Fâtır 35/33

²⁷ Ra’d 13/17

*eşyaları*²⁸; Buzağı heykeli yapılmak için toplanan *zînet eşyaları*²⁹; *Süs ve süs eşyası*.³⁰

Ayet meallerinde görüldüğü gibi hilye kavramı Kur'an-ı Kerim'de, sözlüklerde karşımıza çıkan manalarla yer almıştır. Altın ve gümüş bileziklerle *süslenmek ve süs eşyaları*; hilyenin '*süs, bezek, zinet*' anlamlarını karşılamaktadır.

Hadis kaynaklarını tarayıp içinde 'hilye' kelimesi geçen rivayetleri tespit etmek istediğimizde ise; çalışmamızda sıklıkla başvuracağımız Taberânî'nin *el-Mucemü'l-Kebîr*³²inde yer alan rivayet karşımıza çıkmaktadır. Bu rivayete göre Hz. Hasan'ın, dayısı Hind b. Ebî Hâle³³den, Hz. Peygamber'i vasıflandırmasını istemesi üzerine, Peygamber'in fizikî özellikleri anlatılmıştır.

Hikmet Atik, makalesinde hilyenin kelime manasıyla birçok hadiste geçtiğini; Hz. Hasan'dan nakledilen hadiste³⁴ ve yukarıda bahsettiğimiz hadiste ise terim anlamıyla geçtiğini, hadisin ana kaynağını vermeden Ali Yardım'dan nakletmiştir.³⁵

2.2. Hilye Kültürünün Ortaya Çıkışı ve Gelişim Aşamaları

Hilye kelimesinin sözlük ve terim anlamlarını; Kur'an ve hadiste geçtiği yerleri inceledikten sonra; bu başlıkta, Müslümanlar arasında hilye-i şerif yazma geleneğinin hangi sebeplere dayandığı sorusuna cevap aradık. Buna göre hilyelerin yazılma sebeplerini inceleyip; ardından da bu kültürün gelişim aşamalarını ve telif edilen eserleri ele alabiliriz.

²⁸ Nahl 16/14, Fâtır 35/12

²⁹ Araf 7/148

³⁰ Zuhuf 43/18

³¹ Bkz.; İdris, Sağır, "*Kur'an'da Zinet Kavramı*", (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2009), ss. 17-18.

³² Taberânî, *el-Mu`cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414

³³ Hind b. Ebî Hâle; Hz. Hatice'nin, Ebû Hâle isimli eşinden olan çocuğudur.

³⁴ "Hz. Hasan naklediyor; Peygamber Efendimizin hilyesini çok iyi bilen dayım Hind b. Ebî Hâle'ye Hz. Peygamber'in üstün vasıflarını sordum ve olduğu gibi belleyip hâfızama nakşetmek için bana O'ndan bahsetmesini rica ettim." Taberânî, *el-Mu`cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

³⁵ Atik, Hikmet, "Hilyelere Göre Hz. Peygamber'in İnsanlara Davranışı", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 17, 2007. ss. 271-272.

2.2.1. Hilyelerin Ortaya Çıkış Sebepleri

Hz. Peygamber'e duyulan sevgi ve saygı, ahiret gününde onun şefaatinin umma gibi nedenler başta olmak üzere; resim ve heykel konusunda Müslümanların ihtiyatlı davranması sebebiyle onun resminin yapılamaması, kaynağı tespit edilememiş de olsa hilyelerin önemine ve koruyuculuğuna dair haberlerin yayılması; iyi bir eser bırakarak, vefatından sonra da hayırla anılma isteği gibi nedenler de şairleri hilye yazmaya yönelten sebeplerdendir.

Bu sebepleri biraz açacak olursak şöyle söyleyebiliriz; Peygamber'i (s) görmüş olmasına rağmen sahabe başta olmak üzere, onun döneminde yaşayıp da onu göremeyen veya az görme fırsatı yakalayan; onun vefatından sonra dünyaya geldiği için onu göremeyen insanlar Efendimiz'e (s) sevgi, saygı, muhabbet, özlem ve hasret beslemektedirler. İşte bu sevginin bir göstergesi olarak Hz. Muhammed'in portresi yapılmak istenmiştir. Ancak İslam dininde resim ve heykel yapmanın meşru görülmemesi sebebiyle; Peygamberimiz'in (s) resmi veya heykeli değil, yazı ile portresi olan hilyeler ortaya konulmuştur. Hilye-i Hâkânî'de geçen ancak kaynağı tespit edilemeyen, Hz. Ali'den nakledilen bir rivayet de hilyelerin başlıca yazılma sebeplerindendir. Ali b. Ebi Talip'ten; Rasûlullah (s) şöyle buyurmuştur; *'Benden sonra hilyemi gören beni görmüş gibidir. Kim bana olan sevgi ve özlem ile hilyeme bakarsa Allah ona cehennemini haram kılar. O kişi kabir fitnesinden emin olur, mahşer günü çıplak olarak haşredilmez.'* Bunlara ek olarak, çalışmamızın üzerinde şekillendiği Hilye-i Hâkânî'de anlatılan; Harunü'r-Reşid'in, kendisine hilye hediye ettiği için bir fakire ihsanda bulunması sebebiyle rüyasında Efendimiz'i görmesi olayı da hilye yazma sebeplerinden biridir.³⁶ Yine konumuzla ilgili olarak Erdoğan, tezinde 'Hâkânî'nin Etkisi' şeklinde bir başlık açmış ve Hâkânî'nin eserinin çok beğenilip diğer şairlerin de şiirlerinde Hâkânî'den bahsettiklerini söylemiştir.³⁷

Görülmektedir ki; Hz. Peygamber'in (s) sevgisi, resim ve heykel yapımının yasak olması sebebiyle, onun yazı ile portresi olan hilye geleneğini başlatmıştır.

³⁶ Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., s. 16; Hilye-i Hâkânî'de 167-193. beyitlerde bu olay anlatılmaktadır.

³⁷ Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., s. 62.

Şairlerin hayır dua ve şefaât beklentileri; kaynağı belli olmasa da hilyelerin koruyuculuğuna dair bilgiler ve Hâkânî'nin açtığı yol sayesinde önemli eserler telif edilmiştir.

2.2.2. Hilye Kültürünün Gelişimi

Türklerin Müslüman olmalarıyla birlikte yaşamlarında meydana gelen değişiklikler edebiyat alanlarını da etkilemiş ve hem konu hem de şekil bakımından şiirlerde birtakım değişiklikler olmuştur. Müslümanlığı seçen toplulukta, o dinin rehberi olan peygamberin sevgisi oluşmuş ve bir önceki başlıkta ele aldığımız önemli sebeplerle beraber edebî alanın muhtevası artık Hz. Peygamber'in (s) hayatı, fizikî ve ruhî portresi olmuştur.

Hilye ile ilgili rivayetler ilk başlarda hadis, siyer ve megazi kitaplarında; mevlid, miraciye ve kısas-ı enbiyalarda parçalar halinde bulunmaktaydı. İmam Tirmizî (v.279/892) “Kitabü-Şemail”inin ilk bölümlerinde Efendimiz'in (s) sadece fizikî özelliklerinden bahseden hadislere yer vermiş ve “böylece hilye, Hz. Peygamber'in (s) ahlak ve davranışlarından bahseden şemail türünün bir parçasını oluşturmuştur.”³⁸ Ardından temel kaynaklardaki hilyeyle ilgili rivayetlerin toplanması ve bir araya getirilmesiyle müstakil hilye eserleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Arap edebiyatındaki ilk eserlerle ilgili bilgi veren Zülfikar Güngör şu eserlerden bahseder;

El- Mâlâtî (v.788/1386), Halbetü'l- Muktefa fi Hilyeti'l- Mustafâ.

En- Nablûsî (v. 1143/ 1731), İzâletü'l- Hâfâ an Hilyeti'l- Musatafâ.

El- Geylânî (v. 1200/ 1785), Mir'âtü'l- Hüsni'l- Bâdî fi Hilyet'r- Rasûli'ş- Şâfi.³⁹

Arap edebiyatının diğer önemli şemail eserleri ise Beyhâkî'nin (v.458/1066)*Delâilü'n Nübüvve*'si, Kadı İyaz'ın (v.544/1149)*Şifa'i Şerif'i*, İbnü'l-

³⁸Zülfikar, Güngör, “Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler”, *TDV yayınları*, Uluslararası Mevlid Sempozyumu, Ankara, 2010, s. 74.

³⁹ Bkz; a.g.m., s. 75.

Cevzî'nin (v. 597/1201) *el- Vefa fi Fezâili'l Mustafâ*'sıdır.⁴⁰ “Ancak Araplarda edebî bir çerçeve içinde hilye ve şemail yoktur. Yazılmış olanlar bir sanat endişesiyle değil dinî ve ilmî birer kitap olarak meydana getirilmiş ve hadislerle beraber yürümüştür. Bu nedenle Araplardaki hilye ve şemailerde edebî mahiyet görülmediği gibi manzum olarak yazıldığı da pek vaki değildir.⁴¹ İran edebiyatında ise şemailnâme ve hilye örneklerine hemen hemen hiç rastlanmadığı, bunun sebebinin de Şii'lik olduğu üzerinde durulmaktadır. Şii oldukları için ilgi ve muhabbetlerinin Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin'e yönelmiş olduğu, onlarla ilgili eserler telif ettikleri bildirilmiştir.⁴²

Türk edebiyatına baktığımızda 16. yüzyıl başlangıç sayılmak üzere manzum, mensur, manzum-mensur karışık ve levha şekillerinde olmak üzere birçok hilye yazılmıştır. Hilyenin ana konusu olan, Hz. Peygamber'in dış görünüşüyle ilgili rivayetler; başlarda şemail kitapları içinde yer alırken zamanla edebî kaygıyla yazılan sanat eserlerinde yer almış ve Hz. Peygamber'in hilyesiyle ilgili önemli bir eser telif edilince; diğer peygamberlerin, din ve tarikat büyüklerinin hilyeleriyle ilgili eserler telif edilmeye başlanmıştır. Böylece de hilyeler; dört halife hilyeleri, peygamber hilyeleri, din ve tarikat büyüklerinin hilyeleri, aşere-i mübeşşere hilyeleri gibi kollara ayrılarak zamanla çeşitlenmiş; “muhtevasına” ve “şekline” göre kısımlara ayrılmıştır. Muhtevasına göre hilyeler; Hz. Peygamber hilyeleri, peygamber hilyeleri, dört halife hilyeleri, Hz. Hasan ve Hüseyin (Hasaneyn) hilyeleri, aşere-i mübeşşere hilyeleri, din, tarikat ve tasavvuf büyüklerinin hilyeleri şeklinde isimlendirilmektedir. Hz. Peygamberle ilgili olanları ise edebiyatımızda ‘Hilye-i Saadet, Hilye-i Nebî’ gibi daha özel terkiplerle anılmaktadır. Yazılış şekline göre hilyeler ise; manzum hilyeler, mensur hilyeler ve tablo (levha) hilyeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Hikmet Atik bu yaygın kanaate bir madde daha ekleyerek ‘gül şeklinde hilyeler’i de zikretmiştir.⁴³ Burada, yazılış şekline göre hilyelerin önemlilerini listelememiz faydalı olacaktır.

⁴⁰ Bkz; Fatih, Özkafa, “Hilye-i Şerife'nin Dinî, Edebî ve Estetik Boyutları, *Turkish Studies*, yıl 2012, sayı7/3, s. 2043; İsmail, Yıldırım, a.g.e., ss. 78-79.

⁴¹ Nazif, Hoca, “Şemail ile Hilyeler”, t.y, y.y., s. 18.

⁴² Bkz.; a.g.m., s. 18.

⁴³ Bkz.; Atik, a.g.m., s. 273.

1. Manzum Hilyeler

Efendimiz'in (s) fizikî özelliklerinin anlatıldığı rivayetlerin ve şerhlerinin şiirsel formatta yazımıdır. Erdoğan'ın tespitine göre Türk edebiyatında 38 tane manzum hilye yazılmıştır.⁴⁴ Türk edebiyatında ilk müstakil manzum hilye yazarının Şerîfî (v. 1578- 1586 arası) mahlaslı bir şairimiz olduğu; en önemli ve kendinden sonrakileri etkileyen eserin ise Hâkânî Mehmed Efendi'ye ait olduğu bildirilmektedir.⁴⁵ Bu konudaki gelişimi yüzyıl olarak tablolar halinde yapan yazar sonuç olarak; "Türk edebiyatında hilye türünün ilk örneklerine 15.yüzyılda rastlandığını, 16.yüzyılda ilk müstakil örneklerinin verildiğini, 17.yüzyıldan itibaren Hz. Peygamber hilyeleri dışında başka hilyelerin de artık kaleme alınmaya başladığını ve böylece türün sınırlarının genişlemeye başladığını, 18.yüzyılda da bu gelişmenin yaşanmaya devam ettiğini, 19.yüzyılda türde bir duraklamanın yaşanmasına rağmen 20.yüzyılda tekrar bir canlanmanın görüldüğünü söyleyebiliriz", der.⁴⁶ 15.yy'da yaşamış olan Seyyid Nesîmî ve Dede Ömer Rûşenî'nin yazdığı şiirler müstakil olmayan ve hilyeye benzeyen bazı manzum eserlerdir. Yine 15.yy'da Yazıcıoğlu Mehmed tarafından yazılan hilye örneği de müstakil olmayan bir hilye örneğidir. İlk müstakil ve manzum hilye türlerine örnekler ise şu şekildedir;

1.1. Şerîfî (v. 1578- 1586 arası), Hilyetü'r- Resul

1.2. Hâkânî (v. 1015/1606), Hilye-i Hâkânî

1.3. Hakim Seyyid Mehmed (v. 1184/ 1770), Hilye-i Hakimâ

1.4. Mustafa Fehmi Gerçeker (v. 1950), Hilye-i Fahri Alem

1.5. Hayreddin Karaman, Şemail

Aruz kalıbıyla yazılan son hilyenin Mustafa Fehmi Gerçeker tarafından yazıldığı; Hayrettin Karaman'ın da hece veznini kullanarak hilye yazdığı tespit edilmiştir.⁴⁷ Bu konuda diğer yazarlardan farklı bir bilgi dile getiren Ahmet Çolak, sempozyum bildirisinde şöyle söylemiştir; "...Muhammet Ali Eşmeli, kanaatimizce

⁴⁴ Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., s. 10.

⁴⁵ Bkz.; a.g.e., s.11.

⁴⁶ Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., s.14.

⁴⁷ Bkz.; a.g.e., s.13.

divan şiir geleneğinin dışında da olsa Seyrî mahlasını kullanarak bir hilye-i şerif örneği kaleme almıştır.”⁴⁸

Buraya kadar olan hilyeler Hz. Muhammed’le ilgili olup; aşağıda gelenler, isimlerinden de anlaşılacağı üzere dört halife hilyeleri, peygamber hilyeleri, aşere-i mübeşşere hilyeleri, Hasaneyn hilyeleri, dört imam hilyeleri ve tarikat kurucularının hilyeleridir.

1.6. Cevrî (v. 1065/ 1654), Hilye-i Çar- Yar-ı Güzîn

1.7. Neşatî (v. 1085/ 1674), Hilye-i Enbiyâ

1.8. Güftî (v. 1088/1677), Hilye-i Şerif-i Aşere-i Mübeşşere

1.9. Hanyalı Nuri (v. 1230/ 1815), Hilye-i Şerif-i Haseneynü’l-Ahseneyn

1.10. Lütfî Çelebi (v. 1150/ 1737), Hilye-nâme-i Hazret-i Mevlânâ⁴⁹

2. Mensur Hilyeler

Sahabeden gelen, Efendimizin (s) fizikî özelliklerinin anlatıldığı rivayetlerin düz yazı şeklinde tertiplenmesidir. Müellifi tespit edilen eserler olduğu gibi müellifi belli olmayan çok sayıda eser de mevcuttur.⁵⁰

2.1. Şeyhü’l- İslam Hoca Sadettin Efendi (v. 1008/1599), Hilye-i Celile ve Şemail-i ‘Aliyye⁵¹

2.2. Abdülmecid Sivasî, Şerh-i Hilye-i Resûl-i Ekrem

2.3. Abdülvahab Dursun, Hilye-i Şerife

2.4. Ali Molla, Hilye-i Şerif-i Resulullah

2.5. el-İsfahânî (v. 430/1038), Hilyetü’l- Evliyâ

3. Tablo Hilyeler

Hilye-i Şerîf eserleri; manzum ve mensur şekillerde telif edilebildiği gibi; hattatlar tarafından belli bir form halinde tablo eserler olarak da vücut bulmuş ve hat sanatında önemli bir yer tutmuştur. Nitekim; “Hat sanatının köklü gelenekleri

⁴⁸Ahmet, Çolak, a.g.m., s.7.

⁴⁹Eserlerin listesi hakkında bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., ss.80-83; Özkafa, a.g.m., ss.2044-2045.

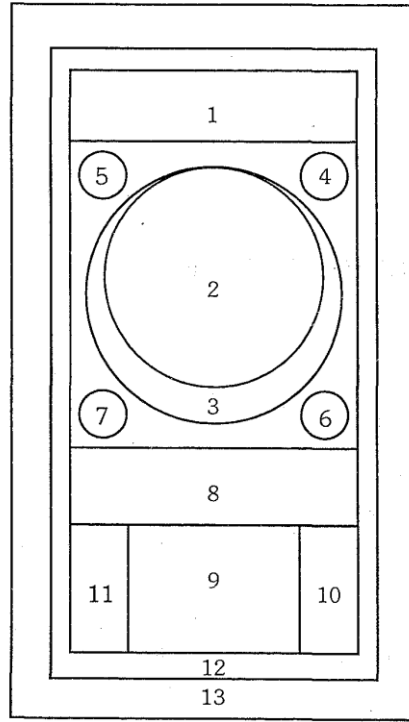
⁵⁰ Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., s. 92.

⁵¹ Zülfikar Güngör, makalesinde en eski mensur hilye olarak bu eseri zikretmektedir. Mehtap Erdoğan ise bu eserden doktora tezinde bahsetmemektedir. Bkz.; Güngör, a.g.m., s. 76; Erdoğan, a.g.e., ss. 92-100.

arasında bulunan icâzetnâmelerin (diploma) hilye yazmakla da alındığı görülmüştür.”⁵² İlk hilye levhasının Osmanlı’da Hâfız Osman tarafından tasarlandığı tahmin edilmektedir.⁵³

- 3.1. Hâfız Osman Efendi⁵⁴ (v. 1698)
- 3.2. Yedikuleli Abdullah (v. 1144/ 1731)
- 3.3. Şekerzâde Mehmed (v. 1166/ 1752)
- 3.4. Mahmud Celalettin (v. 1245/ 1829)
- 3.5. Hulusi Yazgan⁵⁵ (v. 1358/1940)

Burada; levha şeklindeki hilye eserlerinin muhtevasını ve şekilsel formunugösteren tabloyu incelememiz uygun olacaktır;

Hilyenin en yaygın biçimindeki bölümleri gösteren şema:

1. Başmakâm, 2. Göbek, 3. Hilâl, 4. Hz. Ebû Bekir, 5. Hz. Ömer, 6. Hz. Osman, 7. Hz. Ali, 8. Âyet, 9. Etek, 10-11. Koltuklar, 12. İç pervaz, 13. Dış pervaz.

56

⁵² Uğur, Derman, “Hat Sanatında Hilye-i Şerifler”, *Diyanet İlmî Dergi*, yıl 2003, Peygamberimiz Özel Sayısı, s. 622.

⁵³ Berk, a.g.m., s. 171.

⁵⁴ Tartışmalı bir konu olmakla beraber, genel kabul bu şekildedir. Bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., ss. 84-85.

⁵⁵ Bkz.; Derman, a.g.m., ss. 621-624.

⁵⁶ Şekil için bkz.; Uğur, Derman, “Hilye (Hat)”, *DİA*, İstanbul, 1998, XVIII, s. 47.

“1) Baş makam: Buraya mutlaka besmele veya euzü besmele, bazen de besmelenin içinde geçtiği ayet (Neml, 27/30) yazılır.

2) Göbek: Hilye metninin büyük bir bölümünün sığdırıldığı göbek, bazen "gövde" olarak da adlandırılmıştır. En yaygın şekli dairevi olmakla birlikte, beyzi (oval), hatta murabba (dörtgen) şeklinde de tertiplenebilir.

3) Hilal: Altın sürülmüş veya renklendirilmiş bir zemin üstüne tezyînî motifler, yahut sadece sıvama altın ile kaplanan bu kısmın mutlaka her hilyeye yapılması şart değildir, sadece göbek etrafının tezhiplenmesiyle de yetinilebilir. Hz. Peygamber, bu âlemi nuruyla aydınlattığı için güneş ve aya benzetilmiş, dolayısıyla hilyenin göbek kısmında güneş, bunu çepeçevre saran bölümde de hilal oluşturulmuştur. Hilyede tezyînat bakımından en zengin yer, göbek ve hilalin etrafında kalan; ekseriya kare şekline tamamlanmış bulunan bu sahadır.

4) Hz. Ebûbekir,

5) Hz. Ömer,

6) Hz. Osman,

7) Hz. Ali: Bu yuvarlak, yahut beyzî dört makama ilk dört halifenin sırasıyla isimleri yerleştirilir. Rasulullah'ın taşıdığı diğer dört isim de (Ahmed, Mahmud, Hâmîd, Hamîd) bazen bunların yerine yazılabilir...

8) Ayet: Buraya, doğrudan doğruya Hz. Peygamber'le ilgili bir ayet konulur. En çok görülen, "Biz seni alemlere ancak rahmet olsun diye gönderdik" (Enbiya, 21/107) mealinde olanıdır. "Hiç şüphesiz, sen büyük bir ahlak üzerindesin" (Kalem, 68/4) ve "Muhammed'in Allah Resülü olduğuna Allah'ın şهادeti yeter" (Feth, 48/28-29.) ayetlerinden biri de ilkinin yerine konulabilir, hatta "kelime-i tevhid" yazıldığı da vakidir.

9) Etek: Hilye metninin devamı ve dua kısmı böyle adlandırılır. Şayet metnin tamamı göbeğe sığdırılmışsa, bu bölüm bulunmayabilir. En son satıra hilyeyi yazan hattat da imzasını ve isterse yazdığı tarihi ilave eder. Etek kısmının iki tarafında kalan boşluklara (10, 11) koltuk denilir ve bu sahada tezyinî motifler yer alır, hattatın

künyesi buralara da taşabilir. Bütün levhalarda bulunması mutad olan iç pervaz (12) ve dış pervaz (13) ile hilyenin dış aksamı da tamamlanmış olur.”⁵⁷

Görüldüğü gibi levha hilyelerin genellikle şekilsel bir forma sahip olduğu; ancak gövde kısmının şekli, hangi ayetin yazılacağı, dört halifenin isimleri yerine Hz.Peygamber’in dört isminin yazılması gibi değişiklikler de yapılabilmektedir.

2.3. Hilyelerin Kaynakları

Hiz. Peygamber’i konu alan ilimlerin temel kaynağı olduğu gibi şemail ve hilye türlerinin temel kaynağı olarak da Kur’an-ı Kerim gösterilebilir. Çünkü Kur’an-ı Kerim Hiz. Muhammed’i “üsve-i hasene” olarak tanımlar.⁵⁸ Alemlere rahmet olarak gönderilen⁵⁹ üstün ahlak sahibi⁶⁰ bir peygamber tasavvuru çizilir.⁶¹ Müslümanlar da Hiz. Muhammed’i örnek alıp onun gibi yaşamak arzusunda olduklarından onun hem dinî hayatını hem fiziksel özelliklerini hem de sosyal ilişkilerini merak etmişler ve rivayetler ışığında peygamberle ilgili ilimler meydana getirmişlerdir.

Hilyelerin temel kaynaklarından biri de sahâbîlerdir. Nitekim onlar Efendimiz’i görmüş ve tavsiflerinin bizlere kadar ulaşmasına vesile olmuşlardır. Efendimiz hakkında bilgi rivayet eden sahabenin sayısı oldukça fazla olmakla beraber en önemlileri şöyledir; Hiz. Ali, Hiz. Aişe, Enes b. Mâlik, Ebû Hüreyre, Berâ b. Âzib, Hind b. Ebî Hâle, Câbir b. Semüre, İbn Abbas, Ümmü Mâbed...⁶² Her bir sahâbî, Efendimiz’i görebildiği ve ifade edebildiği şekilde hadis rivayet ettiğinden uzunluk kısalık açısından rivayetler farklılık gösterebilmektedir. Güngör’ün belirttiğine göre; Hiz. Ali ve Hind b. Ebî Hale’nin rivayetleri diğerlerine göre daha uzun ve ayrıntılıdır. Hiz. Peygamberin bir veya iki uzvunun tavsif edildiği rivayetler ise Hiz. Aişe, Ebû Hüreyre, Enes b. Mâlik, Berâ b. Âzib, İbn Abbas, Ümmü Mâbed gibi sahâbîden gelen rivayetlerdir.⁶³

⁵⁷ Derman, “Hat Sanatında Hilye-i Şerifler”, s. 618; ayrıca bkz.; Mehtap, Erdoğan, a.g.e., ss. 85-86.

⁵⁸ Ahzab 33/21.

⁵⁹ Enbiya 21/107.

⁶⁰ Kalem 68/4.

⁶¹ Bkz.; Güngör, a.g.m., s. 73.

⁶² Bkz.; Erkal, a.g.m., s. 112.

⁶³ Bkz.; Güngör, a.g.m., s. 74.

Zehra Gözütok Tamdoğan hilyenin, Efendimiz'in, her sahâbîsi tarafından farklı bir cepheden çekilmiş portresi⁶⁴ olduğunu belirtip, 'tasvirlerin hepsinde O'nun fizikî heybeti dikkat çekmektedir' dedikten sonra Ali Yardım'dan şunları nakleder; "İlahi vahyin mazharı olan ahir zaman peygamberi, aynı zamanda o vazifeyi temsil edebilecek bir 'vücut yapısı' ile de donatılmıştır. Onun insanlar üzerindeki çarpıcı tesir gücünde, heybetli bir vücut yapısına sahip oluşunun da payı bulunmaktadır."⁶⁵ Böyle bir vücut yapısından olsa gerektir; hilye metinlerinde Peygamberimizin fizikî özelliklerini tam anlatamama sıkıntısını dile getiren şairler O'nu anlatmak için özel kelimeler seçmişlerdir.⁶⁶

Eser olarak hilyenin kaynakları ise Tirmizî (v. 279/892), *Şemâil; Sünen*(Menâkıb, V/ 583-606); İbn Sa'd (v.230/ 845), *Tabakat*(I/ 410-431); Buhari (v. 256/ 870), *Sahih*(Sıfatü'n Nebi); Müslim (v. 261/ 875), *Sahih*(Fezail); İbn Asakir (v.571/ 1176), *Tarih*(III/ 247- 386); İbnü'l- Esir (v. 630/ 1233), *Üsdü'l-Ğabe*(I/ 13-34)...⁶⁷ şeklinde sayılabilir. Ömer Kara da hilyenin kaynağı olarak; şemâil türü eserleri, hadis kitaplarını, siyer ve megazi kitaplarını, İslam tarihi kaynaklarını, hasais ve delail türü eserleri, tabakat, teracim ve tezkire kitaplarını, tefsir kitaplarını, kısasu'l Kur'an isimli eserleri ve tasavvuf ve ahlakla ilgili eserleri⁶⁸ belirtmektedir.

2.4. Hilye- Şemâil Farkı

Hilye kültürünün ortaya çıkış sebepleri, gelişim aşamaları ve türlerinde ilk telif edilen örnekleri açıkladıktan sonra şimdi de maddeler halinde şemâil ve hilye türlerinin birbirinden farklı olan özelliklerini sıralayalım;

a.) Şemâiller edebî bir gaye güdülmeden yazılmışken; hilyeler sanat endişesinin ön planda olduğu eserlerdir.⁶⁹

⁶⁴ Bkz.; Gözütok Tamdoğan, Zehra, "Türk- İslam Edebiyatında Hilye ve 'Halil b. Ali el-Kırmî'nin Mensur Hilye-i Nebevî'si", *İstem Dergisi*, yıl 2016, sayı 28, s. 389.

⁶⁵ Aktaran; Gözütok Tamdoğan, a.g.m., s. 394 (Ali, Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, s.50)

⁶⁶ Bkz.; Erkal, a.g.m., s. 112; Atalay, a.g.m., s. 30.

⁶⁷ A.g.m., ss.74-75.

⁶⁸ Ömer, Kara, "Neşâti'nin Hilye-i Enbiya'sının Dinî Kaynakları", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl 4, sayı 12, 2002, ss. 6-7-8.

⁶⁹ Sadık, Yazar, "Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi", *Turkish Studies*, yıl 2007, sayı 2/4, s. 1029; Çolak, a.g.m., s. 8.

b.) Hilyeler, şemaillerden doğmuş olsa da; konu bakımından şemailler, hilyelere nazaran daha geniştir. Hilyelerde Efendimizin (s) sadece fizikî özellikleri yani dış görünüşü anlatılmış, şemaillerde ise Efendimiz'in (s) hayat tarzı, yaşama üslûbu ve ibadet hayatı ele alınmıştır. “Her şemail aynı zamanda bir hilye olmasına rağmen, her hilye tam bir şemail değildir.”⁷⁰

c.) Hilyeler, Peygamberimiz'den başka; diğer peygamberler, dört halife ve bazı İslam büyükleri için de yazılabılmış; fakat şemailler sadece Hz. Muhammed için yazılmıştır.⁷¹

d.) Hilyeler zamanla yazılı formdan görsel levha formuna tekamül etmişler ancak şemaillerde bu durum söz konusu olmamıştır.⁷²

Böylece şemail ve hilyenin arasında; edebî açıdan bir endişe olup olmaması; konu bakımından dar veya geniş olması; yazılış amacı; görsel forma sahipliği gibi bir takım farklar tespit edilmiştir.

⁷⁰ Erkal, a.g.m., s. 112.

⁷¹ Bkz.; Yıldırım, a.g.m., s. 79.

⁷² Bkz.; Çolak, a.g.m., s. 19.

II. BÖLÜM

BEYİTLERDE TELMİHTE BULUNULAN HADİSLER

Çalışmamızın ikinci bölümünde öncelikle; Hilye'deki, peygamberî tasvirlere geçmeden önceki beyitlerde hadislere telmih olup olmadığı incelenmiş, telmih olunan rivayetler araştırılıp tespit edilmiştir. Ardından Hz. Peygamber'in fizikî tasvirinin yapıldığı beyitlere geçilmiş ve buralarda önce beyit başlıkları ele alınıp, telmihte bulunduğu rivayetler tespit edilmiştir. Aynı başlık altında farklı bir hadise telmih söz konusu ise bu beyitler de ele alınıp dayandığı rivayet ve râvîleri incelenmiştir.

İlk alt başlık; Hilye'nin; besmele, tevhid, münacaat (özür beyanı), naat (Peygamber sevgisi) başlıklarını ve Hz. Ali rivayeti ile Harunü'r-Reşîd'in başından geçen olay hakkındaki beyitleri kapsamakta olup altı başlıktan ibarettir.

İkinci alt başlık ise; Hilye-i Hâkânî'de Hz. Peygamber'le (s) ilgili fizikî tasvirlerin yapıldığı beyitleri kapsamaktadır. Üç başlığa ayırdığımız bu kısmın ilk başlığında Hz. Peygamber'in (s) başında bulunan göz, burun, kaş, kirpik, dişler, saç ve sakalıyla ilgili vasıflar incelenmiştir. İkinci başlıkta Hz. Peygamber'in (s) başı hariç diğer vücut organları olan göbek, göğüs, omuz, kol ve bacaklar, eller, ayaklar ve parmaklarla ilgili tasvirler tespit edilip, bu beyitlerin telmihte bulunduğu rivayetler araştırılmıştır. Son başlıkta ise Hz. Peygamber'in ten rengi, kemiklerinin iriliği, kilosunu, boyu gibi vücudunun genelini tasvir eden Hilye beyitleri ve bunların telmihte bulunduğu rivayetlere yer verilmiştir. Bu üç başlık altında açtığımız kırk altı başlık; Hilye'de bulunan kırk başlığın esas alınmasıyla oluşturulmuştur. Bu başlıklar altında, başlığın ifade ettiği anlamın dışında bir rivayete telmih var ise, bu beyitler de ele alınıp incelenmiştir.

1. HİLYE-İ HÂKÂNÎ'DE PEYGAMBERÎ VASIFLARDAN ÖNCEKİ BEYİTLERDE TELMİHTE BULUNULAN HADİSLER

1.1. Besmele

1.1.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

5 ⁷³ Mürg-veş bâl açamaz hâsılı söz Nîm Bismil gibidir besmelesüz	5. Hâsılı söz besmelesiz (olunca) yarı ölü gibidir; asla kuş gibi kanat açamaz.
---	--

1.1.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

1. Hadis⁷⁴;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitinde şu hadise telmihte bulunmuştur;

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنِ فَرَّةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ أَبِي
سَلَمَةَ عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ كَلَامٍ أَوْ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يَفْتَحُ بِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
فَهُوَ أَبْتَرٌ أَوْ قَالَ أَقْطَعُ⁷⁵

Yahya b. Adem⁷⁶- İbn Mübarek⁷⁷- Evzâî⁷⁸- Kurra b. Abdirrahman⁷⁹- Zühri⁸⁰-

Ebû Seleme⁸¹ isnadıyla, Ebû Hüreyre⁸²'den nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s);

“Bismillahirrahmanirrahim ile başlanmayan her anlamlı iş ve söz bereketsiz ve sonuçsuzdur.” buyurmuştur

1.1.3. Değerlendirme

İlk olarak râvî zincirine bakıldığında; Yahya b. Adem (v. 203/818); kendisinden Kütüb-i Sitte imamlarının rivayette bulunduğu bir râvî olup, Buhari, Ebû

⁷³ Beyitlerin numaralandırılmasında ve tercümesinde İskender Pala'nın “Hâkânî Mehmed Bey Hilye-i Saadet” isimli sadeleştirme çalışması esas alınmıştır. (İskender, Pala, Hâkânî Mehmed Bey Hilye-i Saadet, Kapı Yayınları, İstanbul, 2016).

⁷⁴ Çalışmamız boyunca tekrarlarla beraber toplamda elli dokuz tane rivayet bulunmaktadır. İlk rivayet burada yer almıştır.

⁷⁵ Ahmet b. Hanbel, Müsned, II, 360.

⁷⁶ Mizzî, Tehzîbü'l-Kemâl, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1980, XXXI, ss.188-192.

⁷⁷ Mizzî, a.g.e., XVI, ss. 5-25.

⁷⁸ A.g.e., XVII, ss. 307-316.

⁷⁹ A.g.e., XXIII, ss. 581-584.

⁸⁰ A.g.e., XXVI, ss. 419-443.

⁸¹ A.g.e., XIV, ss. 486-487.

⁸² A.g.e., XXXIV, ss. 366-379.

Hâtim ve İbn Sa'd, vefat tarihinin 203/818 olduğunu bildirmiştir. Ebû Hâtim ve Yakup b. Şeybe 'sika' olduğunu belirtmişlerdir. İbn Ebî Şeybe ayrıca onun çok hadis rivayet ettiğini de bildirmiştir. Yahya, Abdullah b. Mübarek'ten rivayette bulunmuştur.⁸³ Abdullah b. Mübarek (v. 181/797); kendinden Kütüb-i Sitte imamlarının rivayette bulunduğu bir râvîdir. Abdurrahman b. Mehdi'den aktarıldığına göre; Abdullah b. Mübarek, Süfyan es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve Hammad b. Zeyd dört imam kabul edilmektedirler. Ahmed b. Hanbel, onun Yemen'e, Mısır'a, Şam'a, Basra'ya ve Kufe'ye ilmî yolculuk yaptığını bildirmiştir. Yahya b. Main, Abdullah'ın sika olduğunu, âlim olduğunu ve hadislerinin güvenilir olduğunu belirtmiştir. Muhammed b. Sad, Abdullah için sika, me'mun, imam ve hucet ifadelerini kullanmış olup, çok hadis rivayet ettiğini bildirmiştir. Ayrıca vefat tarihi olarak da 181/ 797 senesine işaret etmiştir. İbn Mübarek, Abdurrahman'dan rivayette bulunmuştur.⁸⁴ Abdurrahman b. Amr b. Yuhmid el-Evzâî (v. 157/ 774); kendisinden Kütüb-i Sitte imamlarının rivayette bulunduğu bir râvî olup; hadis ve fıkıh ilminde zamanının ve Şam bölgesinin imamı kabul edilmiştir. Kendisi de Kurra'dan rivayette bulunmuştur.⁸⁵ Kurra b. Abdurrahman (v. 147/764); hadisleri hakkında Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a'nın 'münker' dediği bir râvîdir. Yahya b. Main ise hadislerinin zayıf olduğunu bildirmiştir. Ebû Hâtim ve Nesâî de onun kuvvetli bir râvî olmadığını söylemişlerdir. Ancak İbn Hibbân '*es-Sikât*' isimli eserinde râvînin adını zikreder. Vefat tarihi 147 olan râvîden, Buhari dışındaki imamlar rivayette bulunmuşlardır. Kurra ise, Muhammed b. Müslim'den rivayet nakletmiştir.⁸⁶ Muhammed b. Müslim ez-Zührî (v.124/742); tâbiîn neslinden olup, hadisleri halifenin emriyle ilk defa resmî olarak tedvin eden kişidir. Muhammed b. Sad, hakkında sika demiş, çok hadis rivayet ettiğini bildirmiştir. Kendinden Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuştur.⁸⁷ Ebû Seleme (v.4/625); ismi Abdullah'tır. Kendinden İbn Hanbel, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî'nin rivayette buldukları bir sahabîdir. Ebû Seleme, Ebû Hüreyre'den rivayet nakletmiştir.⁸⁸ Ebû Hüreyre (v.58/678); ismi Abdurrahman

⁸³ Mizzî, a.g.e., XXXI, ss.188-192.

⁸⁴ A.g.e., XVI, ss. 5-25.

⁸⁵ A.g.e., XVII, ss. 307-316.

⁸⁶ A.g.e., XXIII, ss. 581-584.

⁸⁷ A.g.e., XXVI, ss. 419-443.

⁸⁸ A.g.e., XXXIII, s.370.

b. Sahr'dır. Kendinden Kütüb-i Sitte imamlarının rivayette bulunduğu, çok hadis rivayet etmekle tanınan sahabî râvîdir.⁸⁹

Görüldüğü üzere besmelesiz başlanan bir işin eksik kalacağı ile ilgili rivayet, zayıf olan Kurra isimli râvî hariç güvenilir râvîler tarafından nakledilmiştir. Bu râvînin zayıf olması sebebiyle rivayetin isnadı da zayıf kabul edilmektedir. Ayrıca Zühri'nin, Ebi Seleme'den rivayet aldığına dair bir bilginin olmaması; senedin muttasıl olmasını engellemektedir. Rivayete göre her işe başlarken Allah'ın adının anılması, o işin hayırla tamamlanmasına vesile sayılmıştır.

1.2. İlk Olarak Nûr-ı Muhammed'in Yaratılması

1.2.1. Hilye-i Hâkânî'de Geçen Beyitler

47 Genc-i pinhân gibi tâ evvelden Zâtı ferdiyyet ile kâim iken 48 Tâat-ı ins ü melekten ya'ni Şân-ı a'lâsı iken müstağnî 49 İktiza etti münezzeh Zât'ı Sebeb-i hilkat-i mevcûdâtı 50 Etti o demde hemân aşkı zuhûr Oldu el-kıssa hüveydâ bir nûr 51 Sevdi ol nûru "Habibim" dedi Hak Oldu dîdârına aşık mutlak ... 66 Cümlelerin evvelidir hatm-i rusûl Dediler anın için "me'haz-ı kül"	47. Zât'ı, gizli bir hazine gibi, ta evvelden yeganelik içinde kâim iken... 48. ... yani onun yüce şanı insanlar ve meleklerin ibadetlerinden müstağnî iken (henüz insanlar ve melekler yaratılmadan önce)... 49. ...kötü sıfatlardan arınmış olan Zât'ı, mevcudatın yaratılış sebebini gerekli buldu... 50. ... (ve) hemen o anda aşkı zuhûra geldi de sonuçta bir nur kendini gösterdi... 51. ... Allah, o nuru sevdi ve ona "Habibim" (sevgilim) dedi. Şüphesiz o sevgilinin yüzüne aşık oldu... ... 66. (İşte böylece) peygamberlerin sonuncusu (olan Hz. Muhammed), yaratılmışların ilki oldu. Bu sebepten
--	---

⁸⁹ Mizzî, a.g.e., XXXIV, ss. 366-379.

	ona “me’ haz-ı kü” (cümle yaratılmışların kaynağı) dediler.
--	---

1.2.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

2.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerinde şu hadise telmihte bulunmuştur;

- (أول ما خلق الله نور نبيك يا جابر - الحديث) رواه عبد الرزاق بسنده عن جابر بن عبد الله بلفظ قال قلت: يا رسول الله، بأبي أنت وأمي، أخبرني عن أول شيء خلقه الله قبل الأشياء.
قال: يا جابر، أن الله تعالى خلق قبل الأشياء نور نبيك من نوره، فجعل ذلك النور يدور بالقدره حيث شاء الله، ولم يكن في ذلك الوقت لوح ولا قلم ولا جنة ولا نار ولا ملك ولا سماء ولا أرض ولا شمس ولا قمر ولا جنّي ولا إنسي، فلما أراد الله أن يخلق الخلق قسم ذلك النور أربعة أجزاء، فخلق من الجزء الأول القلم ومن الثاني اللوح ومن الثالث العرش، ثم قسم الجزء الرابع أربعة أجزاء فخلق من الجزء الأول حَمَلَةَ العرش ومن الثاني الكرسي ومن الثالث باقي الملائكة، ثم قسم الجزء الرابع أربعة أجزاء...⁹⁰

Abdürrezzâk⁹¹ senediyle, Cabir⁹² 'den (r.a)şöyle bir hadis nakledilmektedir: "*Babam anam sana feda olsun ya Rasülâllah, Allah'ın eşyadan önce yarattığı ilk şeyin ne olduğunu bana haber ver.*" dedim. Rasülüllah (s.) şöyle dedi: "*Ey Cabir! Allah Teâlâ, eşyayı yaratmadan evvel kendi nûrundan senin nebînin nûrunu yarattı*" *Bu nûr, Allah'ın dilediği şekilde onun kudretiyle deveran ediyordu. Bu vakitte, Levh, kalem, cennet, cehennem, mülk, sema, yer, güneş, ay, cin ve insan ortalarında yoktu. Ne zaman ki Allah, mahlukâtı yaratmayı diledi; bu nûru dört parçaya böldü. Birinci bölümden kalemi, ikincisinden levh'i, üçüncüsünden de Arş'i yarattı. Sonra da dördüncü bölümü tekrar dört parçaya ayırdı. ...*"

1.2.3. Değerlendirme

Cabir'den rivayet edildiğine göre; Cabir, Hz. Peygamber'e ilk yaratılan şeyin ne olduğunu sormuş; Peygamberimiz de ilk yaratılanın kendi nuru olduğunu

⁹⁰ Aclûnî, *Keşfü'-Hafâ*, Mektebetü'l-Kuddîsî, Kahire, 1351, I, ss. 265-266.

⁹¹ Mizzî, a.g.e., XVIII, ss. 52-62.

⁹² A.g.e., IV, ss. 443-454.

bildirmiştir. *Keşfü'l-Hafâ*'da tespit ettiğimiz rivayette Aclûnî, bu rivayeti, Abdürrezzâk'ın, eserinde naklettiğini bildirmektedir. Ancak araştırmalarımız neticesinde *el-Musannef*'te, Hz. Cabir'den nakledilen ve Allah'ın ilk yarattığı şeyin Hz. Muhammed'in nuru olduğuna dair rivayet tespit edilememiştir. Aclûnî, senet zincirinde Abdürrezzâk'tan sonra Câbir'i zikretmiş ve aralarındaki râvileri hafzetmiştir. Bu da senedin muttasıl olmadığına işaret etmektedir. Bu senede göre ilk râvî Abdürrezzâk es-San'ânî'dir (v. 211/826-827). Abdürrezzâk, rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almış güvenilir bir râvîdir.⁹³ Câbir b. Abdullah (v. 78/697) ise; binden fazla hadis rivayet eden muksirûn sahabeden biridir. Kendinden Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuştur.⁹⁴ Görüldüğü üzere Abdürrezzâk ve Câbir gibi güvenilir râvîlerden aktarılan bu bilgi, hadis kaynaklarında yer almazken *Keşfü'l-Hafâ*'da tespit edilmiştir.

Yukarıdaki beyitlerde ve devamında yer alan beyitlerde⁹⁵; ilk olarak peygamberin nurunun yaratıldığı; onun Allah'tan utanıp terlemesi sonucu her ter damlasının ruhlar âlemine dökülüp bir peygamber olduğu belirtilmiştir. Allah, başka bir defa Peygamberimiz'e nazar ettiğinde, yine dökülen ter damlalarından incilerin yaratıldığı; sonra Allah'ın incilere bakmasıyla onların deryaya dönüştüğü; ardından denizlerin ortaya çıktığı ve denizlerin köpüğünden karaların; buharından da göklerin yaratıldığı tasvir edilmiştir. Sonrasında Allah'ın, ilahi takdiriyle yeryüzü yuvarlağını meydana getirdiği, ardından meleklerin yaratıldığı; Allah'ın emriyle secdeye vardıkları ve daha sonra hayatın başladığı işlenmiştir.

⁹³ Mizzî, a.g.e., XVIII, ss. 52-62.

⁹⁴ A.g.e., IV, ss. 443-454.

⁹⁵ 66.beyite kadar sırayla nelerin yaratıldığı ele alınmıştır.

1.3. Hz. Peygamber'in Ümmî Olması

1.3.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

<p>96 Okumazken o Halîl'in halefi Etti mülzem ulemâ-yı selefî 97 Ana ümmî lakab olmak mahzâ Olduğundandır ümmü'l-eşya.</p>	<p>96. Halil İbrahim soyundan gelen o Peygamber, hiç okuma yazması yokken, geçmiş bütün âlimleri susturdu. 97. Ümmî sıfatının ona lakap olması, hiç şüphesiz “ümmü'l-eşya” (her şeyin evveli) oluşundandır.</p>
--	---

1.3.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

3.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmuştur;

وَهُوَ أُمِّيٌّ لَا يَقْرَأُ وَلَا يَكْتُبُ⁹⁶

“...O, okur yazar olmayan bir ümmî idi...”

1.3.3. Değerlendirme

Hz. Peygamber'in ümmî olmasıyla ilgili şemail ve hilye rivayetlerinde herhangi bir bilgi tespit edilememiştir. Ancak Heysemî'nin; Taberâni'de yer aldığını ve râvîlerinin güvenilir olduğunu bildirdiği, kıyamet günü ile ilgili bir rivayette; ufukta görünen nurlu bir grubun peygamberinin sıfatı olarak ‘ümmî nebî’ ifadesi geçmektedir. Rivayetin devamında ise bütün peygamberlerin, bu grubun kendi ümmetleri olmasını istedikleri; ancak bu gruptakilerin, Hz. Muhammed'in ümmeti olduğundan bahsedilmektedir.⁹⁷Yukarda yer verdiğimiz bilgiye göre ise Gazalî *el-İhyâ*'da Hz. Peygamber'in ümmî olduğunu bildirmiştir.

Peygamberimizin ümmî oluşu Kur'ân-ı Kerim'de ise, A'raf⁹⁸, Ankebût⁹⁹ ve Şûrâ sûresinde¹⁰⁰ bildirilmektedir.

⁹⁶ Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazalî, *İhya-ü Ulumu'd-Dîn*, Darü'l- Marife, Beyrut, II, 364.

⁹⁷ Heysemî, Nürüddîn Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-Zevâid*, Mektebetü'l-Kuddîsî, Kahire, X, ss. 408-409; Taberâni, *Mucemü'l-Kebîr*, c.8, s. 173.

⁹⁸ 7/157-158. ayetler

⁹⁹ 29/48. ayet

¹⁰⁰ 45/52. ayet

1.4. Hz. Peygamber Olmasaydı Âlemlerin Yaratılmayacağı

1.4.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

105 Geldi ol fâris-i şâh-ı “Levlâk” Koydu ateş-gede-i Fârise hâk 106 Sernigûn eyledi serkeşleri hep Nâ-bedfid oldu san-âdîd-i Arap	105. “Levlâk” padişahının o usta binicisi geldi de İran’ın ateşgedelerini toprağa gömdü. 106. O, bütün isyankârları tepetaklak eyledi de Arap kabilelerinin ileri gelenleri tarihe karıştılar.
---	---

1.4.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

4.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmuştur;

"لولاك لولاك ما خلقت الأفلاك"

قال الصغاني موضوع، وأقول لكن معناه صحيح وإن لم يكن حديثاً.¹⁰¹

“Sen olmasaydın dünyaları yaratmazdım.”

Sağânî ‘mevzû’ demiştir, ancak manası doğrudur. Hadis değildir.

1.4.3. Değerlendirme

Araştırmamız neticesinde “levlâke hadisi” olarak bilinen ve Hilye’de de buna telmihte bulunulan rivayet Aclûnî’nin eserinde tespit edilmiş olup, Aclûnî, Sağânî’den rivayetle bu sözün uydurma olduğunu, hadis niteliği taşımadığını bildirmiştir.

1.5. Hz. Ali Rivayeti

1.5.1.Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler¹⁰²

Ruviye an aliyi’bne ebî tâlib radiyallahu taâlâ anh innehû kâle: Kâle	Ebû Tâlip’in oğlu Hz. Ali’den rivayet edildiğine göre, Rasûlullâh (s) şöyle
--	---

¹⁰¹ Aclûnî, a.g.e., II, s. 164; bkz.; Aliyyü’l-Kârî, *Şerh’u Şifa*, Dâr’ül Kütübü’l Âlemiyye, Beyrut, 1421, I, s. 13.

¹⁰² Hz. Ali’den nakledilen bu rivayet hilyenin bir beyiti değil, başlığıdır.

Rasûlûllâhi sallallahu taâlâ aleyhi ve selem; “Men raâ hilyetî min ba’dî, fekeennemâ raânî ve men raâhâ şevkan ileyye harramallahu aleyhi’n-nâr; ve ye’menü min fitneti’l-kabri ve lâ-yuhşeru uryânen fî yevmi’l-haşri ve’l karârî ve fî rivayeti âriyen yevme’l haşri” sadaka Rasûlûllâhi sallallahu aleyhi ve selem	buyurdu; “Hilyemi gören kişi, benden sonra beni görmüş gibidir. Kim ona şevkle bakarsa Allah o kişiye cehennemi haram kılar, kabir azabından emin olur. Mahşer ve karar gününde çıplak haşrolunmaz. Bir rivayete göre de haşir günü çıplak olmaz. Allah’ın rahmeti ve selamı, sözünde doğru olan Hz. Peygamber’in üzerine olsun.
---	--

1.5.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

Araştırmalarımız neticesinde Hâkânî’nin naklettiği rivayet tespit edilmemiştir.

1.5.3. Değerlendirme

Hâkânî, kaynağını tespit edemediğimiz bu rivayeti, şiirdeki başlıklardan biri olarak seçmiştir. Bu başlık altındaki beyitler, rivayetin açıklaması mahiyetinde olup, bu rivayette bahsedilmeyen ‘hilyeyi, yolculuktayken yanında taşıyana zarar erişmeyeceği’¹⁰³ beyitinin de rivayet olarak bir dayanağı tespit edilememiştir.

1.6. Harun Reşid’in Olayı

1.6.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

182... Rabb-i izzet bana fermân etti Müjdeler eyledi ihsân etti 183 Dedi kim hilyeni şâd ola gören Hırz-ı cân eyleye anı götüren 184 Âhirü’l-emr olucak rûz-ı kıyâm Cismie nâr-ı cahîm ola harâm	182. “... Yüce Rabbimiz bana ferman buyurup müjdeler verdi ve ihsanda bulunarak... 183. ... buyurdu ki, “(Ey habibim!) senin hilyeni gören şad olsun; onu üzerinde taşıyan can muskası edinmiş olsun...”
---	---

¹⁰³ 156.beyit.

<p>185 Ol kişi çekmeye bilcümle azâb Ne bu dünyada ne ukbâda akâb 186 Lâyık-ı devlet-i dîdârım ola Dahi şâyeste-i envârım ola</p>	<p>184. Her varlık son bulup kıyamet günü geldiğinde ise o kişinin bedenine cehennem ateşi haram olsun... 185. O kişi hiçbir azap ve sıkıntı çekmesin; ne bu dünyada, ne öte dünyada dert yüzü görmesin. 186. Cennette de benim cemâlimi görme mutluluğuna erişsin ve nûruma mazhar olacak kıvama ersin.”</p>
---	---

1.6.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

Araştırmalarımız neticesinde hilyenin koruyuculuğuna dair bu bilgilerle ilgili rivayet tespit edilememiştir.

1.6.3. Değerlendirme

Hilye’de Harun Reşid’in başından geçtiği bildirilen olay şöyledir; Harun Reşid’e bir gün bir adam gelir ve kendisine hediye getirdiğini söyler. Hediye olarak bir kağıda yazılmış olan hilye metnini verir, Harun Reşid ona bakıp şad olur, bütün sıkıntılarını unuttur ve hilyeyi veren kişiye ihsanlarda bulunur. O gece Harun Reşid rüyasında Peygamberimiz’i görür. Peygamberimiz, hilyesine bakıp şad olduğu için ve hilyeyi getiren kişiye ihsanlarda bulunduğu için onu sevindireceğini söyleyip, kudsî hadis mahiyetinde yukarıda yer alan beyitlerisöyler.¹⁰⁴ Ancak önceki başlıklarda da işlendiği üzere hilyenin hem bu dünyada hem de ahirette koruyuculuğuna dair hadis kaynaklarında rivayet tespit edilememiştir.

Sonuç olarak bu bölümde; bir rivayet Ahmed b. Hanbel’den, bir bilgi Aclûnî’den, bir bilgi de Gazalî’den aktarılmıştır. İki konu başlığımızda ise rivayet tespit edilememiştir.

¹⁰⁴ 169-186.beyitlerde Harun Reşid’in olayı anlatılmaktadır.

2. HİLYE-İ HÂKÂNÎ'DE PEYGAMBERÎ VASIFLARIN ANLATILDIĞI BEYİTLERDE TELMİHTE BULUNULAN HADİSLER

2.1. Hz. Peygamber'in Baş Kısımındaki Uzuvarıyla İlgili Beyitler ve Telmihte Bulunulan Hadisler

2.1.1. Gözlerinin akının pek ak, siyahının pek siyah olması العينين ادعج

2.1.1.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

<p>234 Gözünün ağı beyaz idi katı Kâbil-i vasf değildir sıfatı</p> <p>235 Hem siyahı idi gayette şedîd Bir idi ana karîb ile baîd</p> <p>236 Vâsi ü hûb u latîf idi gözü Nûr-ı mahz idi saadetli yüzü</p>	<p>234. Gözünün beyazı tam beyaz idi. Öyle ki onun aklığını anlatabilmek mümkün değildir.</p> <p>235. Siyahı da çok koyu kara idi. O gözlere (görüş kuvveti açısından) uzak ile yakın bir gelirdi.</p> <p>236. Gözü geniş, iri ve güzel iken kutlu yüzü de katıksız bir nur idi.</p>
---	--

2.1.1.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

5. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmuştur;

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي حَلِيمَةَ مِنْ قَصْرِ الْأَخْنَفِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الصَّبِيِّ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَدِّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْمَمَّعِطِ وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ وَكَانَ رَبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ، وَلَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْفَطَطِ وَلَا بِالسَّبِطِ كَانَ جَعْدًا رَجُلًا وَلَمْ يَكُنْ بِالْمَطَّهَمِ، وَلَا بِالْمُكَلَّثِمِ، وَكَانَ فِي الْوَجْهِ تَدْوِيرٌ، أبيضٌ مُشْرَبٌ، أدعج العينين، أهدب الأشْفَارِ، جليل المشاش، والكتد، أجرد ذو مسرية شثن الكفين والقدمين، إذا مشى تقلع كأنما يمشي في صلب، وإذا التفت التفت معاً، بين كتفيه خاتم النبوة وهو خاتم النبيين، أجود الناس صدراً، وأصدق الناس لهجةً، وألينهم عريكةً، وأكرمهم عشرةً، من رآه بديهته هابه، ومن خالطه معرفةً أحبه، يقول ناعته: لم أر قبلة ولا بعده مثله¹⁰⁵

Ebû Ca'fer Muhammed b. Hüseyin Ebî Halîme¹⁰⁶ - Ahmed b. Abde ez-Dabbî¹⁰⁷ - Ali b. Hucr¹⁰⁸ - İsa b. Yunus¹⁰⁹ - Ömer b. Abdillâh¹¹⁰ - İbrahim b.

¹⁰⁵Tirmizî, Menâkıb, 8.

¹⁰⁶Mizzî, a.g.e., XXV, ss. 81-82.

Muhammed¹¹¹ senediyle, Hz. Ali¹¹²(r.a.), Peygamber'in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir: “*Rasûlullah (s) ne dikkat çekecek kadar uzun ne de göze batacak şekilde kısa idi. Halkın orta boylusu idi, saçları ne kıvrık olup ne de sarkık idi; orta kıvrıklıkta idi. Tıknaz değildi, zayıf da değildi. Yüzü de yuvarlak idi. Rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. Gözlerinin akı pek ak, siyahı pek siyahtı, kirpikleri sık ve uzundu. Kemiklerinin başları ve iki kürek kemiğinin ortası iriceydi. Vücudu çok fazla tüylü değildi, göbeğinden göğsüne doğru ince bir tüy şeridi uzanırdı. El ve ayakları dolgundu. Yürüdüğünde yokuştan iner gibi hızlıca yürürdü, bir tarafa döndüğünde tüm vücuduyla dönerdi, iki kürek kemiği arasında Peygamberlik mührü vardı. Peygamberlerin sonuncusu idi. İnsanların kalbi en iyi olanı idi. Lehçesi en doğru, tabiatı en yumuşak ve insanlarla muâşeretini en ikramlı olanıydı. O’nu ansızın gören ondan korkardı. O’nunla beraber olan onu severdi. O’nu anlatan kişi; ne O’ndan önce ne de O’ndan sonra bir benzerini görmedim” derdi.*

2.1.1.3. Değerlendirme

Tirmizî'nin naklettiği bu rivayetin devamında dil ve edebiyat âlimi el-Asmâî'nin (v. 216/831) açıkladığı bazı kelimelere yer verilmiştir. Konumuzla ilgili; “Ed’ac” kelimesi “gözünün siyahı çok olan kimse” demektir.¹¹³

Râvî zincirine baktığımızda Tirmizî'nin bu rivayeti üç hocasından da aynı anlama gelecek şekilde naklettiği görülmektedir. Ebû Ca`fer Muhammed b. Hüseyin b. Ebi Halîme, vefat tarihi hakkında bilgi bulunmayan ve kendisinden Tirmizî'nin rivayette bulunduğu bir râvîdir. Kendisi de el-Asmâî'den ve İsa b. Yunus'tan rivayette bulunmuştur.¹¹⁴ Ahmed b. Abde ed-Dabbî el- Basrî (v. 245/859), Buhari hariç Kütüb-i Sitte imamlarının kendinden rivayette bulunduğu bir râvîdir. Ebû Hâtim ve Nesâî onun sikaolduğunu söylemişlerdir.¹¹⁵ Ali b. Hucr; (v. 244/ 858-859); dedesi sahâbî olan ve kendisinden Buhari, Müslim, Tirmizî ve Nesâî gibi âlimlerin

¹⁰⁷ Mizzî, a.g.e, I, s. 397-399.

¹⁰⁸ A.g.e., XX, ss. 355-361.

¹⁰⁹ A.g.e., XXIII, ss. 62-76.

¹¹⁰ A.g.e., XXI, ss. 420- 423.

¹¹¹ A.g.e., II, s. 183.

¹¹² A.g.e., XX, ss. 472- 490.

¹¹³ Tirmizî, Menâkıb, 8.

¹¹⁴ Mizzî, a.g.e., XXV, ss. 81-82.

¹¹⁵ A.g.e, I, s. 397-399.

rivayette buldukları güvenilir bir râvîdir. Ebû Bekir el-Hatîb ‘sadûk, mutkin ve hâfız’ demiş; Nesâî ise ‘sika, me’mûn ve hâfız’ terimlerini kullanmıştır.¹¹⁶ Ebu Cafer; Ahmed b. Abde ve Ali b. Hucr, İsa b. Yunus’tan rivayet nakletmişlerdir. İsa b. Yunus(v.191/805), Ahmed b. Hanbel, Ebû Hâtim, Yakup b. Şeybe, Nesâî ve İbn Hıraş ‘sika’ olduğunu söylemiş; Ebû Zür’a da ‘hâfız’ olduğunu belirtmiştir. Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, babasına ‘hadis ilminde İsa b. Yunus mu yoksa babası Yunus mu daha iyidir?’ diye sorduğunda Ahmed b. Hanbel, İsa’nın daha iyi olduğunu söylemiştir. İsa, Ömer b. Abdillâh’tan rivayet nakletmiştir.¹¹⁷ Ömer b. Abdillâh el-Medenî (v. 145/759); Ebû Hafs olarak da bilinen Ömer; Bilal-i Habeşî’nin kız kardeşi Gufre’nin azatlısıdır. İshak b. Mansur ve Yahya b. Main ‘zayıf’; Muhammed b. Said ise ‘sika’ olduğunu söylemiş ve çok hadis rivayet ettiğini belirtmiştir. Ancak Nesâî de İshak ve Yahya gibi düşünmüş; Ebû Hâtim, onun haberleri karıştırdığını ve rivayetleriyle ihticac edilemeyeceğini bildirmiştir. Bu konuda Muhammed b. Said yalnız kalmıştır. Ömer’den Tirmizî ve Ebû Dâvût rivayette bulunmuşlardır. Ömer de İbrahim’den nakilde bulunmuştur.¹¹⁸ İbrahim b. Muhammed el-Hanefî; Hz. Ali’nin oğlunun oğludur. Babasından, dedesinden ve Enes b. Mâlik’ten rivayette bulunmuştur. Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce’de rivayetleri bulunan tâbiîn neslinden güvenilir bir râvîdir.¹¹⁹ Rivayetimizin sahâbi râvîsi ise Hz. Ali’dir (v. 40/661). Müminlerin emiri olup, Rasûlullah’ın (s) hem amca oğlusu hem de damadıdır. Peygamberimiz onu ‘Ebû Tûrâb’ künyesiyle künyelemiştir. Hicretten sonra Mekke’de vefat ettiği bildirilmektedir.¹²⁰ Kendisi hem aşere-i mübeşşere olarak isimlendirilen cennetle müjdelenen on isimden biridir; hem de râşid halifelerin dördüncüsüdür. Râvî değerlendirmesinde tespit edildiği üzere, Ömer b. Abdillâh isimli râvînin zayıf olması sebebiyle rivayetin isnadı zayıftır.

Görüldüğü üzere; “Gözünün akı pek ak; siyahı da çok koyu kara idi” diyen Hilye beyitleri; Hz. Ali’nin torunundan nakledilen rivayetle desteklenmiştir. Hilye başlığında geçen “ed’acü’l-ayneyn” ifadesi de aynı lafızla hadis rivayetinde yer

¹¹⁶ Mizzî, a.g.e., XX, ss. 355-361.

¹¹⁷ A.g.e., XXIII, ss. 62-76.

¹¹⁸ A.g.e., XXI, ss. 420- 423.

¹¹⁹ A.g.e., II, s. 183.

¹²⁰ A.g.e., XX, ss. 472- 490.

almıştır. Ancak Ömer b. Abdillâh, haberleri karıştırması sebebiyle kendisiyle ihticac edilmeyen bir râvîdir.

2.1.2. Gözlerinin beyazında kırmızılık olması العيناشكل

2.1.2.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

270 Mest-i aşk olmağın ol çeşm-i humâr Humrete ma'il idi bir mikdar 271 Sîne-çâk idi Rasulun her an Ol iki kanlı gözüne kurban	270. O süzgün gözler aşk ile mest olduğundan olsa gerek, rengi bir miktar kırmızıya çalardı. 271. Rasûlullah'ın (s) kan lekesi olan o iki gözü uğruna niceler bağrılarını yarıp kurban olmaya hazır idiler.
---	--

2.1.2.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

6.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmuştur;

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى - قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَلِيعَ الْفَمِ، أَشْكَلَ الْعَيْنِ مَنْهُوسَ الْعَقَبَيْنِ..."¹²¹

Muhammed b. Müsennâ¹²² ve Muhammed b. Beşşâr¹²³ - Muhammed b. Cafer¹²⁴ - Şu'be¹²⁵ - Simâk b. Harb¹²⁶ senediyle, Câbir b. Semura¹²⁷ şöyle demiştir; "Rasûlullah (s) geniş ağızlı, gözünün beyazı kırmızılı, etsiz, ökçeliydi."

2.1.2.3. Değerlendirme

Senedde geçen râvîleri inceleyecek olursak; ilk râvîEbû Musa Muhammed b. Müsenna (v. 252/866), Ebû Hâtim'in 'sadûk, sahîhul hadis'; Yahya b. Main'in 'sika'; Neysâbûrî'nin 'hucet'; Ebû Bekir Hatîb'in 'sadûk' dediği ve İbn Hıbbân'ın *es-Sikat* 'ta zikrettiği bir râvîdir.Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer

¹²¹ Müslim, Fezail, 97.

¹²² Mizzî, a.g.e, XXVI, s. 359- 365.

¹²³ A.g.e, XXIV, ss. 511-518.

¹²⁴ A.g.e., XXV, ss. 5-10.

¹²⁵ Hatîb el- Bağdadî, *Tarih-u Bağdad*, Daru'l- Kütübü'l- Alemiyye, Beyrut, 1417, VIII, ss. 255-266.

¹²⁶ Mizzî, a.g.e, XII, ss. 115-121.

¹²⁷ A.g.e., IV, ss. 437-440.

almaktadır.¹²⁸ Muhammed b. Beşşar; kendisine ‘Ebû Bekir el-Basrî Bûndar’ da denilmektedir ki ‘bûndar’ lakabı ‘hâfız’ anlamına gelmektedir. İclî ‘sika, çok hadis rivayet eden’ demiş; Ebû Hâtim ‘sadûk’ olarak; Nesâî ise ‘sâlih’ olarak nitelendirmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almıştır.¹²⁹ Muhammed b. Müsenna ve Muhammed b. Beşşâr; Muhammed b. Cafer’den rivayet nakletmişlerdir. Muhammed b. Cafer (v. 193/809), ‘gunder’ lakabıyla bilinmektedir. Bu lakabı hocası İbn Cüreyc, çok gürültü yapması sebebiyle takmıştır. Ebû Hâtim ‘sadûk’ ve ‘sika’ demiştir. İbn Hibbânes-*Sikat*’ta zikretmiştir. Kütüb-i Sitte’de rivayetleri yer almaktadır. Kendisi de Şube’den nakilde bulunmuştur.¹³⁰ Şu’be b. Haccâc (v. 160/766) Kütüb’i-Sitte’de en fazla rivayeti bulunan râvîdir. Tebe-i tâbiîn neslinden olup, ‘hadiste emiru’l-mü’minîn’ ünvanı verilmiş önemli bir râvîdir.¹³¹ Simâk b. Harb (v. 123/741) tâbiîn neslinden bir âlim ve hadis hâfızdır. Hakkında Ebû Hâtim ‘sadûk ve sika’; Yahya b. Main de ‘sika’ demiştir. Şiirde âlim olduğu ve fasîh olduğu da söylenmiştir. Kendinden Şube rivayet nakletmiş olup; kendisi de Câbir’den nakilde bulunmuştur.¹³² Câbir b. Semura (v. 76/695) ise rivayetimizin sahâbî râvîsidir. Kendisi gibi babası da sahâbîdir.¹³³ Senette yer alan râvîlerle ilgili hep tadil ifadelerinin kullanıldığı; râvîlerin güvenilir râvîler olduğu ve aralarında inkıta olmadığı görülmüş olup, senedin sahih olduğu tespit edilmiştir.

Hâkânî’nin, “eşkelü’l-ayn” başlığı altında;

‘O süzgün gözler, aşk ile mest olduğundan olsa gerek, rengi bir miktar kırmızıya çalardı / Rasûlullah’ın kan lekesi olan o iki gözü uğruna niceler bağrılarını yarıp kurban olmaya hazır idiler’¹³⁴ diye bahsettiği, Efendimiz’in gözlerinin kırmızıya çalması; Müslim’de yer alan ve râvî açısından problem bulunmayan sahih ve muttasıl isnadlı rivayetle desteklenmiştir.

¹²⁸ Mizzî, a.g.e, XXVI, s. 359- 365.

¹²⁹ A.g.e, XXIV, ss. 511-518.

¹³⁰ A.g.e., XXV, ss. 5-10.

¹³¹ Hatîb el- Bağdadî, a.g.e., VIII, ss. 255-266.

¹³² Mizzî, a.g.e, XII, ss. 115-121.

¹³³ A.g.e., IV, ss. 437- 440.

¹³⁴ 269 ve 270.beyitler.

2.1.3.Kirpiklerinin sık ve uzun olması الإشفار اهدب

2.1.3.1.Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

283 Ukabât içre o seyf-i sârim Ya'ni ferzend-i Mu'aykab dedi kim 284 Tir-i müjganı siyah idi anın Târ-ı giysusu gibi hûrânın ...	283. İşkenceler altındayken keskin bir kılıç gibi davranan Muaykaboğlu dedi ki; 284. "Efendimiz'in oka benzeyen kirpikleri siyah idi; hem de meleklerin saçlarının karası kadar siyah." ...
289. Dedi evsâfın idi mûy-be-mu Çeşm-i âhûsu uzun kirpiklu	289. Onun özelliklerini söyleyenler, ceylân gözlerinin uzun ve sık kirpikli olduğunu söylediler.

2.1.3.2.Telmihte Bulunulan Rivayet

7. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmuştur;

...إبراهيم بن محمد، من ولد علي بن أبي طالب قال: كان علي، إذا وصف النبي صلى الله عليه

وسلم، قال: "... أدهج العينين، أهدب الأشفار..."¹³⁵

İbrahim b. Muhammed'den aktarıldığına göre Hz. Ali (r.a.), Peygamber'in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir: "...Gözleri iri ve siyahtı, kirpikleri sık ve uzundu..."

2.1.3.3. Değerlendirme

Tirmizî, naklettiği bu rivayetin devamında dil ve edebiyat âlimi el-Asmâî'nin (v. 216/831) açıkladığı bazı kelimelere yer vermiş olup, konumuzla ilgili olan "ehdebü" kelimesinin "kirpiği uzun olan kimse" anlamına geldiğini belirtmiştir.¹³⁶

Râvî zinciri beşinci hadiste incelenmiş ve Ömer b. Abdillâh isimli râvî hariç diğer râvîlerin güvenilir olduğu görülmüştür. Ömer b. Abdillâh ise haberleri karıştırdığı için kendisiyle ihticac edilmeyen bir kimsedir. Bu sebeple rivayetin de zayıf isnadlı olduğu tespit edilmiştir.Hilye-i Hâkânî'de yer alan "ehdebü'l-eşfâr"

¹³⁵Tirmizî, Menâkıb, 8.

¹³⁶Tirmizî, Menâkıb, 8.

ifadesi rivayette de aynı şekilde yer almıştır. Böylece Efendimiz'in kirpiklerinin uzun ve sık olduğuna dair Hilye beyit başlığı, bu rivayetle desteklenmiştir.

2.1.4. Kaşlarının arasının açık olması

2.1.4.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

292 Dahi Mâlik'le Ebi Hale dedi Mâh-ı nev gibi açık kaşlı idi	292. Enes b.Mâlik ile Ebû Hâle'nin dediklerine göre, Efendimiz yeni ay (hilal) gibi açık kaşlıydı.
293 Tâb-ı didâr-ı Hüda ile Rasul Bir hilal olduğuna dâll idi ol	293. O kaşlar, Rasûlullah'ın ışığını Zü'l-celâl'in yüzünün parlaklığından alan bir hilal olduğunun delili idi.
294 Milket-i hüsnî o tîğ-ı ebru Sell-i seyf eyleyup açmıştı kâmu	294. Eğri kılıcı andıran o kaş, sonunda kılıcını sallayıp güzellik ülkesini baştan başa açmıştı.

2.1.4.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

8.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmuştur;

حَدَّثَنَا نُوحُ بْنُ قَيْسٍ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ يُونُسَ بْنِ مَارِزٍ: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ عَلِيًّا، فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أُنْعَتْنَا لَنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صِفَةً لَنَا، فَقَالَ: "... ضَخَمَ الْهَامَةَ، أَعْرَأَبَلَجَ، هَدَبَ الْأَشْفَارِ..."¹³⁷

Nuh b. Kays¹³⁸ - Hâlid b. Hâlid¹³⁹ senediyle Yusuf b. Mâzin¹⁴⁰ 'den nakledildiğine göre bir adam Hz. Ali'ye "ey müminlerin emîri! Bize Rasûlullah'ın sıfatlarını anlat" dedi. Hz. Ali;

"...Rasûlullah'ın başı iriceydi, kaşları parlak ve açıktı, kirpikleri uzundu..."

2.1.4.3. Değerlendirme

Hilye'de 'mâh-ı nev gibi açık kaşlıydı' şeklinde yorumunu bulan 'eblec' terimi, Ahmed b. Hanbel'in aktardığı rivayette geçmektedir. Râvîleri tanıyacak

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, II, 429.

¹³⁸ Mizzî, a.g.e.,XXX, s. 53-56.

¹³⁹ A.g.e.,X, ss. 204-205.

¹⁴⁰ A.g.e.,XXXII, ss. 427- 430.

olursak; Nuh b. Kays; (v.183-184/ 798), Buhari hariç Kütüb-i Sitte’de rivayetleri bulunan ve Ahmed b. Hanbel’in, Osman b. Sa’id’in, Yahya b. Ma’in’in, hakkında ‘sika’ dedikleri; Nesâî’nin de ‘bir beis yok’ dediği güvenilir bir râvîdir.¹⁴¹Hâlid b. Hâlid; Sebi` b. Hâlid ile aynı kişi mi farklı iki kişi mi oldukları konusunda ihtilaf vardır. Kimileri aynı kişidir derken, kimileri Hâlid ile Sebi`in farklı iki kişi olduğunu söylemişlerdir. İbn Hıbbânes-*Sikât*adlı eserinde ismini zikretmiştir. Ebû Davud iki isimle de kendinden rivayette bulunmuş, Nesâî ise Hâlid b. Hâlid olarak rivayette bulunmuştur.¹⁴² Yusuf b. Mâzin; kendisinden, Tirmizî ve Nesâî’nin rivayette bulunduğu bir râvîdir. Yahya b. Ma’in, Yusuf’un ‘sika’ olduğunu belirtir.¹⁴³Rivayetimizin sahâbi râvîsi olan Hz. Ali hakkındaki bilgiler ise daha önce geçmişti.

Râvî değerlendirmesinde Hâlid b. Hâlid’in, Seb’i b. Hâlid ile aynı kişi mi yoksa farklı kişiler mi olduğunda şüphe edilmiş ancak isminin *es-Sikât*’ta zikredilmesi sebebiyle, senetteki diğer râvîler gibi güvenilir kabul edilmiştir. Râvîlerinin güvenilir olması senedinin sahih isnadlı olduğunu göstermektedir, ancak kaynaklarda râvîler arasında ittisal olduğuna dair bir bilgi tespit edilememiştir.

Beyitler ve rivayet incelendiğinde görüldüğü üzere Hz. Peygamber’in kaşları birbirine bitişik değildi, kaşlarının arası açıktı.

2.1.5. Kaşlarının ince ve uzun olması الحواجب ازج

2.1.5.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

302 Böyle nakl etti Hâkim bin Hizâm Ham-ı ebru-yı Rasul-i ‘allam	302. Hâkim bin Harâm diyordu ki; “Açık ve gizli her şeyi bilen Rasülûllah’ın kaşının kavisi...
303 Gösterişt eydi hilâl ile şerîk Mâh-ı nev gibi tavîl-ü bârik	303. ... hilale ortak koşabilecek gösterişt eydi ve ayın ilk doğduğu akşamki gibi ince ve uzun idi.”
304 Çekse pergâr-ı ezel âna mişal Kaşı pergârına benzerdi hilal	304. Ezel pergeli ona benzer bir
305 Sure-i Feth idi ol cebhe-i mâh	

¹⁴¹ Mizzî, a.g.e.,XXX, s. 53-56.

¹⁴² A.g.e.,X, ss. 204-205.

¹⁴³ A.g.e.,XXXII, ss. 427- 430.

Medd-i ebrûsu idi bismillah	<p>çizgi çizecek olsa, ancak hilal eğrisi ona benzeyebilirdi.</p> <p>305. Alın Fetih suresi gibi aydınlık ve açık olunca, kaşı da onun üzerine yazılmış besmele sayılırdı.</p>
-----------------------------	--

2.1.5.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

9. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا أَبُو عَسَانَ مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ النَّهْدِيُّ، ثنا جَمِيعُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعَجَلِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ، بِمَكَّةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: سَأَلْتُ خَالِي هِنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ وَكَانَ وَصَافًا، عَنْ حَلِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَشْتَهِي، أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئًا أَتَعَلَّقُ بِهِ، فَقَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخْمًا مُفَخَّمًا يَتَلَأَلُ وَجْهَهُ تَلَأَلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، أَطْوَلَ مِنَ الْمَرْبُوعِ، وَأَقْصَرَ مِنَ الْمُشَدَّبِ، عَظِيمِ الْهَامَةِ، رَجُلَ الشَّعْرِ، إِنْ انْفَرَقَتْ عَقِيصَتُهُ فَرَقَ وَإِلَّا فَلَا يُجَاوِزُ شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ، إِذَا هُوَ وَفَرَةٌ أَزْهَرَ اللَّوْنِ، وَاسِعُ الْجَبِينِ، أَرْجُ الْحَوَاجِبِ سَوَابِعَ فِي غَيْرِ قَرْنٍ، بَيْنَهُمَا عِرْقٌ يُدْرُهُ غَضَبٌ، أَقْتَى الْعَرْنَيْنِ، لَهُ نَوْرٌ يَلُوهُ يَحْسِبُهُ مَنْ يَتَأَمَّلُهُ أَشَمَّ، كَثَّ اللَّحْيَةِ، سَهَّلَ الْخُدَيْنِ، ضَلِيعَ الْقَمِّ، أَشْنَبَ، مُفْلَجَ الْأَسْنَانِ، دَقِيقَ الْمَسْرُبَةِ، كَانَ عُنُقُهُ جَيِّدٌ دُمِيَّتٌ فِي صَفَاءِ الْفِضَّةِ، مُعْتَدِلَ الْخُلُقِ، بَادِنَ مَتَمَّاسِكَ سَوَاءَ الْبُطْنِ وَالصَّدْرِ، عَرِيضَ الصَّدْرِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكَبَيْنِ ضَخْمَ الْكَرَادِيْسِ، أَنْوَرَ الْمُتَجَرِّدِ مَوْصُولَ مَا بَيْنَ اللَّبَّةِ وَالسَّرَّةِ بِشَعْرِ، يَجْرِي كَالخَطِّ، عَارِي التَّدْيِينِ وَالْبُطْنِ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ، أَشْعَرَ الذَّرَاعَيْنِ وَالْمَنْكَبَيْنِ وَأَعَالِي الصَّدْرِ، طَوِيلَ الزَّنْدَيْنِ، رَحْبَ الرَّاحَةِ سَبْطَ الْقَصَبِ، شَتْنُ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، سَائِلَ الْأَطْرَافِ، خُمْصَانَ الْأَخْمَصَيْنِ، مَسِيحَ الْقَدَمَيْنِ يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ، إِذَا زَالَ زَالَ قَلْعًا يَخْطُو تَكْفِيًا وَيَمْشِي هَوْنًا، ذَرِيْعَ الْمَشِيَةِ إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، وَإِذَا التَّفَتَّ التَّفَتَّ جَمِيعًا خَافِضَ الطَّرْفِ، نَظَرَهُ إِلَى الْأَرْضِ أَطْوَلَ مِنْ نَظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ، جُلُّ نَظَرِهِ الْمُلَاحَظَةُ يَسُوقُ أَصْحَابَهُ، يُبَدِّرُ مَنْ لَقِيَ بِالسَّلَامِ» قُلْتُ: صَفَّ لِي مِنْطِقَهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَوَاصِلَ الْأَحْزَانِ، دَائِمَ الْفِكْرَةِ، لَيْسَتْ لَهُ رَاحَةٌ لَا يَتَكَلَّمُ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ، طَوِيلَ السِّكَّةِ، يَفْتَتِحُ الْكَلَامَ وَيَخْتَتِمُهُ بِأَشْدَاقِهِ، وَيَتَكَلَّمُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ، فَصَلَّ لَا فُضُولَ وَلَا تَقْصِيرَ، دِمَتْ لَيْسَ بِالْجَافِي، وَلَا الْمُهِينِ يُعْظَمُ النِّعْمَةَ، وَإِنْ دَقَّتْ لَا يَذُمُّ مِنْهَا شَيْئًا لَا يَذُمُّ دَوَاقِفًا، وَلَا يَمْدَحُهُ وَلَا تُغْضِبُهُ الدُّنْيَا، وَلَا مَا كَانَ لَهَا فَإِذَا تَعَوَّطِي الْحَقَّ لَمْ يَعْرِفْهُ أَحَدٌ، وَلَمْ يَقُمْ لِعُضْبِهِ شَيْءٌ حَتَّى يَنْتَصِرَ لَهُ، لَا يَغْضِبُ لِنَفْسِهِ، وَلَا يَنْتَصِرُ لَهَا، إِذَا أَشَارَ أَشَارَ بِكَفِّهِ كُلِّهَا، وَإِذَا تَعَجَّبَ قَلْبُهَا، وَإِذَا تَحَدَّثَ اتَّصَلَ بِهَا فَيَضْرِبُ بِبَاطِنِ رَاحَتِهِ الْيَمْنَى بِاطْنِ إِبْهَامِهِ الْيُسْرَى، وَإِذَا غَضِبَ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ، وَإِذَا فَرِحَ غَضَّ طَرْفَهُ جُلُّ ضَحِكِهِ التَّبَسُّمُ، وَيَفْتَرُّ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْعَمَامِ قَالَ: فَكَتَمْتُهَا

الْحُسَيْنَ زَمَانًا، ثُمَّ حَدَّثْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَنِي إِلَيْهِ، فَسَأَلَهُ عَمَّا سَأَلْتُهُ عَنْهُ وَوَجَدْتُهُ قَدْ سَأَلَ أَبَاهُ عَنْ مَدْخَلِهِ وَمَجْلِسِهِ وَمَخْرَجِهِ وَشَكْلِهِ فَلَمْ يَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا...¹⁴⁴

Ali b. Abdilazîz¹⁴⁵- Ebû Gassân Mâlik b. İsmail¹⁴⁶- Cümeý' b. Ömer¹⁴⁷- İbn Ebî Hâle et-Temîmî¹⁴⁸ senediyle, Hasan b. Ali¹⁴⁹ şöyle demiştir;

“Peygamber Efendimiz’i (s) çok iyi anlatanlardan biri olan dayım Hind b. Ebî Hâle’den Rasûlûllah’ın hilyesini bana anlatmasını istedim. O da şunları söyledi;

‘Peygamberimiz irice yapılı ve heybetliydi. Yüzü ayın on dördü gibi parlardı. Uzuna yakın orta boylu, büyükçe başlıydı. Saçları hafif dalgalıydı. Saçı kendiliğinden ikiye ayrılırsa onu ortadan ikiye ayırır, yoksa kendi haline bırakırdı. Saçı uzadığı zaman kulak memesini geçerdı. Rengi nurânî beyaz, alnı geniş, kaşları hilal gibi ince ve uzundu; çatık kaşlı değildi. İki kaşı arasında öfkelenildiği zaman kabaran bir damar vardı. Burnu hafifçe kavisliydi. Burnunun üzerinde bir nur vardı. Ona tekrar dönüp bakmayan kimse, burnunun kemerli olduğunu zannederdi. Sakalı sık ve gürdü. Yanakları düzdü. Ağzı geniştir. Dişlerinin arası seyrek ve pek hoştu. Göğsünden göbeğine kadar ince bir çizgi halinde uzayan tüyler vardı. Boynu pek latîf, gümüş gibi saf ve berraktı. Bütün organları birbiriyle uyumlu, eti sıkı, ne zayıf ne de şişman, göğsü ile karnı bir hizadaydı. Göğsü ile iki omzunun arası genişçe, mafsalları kalıncaydı. Soyunduğu zaman bedeni nur gibi parlardı. Göğüs çukurundan göbeğine kadar ince bir tüy şeridi uzanırdı. Göğüslerinde ve karnında kıl yoktu. Kolları, omuzları ve göğsünün üst tarafında kıllar vardı. Bilekleri uzun, avucu genişti. El ve ayakları etlice, parmakları uzundu. Ayaklarının altı hafifçe çukur, üstü ise son derece düzgün ve pürüzsüzdü; hatta ayaklarına dökülen suyun tamamı bir damla bile kalmadan ayağının her tarafına yayılırdı. Ayaklarını yerden hızlıca kaldırır, fakat yere sert şekilde basmazdı. Geniş ve hızlı adımlarla, meyilli bir yerden iniyormuş gibi yürürdü. Bir tarafa dönmesi gerektiğinde o yöne bütün

¹⁴⁴Taberânî, *el-Mu`cemü’l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414. (Bu rivayetin burada hem Arapça hem Türkçe metin ve tercümesinin uzunca verilmesinin sebebi; ilerleyen sayfalarda bu metne ve tercümeye atıf yapılacağı içindir. Nitekim on altı alt başlıkta bu rivayet esas alınacaktır.)

¹⁴⁵İsmail Lütfî, Çakan, “Begavî, Ali b. Abdilazîz”, *DİA*, İstanbul, 1992, V, s.339.

¹⁴⁶Mizzî, a.g.e., XXVII, ss. 86-91; Zehebî, *Siyer-iÂlâmü’n-Nübelâ*, Müessesetü-Risale, 3.baskı, 1985, X, ss. 430-432..

¹⁴⁷Mizzî, a.g.e., V, ss.122-124.

¹⁴⁸A.g.e, XXX, ss. 315-317.

¹⁴⁹A.g.e.,XX, ss. 220-257.

vücuduyla dönerdi. Bakışlarını yere doğru indirir, gökten çok yere bakar ve çoğunlukla göz ucuyla bakardı. Arkadaşlarıyla yürürken onları öne geçirir, kendisi arkada yürürdü. Yolda karşılaştığı kimselere önce kendisi selam verirdi.'

Dayıma 'Bana Rasûlüllah'ın (s) nasıl konuştuğunu da anlat' dedim. Dayım şunları söyledi;

'Rasûlüllah (s) çoğu zaman hüznlüydü; hep tefekkür ederdi; rahatnedir bilmezdi. Genellikle sükût eder, gerekmedikçe konuşmazdı. Söze Allah'ın adını anarak başlar, konuşmasını Allah'ın adıyla bitirirdi. Az sözle çok mana ifade ederdi. Açık konuşurdu. Sözünde ne fazlalık ne de eksiklik bulunurdu. Etrafindakilere kaba davranmazdı. Ne kadar az olursa olsun, Allah'ın nimetlerine saygı gösterir, hiçbirini küçümsemezdi. Yenilen, içilen şeyleri lezzetsiz diye kötülemez, aşırı şekilde de övmezdi. Dünya ve dünyayla ilgili bir şeyden dolayı öfkelenmezdi. Ancak bir hak çiğnendiğinde son derece öfkelenir, gerekeni yapıncaya kadar da öfkesi yatışmazdı. Kendine yapılan haksız bir davranıştan dolayı öfkelenmez ve onun intikamını almaya çalışmazdı. Bir şeye işaret edeceği zaman parmağıyla değil, eliyle işaret ederdi. Bir şeye hayret ettiğinde de elinin içini semaya doğru kaldırır. Konuşurken sözleriyle uyumlu olarak elini hareket ettirir ve sağ eliyle sol elinin başparmağının içine vururdu. Birine öfkelenildiği zaman başını ondan çevirirdi. Sevindiği zaman bakışlarını yere indirirdi. Gülmesi çoğunlukla tebessüm şeklindeydi. O gülerken, dişleri dolu tanesi gibi bembeyaz görünürdü.'

Hz. Hasan; 'Epey zaman bunu Hüseyin'den gizledim. Sonra ona anlatınca, onun benden önce bunları dayıma sormuş olduğunu anladım. Babasına (Hz. Ali'ye)da, Peygamber'in eve girişini, çıkışını, oturuşunu ve kalkış şekillerini sormuş. Sormadık hiçbir şey bırakmamıştı' ...''

2.1.5.3. Değerlendirme

Hz. Hasan'ın dayısından, Efendimiz'in dış görünüşüyle ilgili nakledilen rivayetin ilk kısmı Efendimiz'in hilyesiyle alakalı olduğundan, çalışmamızda bu kısma yer verdik. Rivayetin devamında ise Efendimiz'in eve giriş- çıkışı, oturuşu,

insanlarla sosyal ilişkilerinden bahsedilmiş olup, o kısımda daha çok şemaii ilgilendiren bilgiler yer almaktadır. Bizim çalışmamız ise onları kapsamadığından bu uzun rivayeti gerektiği kadar kısaltarak aldık.

Senetteki râvîleri incelemeye geçerse; ilk râvî Ali b. Abdilaziz el-Begavî (v. 286/899) olup, hakkında İbn Ebî Hâtim, ‘sadûk’, Darekutnî ise ‘sika’ demiş ancak; başta *es-Sünen* sahibi Nesâî olmak üzere diğer bazı âlimler, ücret almadan hadis okutmadığı için onu kınamış ve kendisinden rivayette bulunmamışlardır. Kendisinden yeğeni Ebü'l- Kasım el-Begavî, Da'lec b. Ahmed, Taberânî ve tahsil için Mekke'ye gelen birçok hadisçi rivayette bulunmuştur.¹⁵⁰ Ebû'l-Ğassân Mâlik b. Enes; hâfız, hüccet ve imam olarak nitelendirilmiştir. Kendisinden, Buhari, İbn Ebî Şeybe ve Zühlî gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. Nesâî ve Ebû Hâtim onun sika olduğunu söylemişlerdir. *Es-Sikât*'ta ismi zikredilmiştir.¹⁵¹ Hatta Zehebi; İbn Ebû Hâtim'in, *el-Cerh- ve't-Tadil*'de İbn Main'in Ebû Ğassân için ‘Kufe’de ondan daha mutkini yok’ dediğini nakleder.¹⁵² Cümei’ b. Ömer; İbn Hıbbân’ın *es-Sikât*'ta ismini zikrettiği, tebei tabiîn neslinden bir râvîdir. İbn Hacer ‘zayıf ve Rafizî’ olduğunu söylemiştir. Tirmizî *eş-Şemai*'de rivayetlerine yer vermiştir. Kendinden Malik b. Enes rivayette bulunmuş olup, kendisi de Hind'den rivayet nakletmiştir.¹⁵³ Hind b. Ebî Hâle (v. 36/ 656); asıl adı Nebbâş b. Zürare veya Zürare b. Nebbâş et-Temîmî'dir. Peygamberimiz'in üvey oğludur. Annesi Hz. Hatice'dir. Tirmizî *eş-Şemai*'de, Hind'den Peygamberimizin vasıflarıyla ilgili uzunca bir rivayet nakletmiştir. İbn Ömer; Hind hakkında ‘fasîh, belîğ ve Peygamberimizi güzel vasıflandıran kişi’ olarak bahsetmiştir.¹⁵⁴ Hasan b. Ali (v. 49/669), hicretin üçüncü yılında Medine’de doğmuş olup, Hz. Peygamberin, kendisine en çok benzeyen torunudur.¹⁵⁵ Efendimiz vefat ettiğinde Hz. Hasan yedi yaşında olduğu için; O'nun dış görünüş, hâl ve tavırlarını tam bilememiş ve Hz. Fatıma'nın annebir kardeşi olan dayısından, Efendimiz'i tasvir etmesini istemiştir. Bu rivayet hem Efendimiz'in dış

¹⁵⁰ İsmail Lütfi, Çakan, “Begavî, Ali b. Abdilaziz”, *DİA*, İstanbul, 1992, V, s.339.

¹⁵¹ Mizzî, a.g.e., XXVII, ss. 86-91; Zehebi, *Siyer-i Âlâmü'n-Nübelâ*, Müessesetü-Risale, 3.baskı, 1985, X, ss. 430-432..

¹⁵² Aktaran; Zehebi, a.g.e., s. 431. (*Cerh ve't-ta'dil*, 8/206)

¹⁵³ Mizzî, a.g.e., V, ss.122-124.

¹⁵⁴ A.g.e, XXX, ss. 315-317.

¹⁵⁵ A.g.e.,XX, ss. 220-257.

görünüşünü hem de günlük hayatında ve insanlarla ilişkilerinde nasıl bir tutum sergilediğini uzun bir şekilde anlatmaktadır. Görüldüğü üzere râvî zincirinde Cümeý' b. Ömer isimli râvînin zayıf olması, rivayetin isnadının zayıf olmasına sebep olmuştur. Ali b. Abdilaziz'in, Ebu Gassân'dan rivayet naklettiğine dair bilgi tespit edilemediğinden ise senedin muttasıl olmadığı görülmüştür.

Rivayetteki tasvirleri tek tek inceleyecek olursak; İlk olarak Efendimiz'in (s) iri yapılı ve heybetli bir görünüme sahip olduğunu görmekteyiz. Yani zayıf ve çelimsiz değil, heybetliydi. Hatta onu ilk defa görenler saygıyla karışık korku yaşarlardı, onunla tanışıp konuşanlar ise ona muhabbet duyarlardı.

Efendimiz'in “yüzünün ayın on dördü gibi parlaması”ndan maksat; ayın on dördünde ay'ın ışığının ve parlaklığının en üst seviyede olmasıdır. Bu tasvir Efendimiz'in yüzünün de nurlu ve aydınlık olduğu belirtilmek istenmiştir. “Uzuna yakın orta bir boy”da olması da kavmi arasında ne çok kısa ne de çok uzun olduğunu gösterir. Ancak mucize gereği kendinden daha uzun boyda biriyle yan yana geldiklerinde Efendimiz'in o kişiden daha uzun görüldüğü ifade edilmektedir.¹⁵⁶ Saçlarının genellikle kulak memelerine kadar geldiği ve hafif dalgalı olduğu belirtilmiştir. Teninin nurânî beyaz olmasından maksat da Efendimiz'in ten renginin kireç gibi beyaz da, toprak gibi kahverengi de olmaması; hafif pembesilik olan beyaz olmasıdır.

Geniş alınlı, hilal gibi ince kaşlıydı. Nitekim bu başlıkta incelediğimiz “ezece'l-havâcib” terimi Efendimiz'in ince ve uzun kaşlı olduğunu anlatmaktadır. Görüldüğü üzere Hz. Hasan'ın, dayısından öğrendiği bu rivayette Efendimiz'in kaşlarının ince, uzun ve gür olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca iki kaş arasında da bir damar olduğu ve öfkelenildiği zaman öfkesinin bu damarın şişmesinden anlaşıldığı bildirilmiştir. “Egne'l-ırneyn” ifadesiyle de Efendimiz'in burnunun hafif kavisli ve kemerli olması anlatılmıştır. Sakalı sık ve gürdü, ağzı ise geniştir. Burada genişlikten

¹⁵⁶ İbn Asakir, *Tarih'u- Dımeşk*, Dâru'l-Fikr, 1995, III, s. 356.

maksat onun düzgün, fasih, beliğ ve etkili konuşmasıdır.¹⁵⁷ “Müflice’l-esnân” tabiriyle de onun dişlerinin seyrek ve düzgün olduğu, böylece de hoş görüldüğü belirtilmiştir. Boynu gümüş gibi saf ve berrak olup iki omuzu arası genişçeydi. Organları birbiriyle uyumlu bir şekilde yaratılmıştı, eti sıkı olup; ne çok şişman ne de zayıftı. Hatta çok şişman olmadığını belirtmek üzere rivayette göğsü ve karnının bir hizada olduğu bildirilmiştir. Vücudunun nur gibi parlak olduğu ve göbeği ile göğsü arasında ince bir kıl çizgisinin var olduğu aktarılmıştır. Avuçları genişçe, el ve ayakları etlice, parmakları ise uzuncadır. Ayakları düztaban olmayıp, altında hafif bir çukurluk bulunmaktadır, öyle ki ayaklarının altından bir su akıtılsa suyun birikmeden akıp gideceği tasvir edilmiştir. Ayaklarını hızlıca kaldırarak, hafif öne meyilli bir şekilde yürür, bir yöne dönmek isterse sadece başını değil, bütün vücudunu da o tarafa çevirirdi. Ayrıca tevazu ve huşû’u sebebiyle bakışlarını yere indirirdi; bu yüzden de rivayette onun “yere bakmasının göğe bakmasından daha uzun ve çok” olduğu belirtilmiştir. Bir hadiste “karşılaşan iki kişiden, selamı önce verenin Allah’a daha yakın”¹⁵⁸ olduğu bildirilmekte, buradaki rivayette de karşılaştığı kişilere Efendimiz’in önce selam verdiği anlatılmakta ve insanları, selamı önce vermeye hem sözlü hem de fizikî olarak teşvik ettiği görülmektedir.

Buraya kadar Efendimiz’in dış görünüşüyle ilgili bilgileri aktaran Hind b. Ebî Hâle; rivayetin devamında da Hz. Hasan’ın “Efendimiz’in konuşması nasıldı?” sorusu üzerine onun konuşmasını anlatmaktadır. Buna göre Efendimiz ‘cevâmiu’l-keîm’dir. Yani az kelimeyle söylediği sözün, çok manaya gelmesi, vecîz konuşmasıdır. Efendimiz, herkesin anlayabileceği şekilde açık ve özlü konuşurdu. Kaba değil, kibardı ve insanları hor görüp küçümsemezdi. Az da olsa herhangi bir nimeti de küçümsemezdi. Dünyalıkla ilgili ve kendisine yapılan haksız bir davranıştan dolayı öfkelenmez; bir hak veya Allah’ın hükümlerine ters bir durum olduğu zaman öfkelenir ve bu durum düzeline kadar da öfkesi geçmezdi. Ellerini, duruma göre farklı şekillerde kullanırdı. Örneğin bir şeye işaret edeceğinde tek parmağıyla değil de daha mütevazı bir biçimde elinin tümüyle işaret ederdi. Bir şeye şaşırdığında ise elini semaya açıp şaşkınlığını belirtirdi. Ayrıca konuşması esnasında

¹⁵⁷ Bkz.; Kandemir, M. Yaşar, *Şemâil-i Şerîf Şerhi*, Tahlil Yayınları, İstanbul, 2016., I, s.89.

¹⁵⁸ Tirmizî, İsti’zan, 6.

da sözlerine uygun şekilde ellerini hareket ettirirdi. Öfkelenildiği kişiden yüzünü çevirir, sevindiği zaman da yine bakışlarını yere indirir, aşırı bir şekilde sevinmez, tevazu gösterirdi. Güldüğünde ise dişleri dolu taneleri gibi bembeyaz görünürdü.

Hz. Hasan'ın burada, dayısından öğrendiği bilgileri bir süre kardeşi Hz. Hüseyin'den sakladığı görülmektedir. Ona anlattığı zaman ise kardeşinin de; Hind b. Ebî Hâle'den, Efendimiz'in dış görünüşüyle, hâl ve tavırlarıyla ilgili olan tasvirleri öğrenmiş olduğunu; ayrıca Hz. Ali'ye de Efendimiz'in birtakım işleriyle ilgili sorular sorduğunu görmüştür. Buna göre Hz. Ali'den de, Efendimiz'in evde neler yaptığı, dışarıda insanlarla bulunduğu zaman nasıl davrandığı ve nasıl oturup kalktığıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Bu konular tezimizin konusu olan hilyeyle alakalı olmadığı için bu kısımların açıklamasına gerek görülmemiştir. Çalışmamız boyunca bu rivayet, yukarıda metin ve tercümesini verdiğimiz kısma kadar, toplamda on altı defatekrarlanacaktır.

2.1.6. Burnunun kemerli olması اقنى الانف

2.1.6.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

316 Meh-cebiniyle o bîn-i şerif Hûb-u hem-vâr idi mevzûn-u latîf 317 Hâcibeynine karîb olduğu yir Bir sehil yüksek idi dir Cabir 318 Görünürdü o nebiyy-i Arabî Karşıdan mürtefi' u'l-enf gibi	316. Ay alnının ortasında o kutlu burun, ölçülü yapısı ve çekici görünümüyle hem güzel hem de düzgün idi. 317. Câbir, o burun için 'kaşlarına doğru çıkılan noktada birazcık yüksek idi' der. 318. Arab'ın baş tacı olan o Peygambere karşıdan bakıldığında burun yapısı yüksekmiş gibi görünürdü.
---	--

2.1.6.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

10.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هِنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيَّ أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ...، أَقْتَى
الْعَرْنَيْنِ، لَهُ نُورٌ يَعْلُوهُ يَحْسِبُهُ مَنْ يَتَأَمَّلُهُ أَشَمَّ..."¹⁵⁹

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Burnu gayet güzel idi. Kaşlarına yakın kısmında (hafif) bir yükseklik, parlayan bir nur vardı. Dikkatli bakmayan kişi onu biraz kıvrık burunlu zannederdi'..."

2.1.6.3. Değerlendirme

Hilye-i Hâkânî'de "engel-enf" tabiri Hz. Peygamber (s) için kullanılmışsa da kaynaklardaki rivayetlerde bu tabir mehdî için kullanılmıştır.¹⁶⁰ Ancak bir önceki konuda geçen ve uzunca bir rivayet olan Tirmizî'nin naklettiği rivayette "egne'l-ırneyn" ifadesi de Efendimiz'in burnunun hafif kemerli olduğunu bildirmektedir. Râvîlerle ilgili bilgiler dokuzuncu hadisin değerlendirme kısmında yer almış ve Cümeý b. Ömer isimli râvînin zayıf olması sebebiyle senedin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

2.1.7. Dişlerinin arasının açık olması اشنب مفلج الاثنان

2.1.7.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

327 Mûnis-i hücre-i has-ı nebevî Enes ol Ka'be-i din râh-revî	327. Efendimiz'in has hücrelerinin hizmetkâr ve yakını, yani din Kabe'sinin yolunda yürüyen Enes b. Mâlik...
328 Nazm edip cevher-i dendânın anın Dedi ol padişeh-i yektânın	328. ... Peygamberimiz'in dişlerine ait incileri dizerken dedi ki; 'O biricik sultanın...
329 Dişleri saf idi hem seyrek idi	329. ... dişleri saf beyaz ve seyrek idi. Her

¹⁵⁹Taberâni, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414

¹⁶⁰Örneğin; Ebû Dâvud, Sünen, Mehdî, 4285. "Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s) şöyle buyurmuştur: "Mehdî ben(im neslim)dendir. O açık alınlı ve ince burunludur. Dünyayı zulümle dolduğu gibi adaletle dolduracak ve yedi sene hüküm sürecektir."

Deste-i dâne-i dürden yeğ idi 330 Açşa cevherlerin ol bahr-ı şeref Kef gecerdi dürr-i galtân-ı sadef	biri bir kese inciden daha değerli idi. 330. O şeref denizi ağız ne vakit incilerini açacak olsa, sadefin yusuvarlak olan en müstesna incisi utanırdı.
--	---

2.1.7.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

11. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هِنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيَّ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... كَثَّ اللَّحْيَةِ ،
سَهْلَ الْخَدَّيْنِ ، ضَلِيعَ الْفَمِّ ، أَشْنَبَ ، مُفْلَجَ الْأَسْنَانِ..."¹⁶¹

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Gür sakallı, iri gözlü, düz yanaklı idi, ağzı geniş, dişleri inci gibi parlaktı.
Dişleri seyrek idi' ..."

2.1.7.3. Değerlendirme

Dokuzuncu hadis olarak incelenen ve Cümei b. Ömer'in zayıflığı sebebiyle zayıf isnadlı olan rivayet burada da karşımıza çıkmaktadır. Hz. Hasan, dayısı Hind b. Ebî Hâle'ye Efendimiz'in (s) dış görünüşünün tasvirini sorduğunda, Hind'in anlattığı tasvirlerden biri de Efendimiz'in dişlerinin seyrek, düzgün ve inci gibi parlıyor olmasıdır.

Hilye'de bu konuda kendinden rivayet olunan kişinin Enes b. Mâlik olduğu belirtilmişse de, araştırmalarımız neticesinde Taberânî'nin Hind b. Ebi Hâle'den; Dârîmî'nin İbn Abbas'tan naklettiği rivayetler¹⁶² tespit edilebilmiştir. Hilye'de Efendimiz'in dişlerinin saf beyaz ve seyrek olduğu, her birinin bir kese inciden daha değerli olduğu tasvir edilmiş; Efendimiz ağzını açtığında dişlerinin güzelliğinin

¹⁶¹Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

¹⁶²Dârîmî, Mukaddime, 10.

ortaya çıkmasıyla, en müstesna incinin bile utanacağı ifade edilmiştir.¹⁶³ Rivayette de Hilve'de de Arapça tabir aynı şekilde geçmiştir.

2.1.8. Konuştuğu zaman ön dişlerinin arasından sanki bir nur çıkıyormuş gibi görünüyorsa

2.1.8.1. Hilve-i Hâkânî'deki Beyitler

338 Şîr-i Hâk dedi o mescûd-i melek Feyz-i hikmetle tekellüm edicek	338. Allah'ın aslanı Hz. Ali dedi ki; 'Meleklerin bile huzurunda secdeye kapandıkları o peygamber hikmetin bereketiyle konuşmaya başladığında...
339 Anın ön dişleri ettikçe zuhûr Zâhir olurdu heman şu'le-i nûr	339. ... ön dişleri görünecek olursa, aralarından nur parıltıları saçılmaya başladılar.
340 Şöyle ifrat ile berk eyler idi Meclisi matla'ı şark eyler idi	340. Öyle aşırı bir parlayış olurdu ki bu, sanki konuştuğu yer, şark ufuklarına güneş doğmuş gibi aydınlanırdı.'

2.1.8.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

12. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي ثَابِتِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنُ أَخِي مُوسَى، عَنْ عَمِّهِ مُوسَى بْنِ عَقْبَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْلَجَ الثَّنَائِيَيْنِ، إِذَا تَكَلَّمَ رَبِّي كَالنُّورِ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ ثَنَائِيَاهُ"¹⁶⁴

İbrahim b. Münzir¹⁶⁵ - Abdülazîz b. Ebî Sâbit¹⁶⁶ - İsmail b. İbrahim¹⁶⁷ - Musa b. Ukbe¹⁶⁸ - Küreyb¹⁶⁹ senediyle, İbn Abbâs¹⁷⁰ şöyle demiştir: "Rasûlullah'ın (s) ön

¹⁶³ 330.beyit.

¹⁶⁴ Dârimi, Mukaddime, 10.

¹⁶⁵ Mizzî, a.g.e.,II, ss. 207-211.

¹⁶⁶ A.g.e.,XVIII, ss. 178-181.

¹⁶⁷ A.g.e.,III, ss. 17-18.

¹⁶⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, MektebetüUlûmveHüküm, Medine, 1408, I, ss. 340-341.

¹⁶⁹ Mizzî, a.g.e.,XXIV, ss. 372-374.

¹⁷⁰ A.g.e., XV, ss. 154-162; Bkz.; İsmail Lütfi, Çakan; Muhammed, Eroğlu, "Abdullah b. Abbas", *DİA*, İstanbul, 1988, I, ss. 76-79.

dişleri seyrektili. Konuştuğu zaman, ön dişlerinin arasından nûr gibi (bir şeyin) çıktığı görülürdü.”

2.1.8.3. Değerlendirme

Senette bulunan râvîlere bakacak olursak; İbrahim b. Münzir (v. 236/850); hakkında Yahya b. Ma'in'in 'sika'; Ebû Hâtim'in 'sadûk' dediği bir râvîdir. Tirmizî ve Nesâî rivayetlerini kitaplarına almışlardır.¹⁷¹ Abdülaziz b. Ebî Sâbit (v. 197/813); Buhari 'hadisleri münkerdir, hadisleri yazılmaz'; Nesâî ise 'metruk hadis' ifadesini kullanmıştır. Tirmizî kendisinden rivayet nakletmiştir. Kendisinden İbrahim b. Münzir de rivayette bulunmuş olup; kendisi ise İsmail'den nakil yapmıştır.¹⁷² İsmail b. İbrahim; Musa b. Ukbe'nin kardeşinin oğludur, ondan rivayet nakletmiştir. Yahya b. Ma'in ve Nesâî 'sika' olduğunu söylemiştir. Rivayetleri, Buhari'de, Nesâî'de ve Tirmizî'nin *Şemâil*'inde yer almıştır.¹⁷³ Musa b. Ukbe, (v.141/758); Künyesi Ebû Muhammed olup, Zübeyr b. Avvâm'ın azatlısıdır. Az hadis rivayet etmiş olup, sika bir râvîdir.¹⁷⁴ Küreyb b. Ebi Müslim el-Medenî (v.98/716); Muhammed b. Sa'd onu üçüncü tabakada zikretmiş ve 'sika' olduğunu söylemiştir. Yahya b. Ma'in ve Nesâî de 'sika' demişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Musa b. Ukbe kendinden rivayette bulunmuştur. Kendisi ise Abdullah b. Abbas'tan nakil yapmıştır.¹⁷⁵ Rivayetimizin sahâbî râvîsi ise Efendimiz'in amca oğlu olan Abdullah b. Abbas'tır (v. 68/687-88). Efendimiz'in hanımı Hz. Meymune teyzesi olduğundan, Abdullah, bazı geceler onlarla birlikte kalmış ve Efendimiz'in ibadet hayatıyla ilgili bilgiler edinip, bizlere aktarmıştır. Çok rivayet eden (muksirûn) sahâbîlerdendir.¹⁷⁶ Muttasıl bir senetle gelen bu rivayetin, senesinde yer alan Abdülaziz b. Ebî Sabit'in hadislerinin metruk ve münker olması sebebiyle zayıf isnadlı olduğu tespit edilmiştir.

¹⁷¹ Mizzî, a.g.e.,II, ss. 207-211.

¹⁷² A.g.e.,XVIII, ss. 178-181.

¹⁷³ A.g.e.,III, ss. 17-18.

¹⁷⁴ İbn Sa'd, *et- Tabakâtü'l-Kübra*, Mektebetü Ulûm ve Hüküm, Medine, 1408, I, ss. 340-341.

¹⁷⁵ Mizzî, a.g.e.,XXIV, ss. 372- 374.

¹⁷⁶ Bkz.; İsmail Lütfi, Çakan; Muhammed, Eroğlu, "Abdullah b. Abbas", *DİA*, İstanbul, 1988, I, ss. 76-79.

Dârimi'nin naklettiği bu rivayette, Hilye'de ilgili konu başlığında geçen Arapça ibare aynı şekliyle yer almaktadır. Buna göre Efendimiz'in dişlerinin beyaz olması, konuşurken sanki bir nur çıkıyormuş hissi uyandırmaktadır.

2.1.9. Gülerken, ağzını açtığında dişlerinin ya şimşek parıltısı ya da dolu taneleri gibi görünür olması اذا افتر ضاحكا افتر عن مثل سنا البرق او عن مثل حب غمام

2.1.9.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

348 Ümmü Ma`bed yetirip tahkîka Dedi hem Âişe-i Sıddîka	348. Ümmü Ma`bed'in rivayetine göre Hz. Aişe şöyle dedi:
349 Gülse ol iki cihanın güneşi Ya`ni ol encüm-i evc-i Kureşî	349. 'Kureyş göğünün en parlak yıldızı olan iki cihan güneşi Efendimiz gülecek olup da...
350 Handeden devlet ile olsa iyan Deheninden o mübarek dendân	350. ... o kutlu gülümseme esnasında ağızdaki dişleri görünmeye başlarsa...
351 Yıldırım gibi dıraş eyler idi Şu`lei şa`şaa-bahş eyler idi	351. ... dişleri yıldırım ışığıyla parıldar ve etrafa aydınlık saçardı.
352 Görünürdü hem o dendân-ı şerîf Tolular daneleri gibi latîf	352. Dahası, o mübarek dişler dolu taneleri gibi latîf ve parlak görünürdü.'

2.1.9.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

13. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... وَإِذَا فَرِحَ غَضَّ طَرْفَهُ جُلُّ ضَحِكِهِ التَّبَسُّمُ، وَيَفْتُرُ عَنْ مِثْلِ حَبِّ الْغَمَامِ..."¹⁷⁷

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) banaşöyle vasıflandırdı: "... Güldüğünde gözlerini kısırdı. Gülmesi genellikle tebessüm şeklindeydi. O gülerken dişleri dolu tanesi gibi parlardı ..."

¹⁷⁷Taberâni, *el-Mu`cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, II, 154-155.

2.1.9.3. Değerlendirme

Rivayetin râvîleriyle ilgili açıklamalar dokuzuncu hadisin açıklamasında geçmiş ve Cümeý b. Ömer isimli râvînin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Hilye-i Hâkânî'de “Görünürdü hem o dendân-ı şerîf / Tolular daneleri gibi latîf” şeklinde geçen ve ‘o mübarek dişler dolu taneleri gibi latif ve parlak görünürdü’ anlamına gelen dizeler Taberânî'de rivayet olarak karşılık bulmuştur. Efendimiz her şeyde ölçülü olduğu gibi gülmek konusunda da ölçülü davranmıştır. Aşırıya kaçıp kahkahalar atmamış, tevazu gösterip tebessüm etmiştir.

Aynı başlık altında 359-361.beyitlerde İbn Abbas'tan rivayet nakledilmiş olup, burada incelenmesi uygun bulunmuştur.

Hilye'deki Beyitler

359 İbn Abbas der “O hâs-ı Hudâ Gülmeğe eyler idi istihya	359. İbn Abbas; “Allah’ın özge kulu ve habibi, (kahkaha ile) gülmekten utanırdı...
360 Gülse ol husrev-i seyyâre- sipâh Şevk ile titrer idi Arşullâh	360. ... Gezenler süvârîsi olan o sultan gülecek olduğunda bu coşku ile Arş-ı A'lâ titrerdi...
361 Katı şerminden o dînin senedi Kahkaha etmedi derler ebedî”	361. ... Dinin senedi olan o Peygamber pek utangaç idi ve hayatı boyunca hiç kahkaha atarak gülmedi” buyururlar.

Telmihte Bulunulan Rivayet

14.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا بِذَلِكَ أَحْمَدُ بْنُ خَالِدٍ الْخَلَّالُ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ جَزْءٍ، قَالَ: «مَا كَانَ ضَحْكُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا تَبَسُّمًا»¹⁷⁸

Ahmed b. Hâlid¹⁷⁹- Yahya b. İshâk¹⁸⁰- Leys b. Sa'd¹⁸¹- Yezîd b. Ebî Habîb¹⁸² senediyle, Abdullah b. Hâris b. Cez¹⁸³ (r.a.) şöyle demiştir: “*Rasûlûllah’ın (s) gülüşü sadece tebessümdü.*”

¹⁷⁸ Tirmizî, Menâkıb, 10.

Değerlendirme

Hz. Muhammed'in tebessüm ederek güldüğünü yukarıdaki rivayette görmüştük. Bu beyitlerde ise bu konuda İbn Abbas'tan gelen bir rivayet olduğu bildirilmiştir ancak araştırmalarımızda bu konudaki rivayetlerin İbn Abbas'tan olmadığı görülmüştür.¹⁸⁴ Ele aldığımız rivayette ise Abdullah b. Hâris isimli sahâbiden nakil yapılmıştır. Hadisin râvî zincirini inceleyek olursak;

Ahmed b. Hâlid el-Hallâl (v.246/857); Iclî, sika olduğunu söylemiştir. EbûHâtim hayırlı, adaletli, faziletli ve sika olduğunu söylerken Darekutnî de onun sika olduğunu belirtmiştir. Kendisi Yahya'dan rivayet nakletmiştir. Vefat senesi olarak 246 ve 247 tarihleri verilmiştir.¹⁸⁵Yahya b. İshak (v. 210/826); Ahmed b. Hanbel'in; sika, şeyh, salih ve sadûk dediği; aynı şekilde İbn Lehîa ve Yahya b. Main'in de sadûk dediği bir râvîdir. Kendinden Buhari dışındaki Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuşlardır. 210 yılında vefat etmiştir.¹⁸⁶ Leys b. Sa'd (v. 175/791); Ahmed b. Hanbel'e, Leys sorulduğunda onun sika ve sebt olduğunu bildirmiştir. Nesâî, Yahya b. Main ve Iclî sika olduğunu belirtmiş, Ali b. Medenî ise sebt olduğunu bildirmiştir. İbn Hıraş da sadûk olduğunu beyan etmiştir. Kütüb-i Sitte imamlarının hepsi kendinden rivayette bulunmuştur. Râvî Yahya b. İshâk da kendinden rivayette bulunanlardan olup; kendisi ise Yezîd'den rivayet nakletmiştir.¹⁸⁷ Yezid b. Ebî Habîb (v.128/745); İbn Hıbbân *es-Sikât*'ta ismini zikretmiş olup, Muhammed b. Sad sika olduğunu ve çok hadis rivayet ettiğini söylemiştir. Kendinden bütün Kütüb-i Sitte imamları rivayet nakletmiş olup 128 yılında vefat etmiştir.¹⁸⁸ Sahabîrâvîmiz ise Abdullah b. Hâris b. Cez' olup, kendinden

¹⁷⁹ Mizzî, a.g.e., I, ss.301-303.

¹⁸⁰ A.g.e., XXXI, ss.195-198.

¹⁸¹ A.g.e., XXIV, ss. 255-279.

¹⁸² A.g.e., XXXII, ss. 102-107.

¹⁸³ A.g.e., XIV, ss. 392-393.

¹⁸⁴ Örneğin; Buhari, Edep, 68 rivayetinde Hz. Aişe'den nakil vardır.

¹⁸⁵ Mizzî, a.g.e., I, ss.301-303.

¹⁸⁶ A.g.e., XXXI, ss.195-198.

¹⁸⁷ A.g.e., XXIV, ss. 255-279.

¹⁸⁸ A.g.e., XXXII, ss. 102-107.

EbûDâvût, Tirmizî ve İbn Mâce, ayrıca râvî Yezîd rivayet nakletmişlerdir.¹⁸⁹ Senette yer alan râvîlerin hepsinin güvenilir olması, senedin sahih olduğunu göstermektedir. Râvîler arası ittisalin olması da senedin muttasıl olduğunu göstermektedir. Buna göre Efendimiz'in gülmesinin sadece tebessümden ibaret olduğunu, hiç kakhaha atmadığını gösteren beyitler, râvîlerinin tamamı güvenilir olan bu rivayetle desteklenmiştir.

2.1.10.Ebû Hüreyre'den (r.a.) bir başka rivayetle, güldüğünde dişlerinin ay gibi parlaması وفي صفة اخرى عن ابي هريرة رضى الله عنه اذا ضحك يتلألأ فى الجدار كمثل البرق

2.1.10.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

364 Bû Hureyre sıfât-ı âhirde Der bu ma'nâyı dahi bir yerde 365 Fahr-i âlem gülicek dişlerinin Dürri mekşûf olacak cevherinin 366 Nur-ı rahşânı çü mihr-ü meh-i nev Kevne şalardı ser-â-pâ pertev	364. Ebû Hüreyre, Efendimiz'in başka bir sıfatından bahsederken bir yerde de şunları söyler: 365. 'Âlemlerin övücü Efendimiz güldüğü, yani mücevherinin hokkası (ağız) açıldığı vakit, dişlerinin... 366. ... saçtığı nurlar, tıpkı yeni doğmuş güneş ve dolunay gibi, çevresine baştan başa ışık verirdi.
--	--

2.1.10.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

15. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "... إِذَا وَضَعَ رِدَاءَهُ عَنْ مَنْكِبَيْهِ فَكَأَنَّهُ سَبِيكَةٌ فِضَّةٍ، وَإِذَا ضَحِكَ كَادَ يَتَلَأَلُ فِي الْجُدْرِ، لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ"¹⁹⁰

Abdürrezzâk¹⁹¹- Ma'mer¹⁹²- Zührî senediyle, Ebû Hüreyre, Peygamberimizin sıfatları sorulduğunda şöyle demiştir;

¹⁸⁹ Mizzî, a.g.e., XIV, ss. 392-393.

¹⁹⁰ Ma'mer b. Râşid, *el-Cami'*, Meclisi'l-Âlemî, Pakistan, 1403, 3.baskı, XI, s.259. (Eser 2 cilt olup; Abdürrezzâk es-San'anî'nin *Musannef* inde 10 ve 11.ciltlerde yayınlanmıştır.)

¹⁹¹ Mizzî, a.g.e., XVIII, ss. 52-62.

¹⁹² A.g.e., XXVIII, ss. 303- 312.

“... Gömleğini omuzlarının üzerinden kaldırınca, omuzları gümüşten bir külçe gibi görünürdü. Güldüğü zaman dişlerinin parıltısı duvara yansıyor çevreyi aydınlatırdı. O’ndan önce de ondan sonra da onun gibisini görmedim.”

2.1.10.3. Değerlendirme

Rivayetimizin râvîlerinden ilki; Abdürrezzak es-San’ânî’dir (v. 211/826-827). Rivayetleri Kütüb’i- Sitte’de yer almış güvenilir bir râvîdir.¹⁹³ En önemli hocası Mamer b. Raşid olup, Buhari ve Müslim’in, kendinden rivayette bulunduğu tanınmış Yemenli bir muhaddistir. ‘El-hâfızü’l-kebir’, ‘allâme’, ‘şeyhü’l-İslam’ gibi ünvanlarla anılmaktadır. Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybetmiş olup, gözlerini kaybettikten sonra naklettiği rivayetler konusunda; Ahmed b. Hanbel gibi âlimler ihtiyatlı davranmayı tavsiye etmişlerdir.¹⁹⁴ Ma’mer b. Râşid (v. 153/770) hakkında; İclî ‘Mamer, Yemen’de ikamet eden, sika ve salih bir adamdı’ demiştir. Nesâî’de onun sika olduğunu söylemiş; İbn Hibbânes-*Sikat*’ta adını zikretmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer alan¹⁹⁵ ve hadis hâfızı olan Ma’mer, yaşadığı devrin en âlimi, Zühri’den rivayette bulunanların en güvenilirini kabul edilmiştir.¹⁹⁶ Ma’mer’in, Yemen’de ilk eser tasnif eden ve o bölgede hadisleri ilk tedvin eden kişi olduğu belirtilmektedir.¹⁹⁷ Ma’mer b. Raşid, hadislerin erken dönemlerden itibaren yazılı olarak intikal ettiği ve bunların hadise dair eserlerin yaygınlaştığı zamana kadar değişime uğramadığı kanaatinin güçlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Eseri olan *el-Cami*’; günümüze gelen hadis kitaplarının en eskisi olup, eserde 1614 hadis bir araya getirilmiştir.¹⁹⁸ İbn Şihâb ez-Zühri (v. 124/742), tâbiîn neslinden olup, hadisleri ilk defa resmî olarak, Emevî Halifesi Ömer b. Abdülazîz’in emriyle tedvin eden âlimdir. Hakkındaki bilgiler daha önce geçmişti. Rivayetimizin sahâbî râvîsi olan Ebû Hüreyre (v. 58/678) hakkında da daha önce bilgi geçmiştir. Bunlara ek olarak Dia’da; “koyun otlatırken bulduğu kedi yavrularını elbisesinin eteğine koyup onlarla oynadığı için ‘Ebû Hüreyre’ denmiştir¹⁹⁹. İlk karşılaştıkları zaman Rasûl-i

¹⁹³ A.g.e., XVIII, ss. 52-62.

¹⁹⁴ Ali, Akyüz, “Abdürrezzak es-San’ânî”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, s. 298.

¹⁹⁵ Mizzî, a.g.e., XXVIII, ss. 303- 312.

¹⁹⁶ İbrahim, Hatipoğlu, “Ma’mer b. Râşid”, *DİA*, Ankara, 2003, XXVII, s. 553.

¹⁹⁷ Hatipoğlu, a.g.m., s. 553.

¹⁹⁸ A.g.m., s. 553.

¹⁹⁹ Tirmizî, Menâkıb, 46; Hâkim, III, 506.

Ekrem'in ona Ebû Hüreyre diye hitap etmesi bu künyenin Hz. Peygamber tarafından verilmediğini göstermektedir. Ebû Hüreyre'nin bu adla anılmaktan hoşlanmadığı, kendisine zaman zaman Hz. Peygamber'in hitap ettiği gibi Ebû Hir denmesini arzu ettiği rivayet edilmektedir.” bilgisi ve “binden fazla hadis rivayet etmeleri sebebiyle ‘müksirûn’ diye anılan yedi sahâbî arasında Ebû Hüreyre ilk sırayı almaktadır.” bilgisi yer almıştır. ²⁰⁰Râvî değerlendirmesinde görüldüğü gibi bu rivayet râvîlerinin hepsi güvenilir kabul edildiği için sahih isnadlı ve râvîler arasında ittisal olduğu için muttasıl senetlidir.

Bir başka rivayette Ebû Hüreyre, rivayetimizi destekler nitelikte, “Rasûlullah'tan daha güzel bir varlık görmedim. Sanki güneş mübarek yüzünde akıp gider; tebessüm ettiği zaman, güneşin duvara vuran aksi, onun inci dişlerine yansır.”²⁰¹ demiş ve Efendimiz'in dişlerinin inci gibi olduğuna, bu durumun da o gülerken karşısındakiler tarafından fark edildiğine değinmiştir. Beyit başlığında geçen Arapça ibare, rivayetimizde bir kelime eksik olarak yer almıştır, ancak kastedilen mana aynıdır.

2.1.11. Yuvarlak yüzlü olması **و كان في وجهه تدوير**

2.1.11.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

374 Dedi ol mazhâr-ı envâr-ı celî Esedullâhı velî yani Ali	374. Yüce nurlara mazhar olan, Allah'ın aslanı yani veli kul Hz. Ali der ki:
375 Rûy-ı rahşânı değirmiydi anın Nitekim cirmi meh-i tâbânın	375. ‘Aydınlık yüzü değirmi idi, sanki dolunayın yuvarlağı gibi.
376 Yüzü benzerdi müdevver aya Zatı ayine idi Mevla'ya	376. Yüzü, Allah'a ayna olmak bakımından dairevî mehtaba benzerdi’.

²⁰⁰ M. Yaşar, Kandemir, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, İstanbul, 1994, X, s. 160.

²⁰¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 350.

2.1.11.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

16. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "... وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ، وَلَا بِالْمُكَلَّمِ، وَكَانَ فِي الْوَجْهِ تَدْوِيرٌ، أَبْيَضُ مُشْرَبٌ، أَدْعَجُ الْعَيْنَيْنِ..."²⁰²

Ali b. Ebî Tâlib'in (r.a.) oğullarından İbrahim b. Muhammed'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.), Peygamber'in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir: "...*Rasûlullah'ın (s) yüzü ne dolgun ne de zayıf idi, yüzü yuvarlak idi. Rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı...*"

2.1.11.3. Değerlendirme

Tirmizî; "Bu hadis hasen garibtir. Senedi muttasıl değildir"²⁰³, demiştir. Rivayetin râvîleriyle ilgili bilgiler beşinci hadiste verilmiş olup Ömer b. Abdillâh'ın zayıf olduğu ve bu sebeple isnadın da zayıf olduğu tespit edilmiştir. Hilye'de; Hz. Ali'den rivayetle Efendimiz'in yüzünün değirmi olduğu ve sanki dolunayın yuvarlağı gibi olduğu söylenmiştir.²⁰⁴ Rivayette de, Hilye'deki başlıkta geçen ibarelerle, Efendimiz'in yüzünün yuvarlak olduğu belirtilmiştir.

2.1.12. Yüzünün ne dolgun, ne de zayıf olması ليس بمطهم و لا بمكالم

2.1.12.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

388 Dahi ol mefhâr-ı mevcûdâtın Ya'ni peygamber-i ferruh-zâtın	388. (Ebî Hâle:) ' Bir de şu: Kainatın övüncü olan Efendimiz'in, yani o zâtı uğurlu peygamberin...
389 Vech-i pâkinde olan lahm-ı latîf Ne kesîf idi demişler ne nahîf	389. ... pak yüzünün mübarek etleri ne kemiğine yapışmış idi ne de kabarık...
390 Hem dahi ol iki ruhsâre-i ter Katı çok etli değildi derler	390. ... hem o iki taze yanak da çok etli değildi.' diye rivayet eder.
391 Hâsılı kavî-i esahh bu ki Rasul Ya'ni ol çesme-i hurşîd-i usûl	391. Velhasıl bu konudaki en doğru söz şudur ki; Efendimiz'in yani o güneş
392 Buğday alınının ağı idi tamam	

²⁰²Tirmizî, Menâkıb, 8.

²⁰³Tirmizî, Menâkıb, 8.

²⁰⁴ 375 ve 376.beyitler.

Tal'atinde var idi safvet-i tâm	mertebeli ışık kaynağının... 392. ... buğday renkli alında mükemmel bir aydınlık var idi ve parlaklığı da berrak ışıktandı.
---------------------------------	--

2.1.12.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

17. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي حَلِيمَةَ مِنْ قَصْرِ الْأَحْنَفِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الضَّيْبِيِّ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: *...وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ، وَلَا بِالْمُكَلَّمِ، وَكَانَ فِي الْوَجْهِ تَدْوِيرٌ، أَبْيَضُ مُشْرَبٌ...²⁰⁵*

Ali b. Ebî Tâlib'in (r.a.) oğullarından İbrahim b. Muhammed'den aktarıldığına göre, şöyle demiştir: Ali (r.a.), Peygamber'in (s)özelliğini anlatırken şöyle demiştir: *"Rasûlullah'ın (s) yüzü ne dolgun ne de zayıftı. Yüzü yuvarlak idi. Rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı..."*

2.1.12.3. Değerlendirme

Hilye'nin ilgili başlığında Efendimiz'in yüzünün ne çok dolgun ne de zayıf olduğunun; Ebi Hale'den rivayet edildiği bildirilmekteyse de, bahsi geçen ve beşinci başlıkta metnini verip incelediğimiz rivayette böyle bir ibareye rastlanmamıştır. Ancak Tirmizî Hz. Ali'den, Hilye'de geçen kelimenin aynısıyla rivayette bulunmuştur. Hilye'de *"...Peygamberin pak yüzünün mübarek etleri ne kemiğine yapışmış idi ne de kabarık...hem o iki taze yanak da çok etli değildi..."²⁰⁶* denmiştir.

Rivayetin senet zinciri ise beşinci hadiste incelenmiş ve Ömer b. Abdillah'ın zayıf olması sebebiyle senedin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

²⁰⁵Tirmizî, Menâkıb, 8.

²⁰⁶ 388, 389, 390. beyitler.

2.1.13. Yüzünün, dolunay gecesindeki ay gibi parlaması

و في حديث ابن ابي هالة رضى الله عنه يتلأأ وجهه كما تالؤ القمر ليلة البدر

2.1.13.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

397 Hem dahi İbn-i Ebi Hale dedi	397. İbn Ebî Hâle de buyurdu ki:
Bedr-i ruhsârı kamer gibi idi	‘Efendimiz’in yanağı dolunay gibiydi.
398 Leyletü’l-bedr olacak cirm-i kamer	398. Dolunaylı gece olduğu vakit
Nice rahşân ise ol ârız-ı ter	dolunaya dolunayın tepsi gibi görünen
399 Şöyle tâbân-u dirahşende idi	yuvarlağı nasıl parlar ise o her dem taze
Mihr-i enver gibi rahşende idi	yanak da...
	399. ... öyle parlak ve nurlu idi; tıpkı
	güneş aydınlığı gibi ışıklı idi.’

2.1.13.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

18. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَذَا بِنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ: “كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخْمًا مُفَخَّمًا
يَتَلَأَأُ وَجْهُهُ تَلَأُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، أَطْوَلَ مِنَ الْمَرْبُوعِ، وَأَقْصَرَ مِنَ الْمَشْدَبِّ...”²⁰⁷

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

‘Allah Rasûlü çok yakışıklı ve alımlı idi. Mübarek yüzü ayın on dördündeki dolunay gibi parlardı. Orta boydan daha uzunca, uzun boydan biraz kısacaydı’...

2.1.13.3. Değerlendirme

Ay, ayın on dördünde en parlak olduğu haldedir. Hind b. Ebi Hâle de, Efendimiz’in yüzünün nurlu ve güzel olduğunu belirtmek için bu tabiri uygun görmüştür. Hilye’de hem “Efendimiz’in yanağının dolunay gibi parladığından; hem de o kadar nurlu olup, güneş aydınlığına benzer bir ışık saçtığından”²⁰⁸ bahsedilmiştir. Görüldüğü gibi en parlak iki varlık olan güneş ve ay, Efendimiz’in yüzünün parlaklığını anlatmak için örnek gösterilmiştir. Râvîleri dokuzuncu hadiste

²⁰⁷Taberânî, *el-Mu`cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414

²⁰⁸ 397, 398, 399. beyitler.

incelenmiş olup, Cümeý' b. Ömer'in zayıflığı sebebiyle senet de zayıf kabul edilmiştir.

2.1.14. Alnının geniş olması واسع الجبين

2.1.14.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

407 Ya'ni ol cebhe-i hurşîd eser Nitekim çeşme-i mihr-i hâver	407. Efendimiz'in ışığı güneşe denk bir menba olan alnı ki ona, doğu güneşinin doğduğu yer denilse yeridir...
408 Vasi' u pâk u ziya-güster idi Felek-i hüsne meh-i enver idi	408. ... Genişçe, pak ve aydınlık idi güzellik feleğine doğmuş nurlu bir ay idi.
409 Anın etmiş idi Cenâb-ı Hâlık Kereminden yüzün ak alnın açık	409. Yaradan Allah, lütf-ü kereminden, onun yüzünü ak, alnını açık eylemişti.
408 Bî-karin idi hem ol bedr-i cebîn Nitekim ayine-i şer'-i mübîn	

2.1.14.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

19. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هِنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيَّ ، ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... أَزْهَرَ
النُّونِ ، وَاسِعُ الْجَبِينِ..."²⁰⁹

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) banaşöyle vasıflandırdı:

'(Teni) beyaz renkli idi. Geniş alınlı idi'..."

2.1.14.3. Değerlendirme

Hâkânî'nin beyitlerinde geçen "vasıa'l-cebiyn" ifadesi, hadis dayanağı olarak karşılığını Taberânî'nin naklettiği Hind b. Ebî Hâle rivayetinde bulmaktadır. Bu başlıkta ele alınan beyitlerde Efendimiz'in geniş bir alna sahip olduğu tasvir edilmiştir. Alnın geniş olması ifadesi Hilye'de; genişlik, paklık, aydınlık olarak ve

²⁰⁹Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414

Allah'ın lütfundan yüzünün ak, alınının açık olduğunu ifade etmek olarak anlaşılmıştır.

Rivayetin senedinin; zayıf olan Cüme' b. Ömer isimli râvî sebebiyle zayıf olduğu tespit edilmiştir.

2.1.15. Saçlarının dalgalı olması الشعر رجل

2.1.15.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

418 Dahi müşğîn saçı bâ-kavl-i sarîh Ne kıvrıcık ne tavil idi sahih	418. Kaynaklarda açık açık yazılır ki Efendimiz'in saçı ne kıvrıcık ne de uzun idi.
419 Leyle-i zülf-i şeb-âsâsı anın Sırr-ı meknûnu idi İsrâ'nın	419. Onun gece renkli saçının karalığı, sanki İsrâ'nın gizli bir sırrı idi.

2.1.15.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

20. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَذَا بِنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ: "... رَجُلَ الشَّعْرِ ، إِنْ انْفَرَقَتْ عَقِيبَتُهُ فَرَقَ وَإِلَّا فَلَا يُجَاوِزُ شَعْرَهُ شَحْمَةً أُذُنَيْهِ..."²¹⁰

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Saçı dalgalıydı. Saçları kendiliğinden iki yana ayrılırsa öylece bırakır toplamaz, bir tarafa sarkarsa (yatarsa) da olduğu gibi bırakırdı. Saçlarını uzattığı zaman kulak memelerini geçmezdi'..."

2.1.15.3. Değerlendirme

Hilye-i Hâkânî'deki başlıklardan olan "رجل الشعر" ifadesi; Efendimiz'in saçının tamamen düz de, çok kıvrıcık da olmayıp hafif bir şekilde dalgalı olduğunu ifade etmektedir. Taberânî'de yer alan ve isnadı zayıf olan bu rivayet, Buhari ve Müslim'de de "Efendimiz'in saçları ne kıvrıcık ne de tamamen düzdü. Saçları kulak

²¹⁰Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

memelerine varırdı.” şeklinde geçmektedir. ²¹¹ Nitekim Hilye-i Hâkânî’de 420-421.beyitlerde Efendimiz’in saçlarının kulağına kadar olduğu bildirilmiştir. Bu beyitleri ve bu konuda tespit ettiğimiz rivayeti buraya almak uygun olacaktır.

Hilye’deki Beyitler

420 İttifâk ettiler eşrâf-ı Arap “Ekser ol mûy-meyanın saçı hep 421 Sem’i pâkine çü târ-ı anber Pes beraber görünürde ekser”	420. Arapların sözüne itibar edilenleri görüş birliği edip dediler ki; “Odüzgün endamlı sevgilinin saçı her vakit... 421. ... pak kulağına kadar bir anber yumağı gibi uzanır ve ikisi aynı hizada görünürdü.”
---	---

Telmihte Bulunulan Rivayet

21.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «مَرْبُوعًا، بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكَبَيْنِ، لَهُ شَعْرٌ يَبْلُغُ شَحْمَةَ أُذُنِهِ، رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ، لَمْ أَرْ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ» قَالَ يُوسُفُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِيهِ: «إِلَى مَنْكَبَيْهِ»²¹²

Hafs b. Ömer²¹³ - Şu’be²¹⁴ - Ebî İshâk²¹⁵ senediyle, Berâ b. Âzib²¹⁶, Peygamber’i şöyle vafsetmiştir:

Peygamber (s) uzunla kısa boy arası mu'tedil bir endamda yaratılmıştı. O'nun iki omuzu arası genişti. İki kulağı yumuşağına kadar inen gür saçı vardı. Ben bir defasında Peygamber'i kırmızı (ve yeşil çubuklu) bir libâs içinde görmüştüm. Kat'î olarak derim ki, ben güzellikte O'na denk olabilecek hiçbir şey görmedim.

Râvîlerden Yûsuf b. Ebî İshâk, babası Ebû Ishâk'tan: Kürek kemiği ile kol başının kavuştuğu yere yani omuz başlarına kadar uzanan gür saçı vardı, demiştir.

²¹¹Buhari, Libas, 68; Müslim, Fezail, 94.

²¹² Buhari, Menâkıb, 23.

²¹³Mizzî, a.g.e.,VII, ss. 26-29

²¹⁴ A.g.e., XII, ss. 479-495.

²¹⁵ A.g.e., XXII, ss. 102-113.

²¹⁶ A.g.e., IV, ss. 34-37.

Değerlendirme

Râvîleri incelemeye geçsek; Hafs b. Ömer b. Hâris (v. 215/383); hakkında İbn Ebû Hâtîm, babasından rivayetle “sadûk, mutgin ve fasîh Arap” demiştir.²¹⁷ Kendisinden Buhari, Ebû Dâvud, İbn Heysem ve Cüzcâni gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır.²¹⁸ Şube b. Haccâc (v.160/776); ‘Hadiste en doğru kişi’ olarak nitelendirilmiştir. Kütüb-i Sitte’de rivayetleri yer almıştır. Hafs b. Ömer kendinden rivayette bulunanlardandır.²¹⁹ Amr b. Abdullah (Ebî İshak) (v. 128/744); Yahya b. Main ve Nesâî sika olduğunu bildirmişlerdir. İclî ise sika olduğunu ve tâbîn neslinden olduğunu söylemiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almış güvenilir bir râvîdir. Şube kendinden rivayette bulunan bşir râvîdir.²²⁰ Berâ b. Âzib (v.71/690);71 yılında vefat eden, rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almış sahabî râvîdir.²²¹ Râvîlerin tamamının güvenilir olması ve aralarında kopukluk olmaması senedin sahih ve muttasıl olduğunu göstermektedir.Rivayette görüldüğü üzere Hz. Peygamber’in saçları genellikle kulak memelerine kadar uzanmaktaydı.

Efendimiz’in saçlarının anlatıldığı bu başlık altındaki diğer bir hilye beyiti ve telmihte bulunduğu rivayet ise şu şekildedir;

Hilye Beyitleri

422 Hem o eflâk-ı cemâlin mâhı Kâkülün dört böler idi gâhi	422. O güzellik göğünün mehtabı, bazı zamanlarda saçlarını dörde ayırır...
423 İki cânipten edip iki bölük Dûş-ı pâkine bırağırđı çözüük	423. ... iki yandan iki bölük edip sarkıtır, geriye kalanı da omuzlarından sırtına doğru çözüük biçimde bırakırdı.

²¹⁷ Mizzî, a.g.e., VII, ss. 26-29

²¹⁸ A.g.e., VII, s.27.

²¹⁹ A.g.e., XII, ss. 479-495.

²²⁰ A.g.e., XXII, ss. 102-113.

²²¹ A.g.e., IV, ss. 34-37.

Telmihte Bulunulan Rivayet

22.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey buradaki beyitlerde de bir hadise daha telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا النَّفَّيْلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، قَالَ: قَالَتْ أُمُّ هَانِيَةَ: «قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى مَكَّةَ وَلَهُ أَرْبَعُ عَدَائِرَ» تَعْنِي عَقَائِصَ²²²

Nüfeylî²²³- Süfyan b. Uyeyne²²⁴- İbn Ebî Necîh²²⁵- Mücâhid²²⁶ senediyle, Ümmü Hânî²²⁷ şöyle demiştir:

“Rasûlullah (s) Mekke'ye geldi, başında dört tane belik (örgü) vardı.

Değerlendirme

Nakledilen rivayete ve beyitlere göre Efendimiz saçlarını dörde ayırır, iki yanlara saldıktan sonra kalanını arkaya doğru atardı. Buhari'nin naklettiği bir rivayete göre de Hz. Peygamber müşriklere benzememek için saçlarını ehl-i kitap gibi alnına doğru sarkıtmıştır, iki yana bölük yapmaktan kaçınmıştır.²²⁸

EbûDâvût'tan nakledilen rivayetin râvîlerine baktığımızda; Nüfeylî (v. 234/850);Hakkında Ebû Hâtim ve Darekutnî sika ve me'mun demiş; Nesâî de sika olduğunu bildirmiştir. 234/850 yılında vefat eden râvîden, Müslim dışındaki Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuşlardır. Kendisi de Süfyan b. Uyeyne'den rivayet nakletmiştir.²²⁹Süfyan b. Uyeyne(v.198/814); kendinden Kütüb-i Sitte imamlarının rivayette bulunduğu tebeu't-tâbiîn neslinden güvenilir bir râvîdir.²³⁰İbn Ebî Neciyh (v. 131/747); Asıl ismi Abdullah olan râvî hakkında Yahya b. Main, Ebû Zür'a, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel sika terimini kullanmışlardır. Kütüb-i Sitte imamlarının hepsi kendinden rivayette bulunmuş olup, vefat senesi hakkında kaynaklarda 131 ve

²²² Ebû Dâvût, Teraccül, 12.

²²³ Mizzî, a.g.e., XVI, ss.88-92.

²²⁴ Ag.e., XI, ss. 177-196.

²²⁵ A.g.e., XVI, ss.215-219.

²²⁶A.g.e., XXVII, ss.228- 236.

²²⁷ A.g.e., XXXV, ss.189-190.

²²⁸ Buhari, Menâkıb, 24.

²²⁹ Mizzî, a.g.e., XVI, ss.88-92.

²³⁰ A.g.e., XI, ss. 177-196.

132 seneleri zikredilmiştir. Râvî Süfyan b. Uyeyne de kendinden rivayet nakletmiştir. Kendisi ise Mücahid'den nakilde bulunmuştur.²³¹Mücahid (v.102/718); bütün Kütüb-i sitte imamlarının kendinden rivayette bulunduğu bir râvî olup, Yahya b. Main ve Ebû Zür'a sika olduğunu bildirmişlerdir.²³² Ümmü Hânî (v. 50/670); Hz. Ali'nin kızkardeşi olan sahabî râvîmizin asıl ismi Fâhite'dir, Hind de denilmektedir. Kendinden Kütüb-i Sitte imamlarının hepsi ve râvî Mücahid rivayette bulunmuştur.²³³ İncelememizde görüldüğü üzere râvîlerinin hepsinin güvenilir olması ve aralarında kopukluk olmaması, rivayetin sahih ve muttasıl bir isnada sahip olduğunu göstermektedir. Bu rivayet; Efendimiz'in saçlarını dörde ayırmasıyla ilgili olan Hilye beyitlerini desteklemektedir.

2.1.16. Sakalının gür olması كَثَّ اللَّحْيَةَ

2.1.16.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

439 Dahi icma' ile merdân-ı ilah Demiş ol lihye-i müşkîni siyah 440 Ne kıvırcık ne dırâz idi katî İ'tidal üzre idi her ciheti	439. Sahih araştırmacıların hepsi ittifak ile demişlerdir ki; 'O siyah misk gibi olan sakal... 440. ... ne kıvırcık ne de çok uzun idi. Her bakımdan orta görünümlü idi.'
--	--

2.1.16.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

23. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ، عَنْ أُمِّيَّةَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَقَ، عَنِ الْبَرَاءِ قَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مَرْبُوعًا عَرِيضَ مَا بَيْنَ الْمُنْكَبَيْنِ، كَثَّ اللَّحْيَةَ، تَعْلُوهُ حُمْرَةٌ جَمَّتُهُ إِلَى شَحْمَتِي"²³⁴ لَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حُمْرَاءَ مَا رَأَيْتُ أَحْسَنَ مِنْهُ"

Ali b. Hüseyin²³⁵- Ümeyye b. Hâlid²³⁶- Şu'be- Ebî İshâksenediyle, Berâ (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s) orta boylu, iki omuzu arası geniş, sık sakallı, yüzü

²³¹ Mizzî, a.g.e., XVI, ss.215-219.

²³² A.g.e., XXVII, ss.228- 236.

²³³ A.g.e., XXXV, ss.189-190.

²³⁴Nesâî, Ziyet, 60,; ayrıca bkz.;Taberâni, *el-Mu`cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

²³⁵ İbn Sa'd, a.g.e.,V, ss. 162- 172.

kırmızımtırak idi, saçları kulak yumuşağına kadar inirdi. Onu kırmızı bir elbise içerisinde gördüm Ondan daha güzel bir kimseyi görmemiştim.”

2.1.16.3.Değerlendirme

İlk râvîmiz Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip (v. 94/712), “Zeynelabidin” lakabıyla meşhur olmuş bir tâbîdir. Hz. Ali’nin oğlunun oğludur. Kendisi hakkında sika ve me’mûn denilmiş; çok hadis rivayet ettiğine değinilmiştir.²³⁷ “Kerbela faciasından sağ kurtulan tek Hüseyin evladıdır.”²³⁸ Babası ve amcası dışında Hz. Aişe, İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ömer ve Ümmü Seleme gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiş olup, sika kabul edilmiştir.²³⁹ Ümeyye b. Hâlid b. Esved (v. 201/820), Nesâî, Tirmizî ve Ebû Dâvud kendisinden rivayette bulunmuşlardır. Ebû Hâtim, Ebû Zür’a ve Tirmizî ona ‘sika’ demiştir. Kendinden râvî Ali b. Hüseyin de rivayette bulunmuştur.²⁴⁰ Şu`be b. Haccâc (v. 160/776), Ebû İshak es-Sebî’i (v. 127/745) ve Berâ b. Âzib (v. 71/690) haklarında daha önce bilgi verilmiş; güvenilir oldukları ve aralarında ittisal olduğu tespit edilmiştir. Râvî değerlendirmesinde görüldüğü üzere her râvî için tadil ifadelerinin kullanılması, bu rivayetin sahih isnadlı olduğunu; aralarında kopukluk olmadan rivayet nakletmeleri ise senedin muttasıl olduğunu göstermektedir.

Nesâî’nin naklettiği rivayete göre; Efendimiz’in sakalı sıktır. Çalışmamızın dokuzuncu hadisinde ele alınan Taberânî rivayetinde de “kess’ül-lıhye” ibaresine rastlanmaktadır. Hilye başlığında da yer alan bu ibare, beyitlerdeki ‘sakalı siyahtı, ne kıvrık ne uzundu, orta bir haldeydi’ ifadelerinden anlam olarak farklı olsa da araştırmamızda öncelikle başlıkları esas aldık. Bu başlık altında bir diğer telmih yapılan beyit ve rivayet ise şöyledir;

²³⁶ Mizzî, a.g.e., III, ss. 330-332.

²³⁷ İbn Sa’d, a.g.e., V, ss. 162- 172.

²³⁸ Ahmet Saim, Kılavuz, “Zeynelabidin”, *DİA*, İstanbul, 2013, XXXIV, s. 365.

²³⁹ A.g.m., s. 365.

²⁴⁰ Mizzî, a.g.e., III, ss. 330-332.

Hilye'deki Beyitler

436 Ol Hudâvend-i hudâvendânın Ya'ni ol zât-ı azimü'ş-şânın	436. O efendiler efendisinin, yani o şanı yüce peygamberin...
437 Rîş-i pâkinde usulü çok idi Katî çok târ-i beyazı yok idi	437. ... mübârek sakalı zaman zaman muhtelif biçimlerde görünürdü. Başlıca özelliği karalığındaki koyuluk olup, beyazlamamasıydı.
438 O mübârek sakalından bunu bil Ancak ağarmış idi on yedi kıl	438. Ömrü boyunca o mübarek sakalında yalnızca on yedi kıl ağarmıştı.

Telmihte Bulunulan Rivayet

24.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَانِنِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ، وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ، وَلَيْسَ بِالْأَدَمِ، وَلَيْسَ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ، وَلَا بِالْسَّبْطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، فَتَوَفَّاهُ اللَّهُ وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عَشْرُونَ شَعْرَةً بَيَضَاءً»²⁴¹

Abdullah b. Yusuf²⁴² - Mâlik b. Enes²⁴³ - Rabîa b. Ebî Abdurrahmân²⁴⁴

senediyle, Enes b. Mâlik²⁴⁵ şöyle demiştir: “*Rasûlûllah (s) ifrat derecede uzun da değil, kısa boylu da değildi. O süt gibi safî beyaz da değil, karayağız da değildi. O kısa kıvrıkcık saçlı da değil, düz uzun saçlı da değildi. Kırk yaşını doldurunca Allah onu peygamber gönderdi. (Peygamberliğinde) on sene Mekke'de, on sene de Medine'de ikaamet etti. Başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak Allah onu vefat ettirdi.*”

Değerlendirme

Araştırmalarımız sonucunda sadece sakalında ağaran kıl sayısı değil de hem saç hem sakalda toplamda ağaran kıl sayısı ele alınmıştır. Tespit edilen rivayetlerde

²⁴¹ Buhari, Menâkıb, 23.²⁴² Mizzî, a.g.e., XVI, ss 333-336.²⁴³ A.g.e., XXVII, ss. 91-120; Ahmet, Özel, ‘Mâlik b. Enes’, *DİA*, Ankara, 2003, XXVII, ss. 506-513.²⁴⁴ A.g.e., IX, ss. 123-130.²⁴⁵ A.g.e., III, ss. 353-378.

de, “birkaç kıl”²⁴⁶, 14kıl²⁴⁷, 20kıl²⁴⁸ gibi farklı sayılar görülmektedir. Bu sayıların, Efendimiz’i görme zamanının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Râvî zincirine baktığımızda; Abdullah b. Yusuf; hakkında Ebû Hâtim ve İclî’nin sika dediği bir râvîdir. Kendinden EbûDâvût, Tirmizî ve Nesâî rivayette bulunmuşlardır.²⁴⁹ Mâlik b. Enes (v. 179/795); Mâlikî mezhebinin imamıdır. İmam Şafi’inin de hocasıdır. ‘İmam, hâfiz, hüccet’ gibi vasıflarla anılmıştır. Kendinden râvî Abdullah b. Yusuf rivayet nakletmiştir; kendisi ise Rabia b. Ebî Abdirrahman’dan nakilde bulunmuştur.²⁵⁰ Rabia b. Ebî Abdirrahman; Ahmed b. Hanbel, İclî, Ebû Hâtim, Nesâî ve Yakup b. Şeybe sika demişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte imamları tarafından nakledilmiştir. Enes b. Mâlik’ten rivayet nakletmiştir.²⁵¹ Rivayetimizin sahabî râvîsi ise Enes b. Mâlik (v. 93/ 711) olup, Hz. Peygamber’e hizmet eden ve çok hadis rivayet eden güvenilir bir râvîdir.²⁵² Râvîlerinin tamamının güvenilir olması ve senedin ittisal vasfını taşıması, bu rivayetin sahih isnadla geldiğini göstermektedir.

Beyitlerde Hz. Peygamber’in sakalında 17 olarak belirtilen beyaz kıl sayısının; Buhari rivayetinde saç ve sakalında 20’den az olduğu bildirilmiştir. Burada önemli olan, Efendimiz’in saç ve sakalında çok az miktarda kılın beyazlamış olmasıdır.

2.1.17. İnsanların en güzel boyunlusu olması احسن اناس عنقا

2.1.17.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

447 Bû-Huceyf ile dedi bunu Harîm Olalar kurb-ı himâyette mukîm	447. İbn Harîm ile Ebû Huceyf-inşallah Efendimiz’in himayesinde devamlı
448 Gerden-i pâk-i rasul-i âfâk Gayet ak idi ve gayet berrak	kalırlar- şöyle dediler: 448. ‘O cihan peygamberinin mübarek

²⁴⁶ Müslim, Fezail, 29.

²⁴⁷ Tirmizî, Şemâil, 36

²⁴⁸ Tirmizî, Şemâil, 35.

²⁴⁹ Mizzî, a.g.e., XVI, ss 333-336.

²⁵⁰ A.g.e., XXVII, ss. 91-120; Ahmet, Özel, ‘Mâlik b. Enes’, *DİA*, Ankara, 2003, XXVII, ss. 506-513.

²⁵¹ Mizzî, a.g.e., IX, ss. 123-130.

²⁵² A.g.e., III, ss. 353-378.

449 Meclis-i hüsne dedi ehl-i usûl Gûyîya sim-surâhî idi ol 450 Boynu ayette lafif idi anın Ahsenü'l-unku idi dünyanın	gerdanı, hem gayetle ak, hem de katıksız duru idi.' 449. Araştırmacılar onun için, 'Güzellik meclisine gümüşten bir sürahi idi.' derler. 450. Boynu gayette lafif idi, hatta dünyanın en güzel boynuna sahipti.
---	--

2.1.17.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

25. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

253“...وكان أحسن عباد الله عنقا... فكأنه إبريق فضة يشوب...”

“Peygamberimiz insanların en güzel boyunlusu idi... boynu gümüşten birsürahi gibiydi.”

2.1.17.3. Değerlendirme

Hilye’de ilgili başlıkta geçen “ahsene’n-nâsü unugan” ibaresine araştırmalarımız neticesinde ulaşamadık. Hatta Hilye’de bahsedilen rivayetin râvîleri olarak İbn Harim ve Ebû Huceyf’ten de bahsedilmiş ve “Peygamberimiz’in gerdanının hem gayet ak, hem de katıksız duru olduğuna”²⁵⁴ değinilmiştir. Devamındaki beyitte de Efendimiz’in boynu için “güzellik meclisine gümüşten bir sürahi” dendiğinden; boynunun gayet latif olduğundan, hatta dünyanın en güzel boynuna sahip olduğundan bahsedilmiştir.²⁵⁵ Efendimiz’in boynunun latifliği ve bir gümüş huzmesi gibi olduğu; çalışmamızın dokuzuncu hadisinde ele alınan Taberânî rivayetinde de geçmiştir.

Hilye’deki ibareden biraz farkla İbn Asakir, kitabında Efendimiz’in, bütün yaratılmışların en güzel boyunlusu olduğunu aktarmıştır. Buradaki ibare,

²⁵³ İbn Âsakir, *Tarih’u-Dımeşk*, Dâr’ül-Fikr, 1995, III, s.356.

²⁵⁴448.beyit.

²⁵⁵449. beyit.

Hilye'dekine en yakın olandır. Hadis kaynaklarında bu ibareye en yakın olanı ise “ahsene'n-nâsi vechen” şeklinde geçmektedir.²⁵⁶

Sonuç olarak bu bölümde Hilye'nin toplamda on yedi başlığı ele alınmış ve tekrarlarla beraber yirmi bir tane hadis rivayeti, bir tane Gazalî'den (v. 505/1111), bir tane İbn Asakir'den (v. 571/1176), biri mevzû olmak üzere iki tane rivayet de Aclûnî'den (v. 1162/1749) nakledilmiştir. İki konu başlığımızda ise herhangi bir rivayet tespit edilememiştir.

2.2. Hz. Peygamber'in Başı Hariç Diğer Uzuvarıyla İlgili Beyitler ve Telmihte Bulunulan Hadisler

Birinci başlıkta Hz. Peygamber'in baş kısmında bulunan organlarla ilgili Hilye tavsiflerini ve bunların telmihte bulunduğu rivayetleri inceledik. Buradaki ikinci başlığımızda ise Hz. Peygamber'in başı hariç diğer vücut organları hakkındaki beyitlerde telmihte bulunan rivayetleri inceleyeceğiz.

2.2.1. Karnı ve göğsünün düz, aynı hizada olması سوي البطن والصدر

2.2.1.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

457 Perde-dârân-ı şebistân-ı edeb Karnı göğsüyle beraber dedi hep	457. Edeb gecesinin perdedârları (mübarek eşleri) ittifak ile hep ‘karnı göğsüyle beraber idi’ derler.
458 Pâk-batnıyla o nâzik-sîne Hûb-u hem-vâr idi birbirine	458. Pak karnı ile o mübarek sîne, aynı düzlükte ve birbirini tamamlayacak derecede birbirine yaklaşıyorlardı.
459 Cism-i sâfiydi letafet âbı Nafî deryâ-yı safâ-girdâbı	459. O karnı ile göğsün latîf yapısı bir güzellik denizi idi ki ortada kalan göbeği sanki bir esenlik girdabı gibi anlaşılırdı.

²⁵⁶ Buhari, Menâkıb, 23.

2.2.1.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

26.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... سَوَاءَ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ، عَرِيضَ الصَّدْرِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكَبَيْنِ..."²⁵⁷

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'...Karnı ile göğsü eşit idi (yani göbeği çıkık değildi). Göğsü ve iki omzu arası geniş idi' ..."

2.2.1.3. Değerlendirme

Taberânî'de geçen ve râvî değerlendirmesi dokuzuncu hadiste yapılan ve Cümei b. Abdillâh'ın zayıf olması sebebiyle isnadı zayıf kabul edilen bu rivayette yer alan Arapça tabir ile, Hilve'de yer alan tabir birebir aynıdır. Hâkânî bu başlığın altında; Efendimiz'in eşlerinden rivayetle, Efendimiz'in karnıyla göğsünün beraber olduğunu anlatır. Buna göre Hz. Peygamber çok şişman olmadığı için göbek kısmı çıkıntılı değildi.

2.2.2 Göğsünün geniş olması الصدر واسع

2.2.2.1. Hilve-i Hâkânî'deki Beyitler

469 Ol mukîm-i harem-i Mevlâ'nın Ya'ni ser-halka-i makbûlânın	469. Hak Tealâ'nın mahremi, yani (Miraç'ta) onun özge katında oturmuş olan Efendimiz'in –o ki makbul kullar zincirinin baş halkasıdır-...
470 Sinesi gâyet ile vasi' idi Nûr-ı sâtî' gibi hem lâmi' idi	470. ... göğsü gayetle geniş idi. Üstelik parlaklığı arttıkça artan bir nur gibi aydınlık idi.
471 Vasef edenler o felek tâvûsun Dediler etli idi pehlûsun	471. Gökkubbenin o yegane tâvûsunu anlatanlar, 'göğüsleri etlice idi' dediler.

²⁵⁷Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

2.2.2.2Telmihte Bulunulan Rivayet

27.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ : "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... سَوَاءَ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ ، عَرِيضَ الصَّدْرِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكَبَيْنِ..."²⁵⁸

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Karnı ile göğsü eşit idi (yani göbeği çıkık değildi). Göğsü ve iki omzu arası geniş idi...'

2.2.2.3. Değerlendirme

Hilye'de "vâsiu's-sadr" şeklinde gelen kavram, Taberânî rivayetinde "arîzu's-sadr" olarak karşılığını bulmuştur. Buna göre Efendimiz'in göğsü geniştir. Hatta Hilye'deki açıklamaya göre 'etlicedir ve parlaklığı artan bir nur gibi aydınlık ve aktır.'²⁵⁹Râvîleri daha önce incelenen bu rivayetin, Cümei b. Abdillâh'ın zayıf olması sebebiyle isnadı zayıf kabul edilmiştir.

2.2.3. Omuzlarının büyük/ geniş olması عظيم المنكبين

2.2.3.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

482 İttifak budurur urefânın Kim ser-i dûş-ı hümâyunu anın	482. Bilge yazıcıların görüş birliği ettiklerine göre, 'O sultanın sırtından itibaren omuz başları...
483 Gayre nisbet büyük idi derler Cism-i pâkini gören ehl-i nazar	483. ... başkalarına oranla büyük idi.' dediler ve bunu omuzlarını görenlerden naklettiler.
484 Omuzunda var idi müşğn bû Nâfe-i müşğ gibi bir nice mû	484. Omuzunda misk kokulu, yok yok, misk'in bizzat kendisi olan nice kıllar var idi.

²⁵⁸Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

²⁵⁹ 470.beyit.

2.2.3.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

28.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "مَرْبُوعًا، بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، لَهُ شَعْرٌ يَبْلُغُ شَحْمَةَ أُذُنِهِ، رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ، لَمْ أَرْ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ" قَالَ يُوسُفُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِيهِ: "إِلَى مَنْكِبَيْهِ"²⁶⁰

Hafs b. Ömer- Şu'be- Ebî İshâk senediyle, Berâ b. Âzib (r.a.) Peygamber'i (s) şöyle vasfetmiştir:

"Peygamber (s) uzunla kısa boy arası mu'tedil bir endamda yaratılmıştı. O'nun iki omuzu arası genişti. İki kulağı yumuşağına kadar inen gür saçı vardı. Ben bir defasında Peygamber'i kırmızı (ve yeşil çubuklu) bir libâs içinde görmüştüm. Kat'î olarak derim ki, ben güzellikte O'na denk olabilecek hiçbir şey görmedim."

Râvîlerden Yûsuf ibn Ebî İshâk, babası Ebû Ishâk'tan: "Kürek kemiği ile kol başının kavuştuğu yere yani omuz başlarına kadar uzanan gür saçı vardı," demiştir.

2.2.3.3. Değerlendirme

Efendimiz'in (s) omuzlarının genişçe olması, rivayetlerde "iki omzunun arası açıktı, uzaktı" gibi tabirlerle geçmiştir. Bu rivayet Buhari, Müslim, Tirmizî ve Nesâî tarafından rivayet edilmiştir.²⁶¹ Ancak Hilve'de "arîz" kelimesi kullanılırken, rivayetlerde "be'yd" kelimesiyle anlam karşılanmıştır.

Rivayetin râvîleri olan,Hafs b. Ömer b. Hâris, Şube b. Haccâc, Ebû İshak ve Berâ b. Âzib daha öncetanıtılmış ve güvenilir râviler oldukları görülmüştür. Buna göre Hâkânî, Efendimiz'in iki omzunun arasının genişçe olduğunu sahih ve muttasıl senetli bir rivayete telmihte bulunarak dile getirmiştir.

"Geniş omuzlu" başlığı altında bir diğer telmih de Efendimiz'in mühr-ü şerîfiyle ilgilidir. Öncelikle 493.beyti ele alacağız, ardından 496 ve 500 numaralı beyitler arasındaki vasıfları ele alacağız.

²⁶⁰Buhari, Fezâil, 23. Ayrıca bkz.; Müslim, Fezâil, 91.

²⁶¹ Buhari, Menâkıb, 23, Libas, 35; Müslim, Fezail, 91; Tirmizî, Şemail, 3.

Hilye'deki Beyitler

493 Mevz-i hâtem ise yağrının Sağ yanına karîb idi anın	493. O mühür, omuzları arasından sağ yanındakine daha yakın bir yerde bulunuyordu.
--	--

Telmihte Bulunulan Rivayet

29. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

وكان واسع الظهر ما بين كتفيه خاتم النبوة وهو مما يلي منكبه الأيمن فيه شامة سوداء تضرب إلى

الصفرة حولها شعرات متواليات كأنها من عرف فرس²⁶²

“... Sırtı geniş olup iki omuzu arasında nübüvvet mührü vardı ve sağ omuzu tarafındaydı. Ortasında sarıya yakın siyah bir gül (ben) vardı. At yelesine benzer şekilde etrafında bazı kıllar vardı...”

Değerlendirme

Araştırmalarımız neticesinde Efendimiz'in mührünün sağ omzuna daha yakın olduğu ile ilgili bilgi *el-İhya'*da tespit edilmiştir. Mührün et beni şeklinde olması ve üzerinde siyah kıllar olması vasıfları ise devamındaki beyitlerde ele alınmıştır.

Hilye'deki Beyitler

496 Dediler anı edenler ta'rîf Bir büyük hâl idi ol mühr-i şerîf	496. Onu tarif edenler buyurdular ki; “O mühr-i şerîf, büyükçe bir et beni gibiydi...
497 Kim siyâhı sarıya mâil idi Ana dikkatle nazar müşkil idi	497. ... Sarıya çalan bir siyah rengi vardı ve ona dikkatle bakmak (kesintisiz bakış) mümkün değildi...
498 Var idi dâiresinde müşgîn Kılçağızlar biri birine yakın	498. Yuvarlağında birbirine yakın misk kokulu ve misk renkli (kara) kılçağızlar var idi...
499 Meselâ hayl-i müje gibi o mû Dik durup çevresin almıştı kamû	499. ... Tıpkı sıra kirpikler gibi o kılçağızlar da, o mührün çevresini kuşatmış vaziyette dik duruyorlardı.
500 Ten-i pâkinde o hâl-i sâde Anber-i hâlis idi deryâda	

²⁶² Gazali, a.g.e., II, s. 382.

	500. Efendimiz'in berrak bedeninde o mühür, sanki derya yüzünde halis bir amber gibiydi.
--	--

Telmihte Bulunulan Rivayet

30. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey buradaki beyitlerde bir hadise daha telmihte bulunmaktadır;

وَحَدَّثَنِي حَامِدُ بْنُ عَمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ - وَاللَّفْظُ لَهُ -، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجَسٍ، قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَكَلْتُ مَعَهُ خُبْرًا وَلَحْمًا، أَوْ قَالَ ثَرِيدًا، قَالَ فَقُلْتُ لَهُ: أَسْتَغْفِرُ لَكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ، وَلَكَ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ {وَاسْتَغْفِرْ لِدُنْيِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ} [محمد: 19] قَالَ: ثُمَّ دُرْتُ خَلْفَهُ «فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِ النُّبُوَّةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ. عِنْدَ نَاحِضِ كَتِفِهِ الْيُسْرَى. جُمِعًا عَلَيْهِ خِيَلَانٌ كَأَمْتَالِ النَّأِيلِ»²⁶³

Hâmid b. Ömer²⁶⁴- Abdülvâhid b. Ziyâd²⁶⁵-Âsım²⁶⁶ senediyle, Abdullah b. Sercis'ten²⁶⁷ rivayet edilmiştir. Abdullah şöyle demiştir: Peygamber'i (s) gördüm. Onunla ekmek ve et de yedim. (Yahut tirit yedim, demiş.)Râvî demiş ki: Ona:

-Peygamber (s) senin için istiğfar etti mi? diye sordum.

-Evet! Senin için de! dedi. Sonra şu âyeti okudu:“**Hem kendinin hem de inanmış erkek ve kadınların günahlarının bağışlanmasını dile.**”²⁶⁸ Abdullah demiş ki: *Sonra arka tarafına dolandım. Ve iki omuzunun arasındaki nübüvvet mührüne baktım. Sol küreğinin başında parmakları bir araya getirilmiş el gibi. Üzerinde siğiller emsali benler vardı.*

Değerlendirme

Araştırmalarımız neticesinde peygamberlik mührü ile ilgili vasıflardan; keklük yumurtası büyüklüğünde olması, güvercin yumurtası büyüklüğünde olması,

²⁶³ Müslim, Fezail, 30.

²⁶⁴ Mizzî, a.g.e., V, ss.324-325.

²⁶⁵ A.g.e., XVIII, ss. 450- 455.

²⁶⁶ A.g.e., XIII, ss. 485-491.

²⁶⁷ A.g.e., XV, ss. 13-14.

²⁶⁸ Muhammed 47/19

çadır düğmesi gibi olması ve parmakları bir araya getirilmiş bir el gibi olması Müslim²⁶⁹, Buhari²⁷⁰ ve Tirmizî²⁷¹’de yer almıştır. Burada ele aldığımız hilye beyitlerinde ise mührün, sarıya yakın siyah renkte olduğu ve üzerinde kılların bulunduğu bildirilmiştir. Bu bilgiler ise yukarıda *el-İhya*’dan alıntı yaptığımız bilgilerle örtüşmektedir. Bunun dışında rivayet tespit edilememiştir. Mührün, et beni veya siğile benzer bir ben şeklinde olması ise Tirmizî’de yer alan rivayetle desteklenmektedir. Bu rivayetin râvîlerini incelersek ilk râvî; Hâmid b. Ömer (v. 233/899); kendisinden Buhari ve Müslim’in rivayette bulunduğu bir râvî olup, 233 yılında vefat ettiği bildirilmektedir. Ebû Hâtim’in *es-Sikât*’ta ismini zikrettiği güvenilir bir râvîdir.²⁷² Abdülvâhid b. Ziyâd (v. 176/792); Muhammed b. Sad, Ebû Zür’a ve Ebû Hâtim’in sika kabul ettiği; Nesâî’nin ise ‘onda bir sorun yok ’ dediği bir râvîdir. 176- 177 ve 179 yılında vefat ettiğine dair rivayetler bulunmaktadır.²⁷³ Âsım b. Süleyman el-Ahval (v. 141/757); Ahmed b. Hanbel’in kendisi için şeyh ve sika dediği; Ebû Bekir el-Mervezî, İshak b. Mansur, Yahya b. Main, Ebû Zür’a ve İclî’nin sika dediği bir râvîdir. Kendinden bütün Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuş olup 141 yılında vefat ettiği bildirilmiştir. Râvî Hâmid b. Ömer de ondan rivayet nakletmiştir. Kendisi de Abdullah’tan nakilde bulunanlardandır.²⁷⁴ Abdullah b. Sercis; endinden Buhari hariç Kütüb-i Sitte imamlarının rivayette bulunduğu sahabî râvîdir. Buhari *et-Târih*, İbn Hibbân ise *es-Sikât* isimli eserlerinde ismini zikretmişlerdir.²⁷⁵ Râvî değerlendirilmesinde görüldüğü üzere senet zincirindeki bütün râvîlerin güvenilir olması, rivayetin sahih isnadlı olduğunu göstermektedir.

2.2.4. Pazularının, kollarının ve bacaklarının kalınca olması

والزرعین والاسافلعلب العضدين

2.2.4.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

514Râvîyân-ı haber-i Peygamber Bu ma‘nayı beyan eylediler	514. Hz. Peygamber hakkında haberler nakleden kişiler şu manaları da açıkça
--	--

²⁶⁹ Müslim, Fezail, 30.

²⁷⁰ Buhari, Menâkıb, 22.

²⁷¹ Tirmizî, Menâkıb, 11.

²⁷² Mizzî, a.g.e., V, ss.324-325.

²⁷³ A.g.e., XVIII, ss. 450- 455.

²⁷⁴ A.g.e., XIII, ss. 485-491.

²⁷⁵ A.g.e., XV, ss. 13-14.

515 Cümle a'zâ-yi-şerîf-i nebevî Biribirinden idi tünd-ü kavî	söylediler ki...
516 Sîm-sâ'idleri bâzûlar ile Dahi uylukları sâkıyla bile	515. Nebi'nin mübarek azalarının hepsi birden pek ve kuvvetli idi.
517 Huşk-ü bârîk değil dolu idi Hâlık'ın mukbil-ü makbûlü idi	516. Gümüşe benzeyen kolları üzerinde pazuları; uyluklarına eklenen baldırları... 517. ... kuru ve ince değil dolgunca idi. Yani yaradan Allah'ın beğenip kabul ettiği biçimde idi.

2.2.4.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

31.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

“...عَظِيمَ الْمُنْكَبِينَ، ضَخَمَ الْعِظَامِ، عَبَلُ الْعَضْدَيْنِ وَالذَّرَاعَيْنِ وَالْأَسَافِلِ، رَحْبَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، سَائِلِ

الأطراف...”²⁷⁶

“... Efendimiz'in kemikleri kalıncaydı. Pazuları, kolları ve bacakları iriceydi. Avuç içleri ve ayakları genişçeydi. Parmakları ölçülü ve düzgündü...”

2.2.4.3. Değerlendirme

Kadı İyaz lakabıyla ve Ebû'l Fazl künyesiyle tanınan İyaz b. Musa es-Sebtî tarafından telif edilen *eş-Şifa* isimli eserin Efendimiz'in fizikî özellikleriyle ilgili kısmında; Hz. Ali, Enes b. Mâlik, Hz. Aişe, Ebû Hüreyre, Berâ b. Âzib, İbn Ebi Hâle gibi sahâbîlerden Efendimiz'le ilgili rivayetler aktarıldığına değinilmiş²⁷⁷; bu bağlamda da yukarıda konumuzla ilgili bölümü aktarılmıştır.²⁷⁸ Buna göre Efendimiz'in kolları, bacakları ve uylukları kalıncadır. İlgili beyit başlığı olan “able'l-azudeyn ve'z-zira'ayn ve'l-esâfil” ibaresi aynı şekilde bu rivayette yer almıştır. Ayrıca Beyhakî de az bir farkla bu ibarenin geçtiği bir rivayet nakletmiştir.²⁷⁹

²⁷⁶ Kâdı İyâz, *Şifa-i Şerif*, Dârü'l- Feyha, Umman, h.1407, 3.baskı, I, ss.148-149.

²⁷⁷ Kâdı İyâz, a.g.e.,I, ss.146-147.

²⁷⁸ A.g.e., I, s. 148-149.

²⁷⁹ Ayrıca bkz.; Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, Dârü'l- Kütübü'l Âlemiyye, 1.baskı, 1408/1988, I, s.305. (sadece 'able'l-azudeyn ve'z-ziraayn' ibaresiyle geçiyor.)

2.2.5. Ellerinin ve ayaklarının büyükçe olması رجب الكفين والقدمين

2.2.5.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

526 Feyz-i hikmetten olup müstes'id Böyle tafsîl eder İbn-i Hâlid 527 Elleri ayası ol sultânın Dahi ayakları altı anın 528 Vasi' u-pâk idi nâzik merğûb Berg-i gül gibi latîf u mahebûb	526. Hikmetinin bereketinden uğurluluk akan İbn Halid şöyle anlatır; 527. 'O sultanın elinin ayası ve de ayaklarının altı... 528. ... genişçe ve pürüzsüz bir nezakette olup pek beğenilirdi. Sanki gül yaprağı gibi güzel ve sevgili idi.'
--	---

2.2.5.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

32.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ ، أَنْ يَصِفَ لِي ، فَقَالَ : " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... رَجَبَ الرَّاحَةِ
سَبِطَ الْفَصْبِ ، شَتْنُ الْكُفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ ، سَائِلِ الْأَطْرَافِ ..."²⁸⁰

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'...Bilekleri uzun, el ayası geniş, el, ayak ve diğer azaları kalındı. Ayaklarının ortası çukurdu (düz taban değildi). ...'

2.2.5.3. Değerlendirme

Rivayette geçen 'şesn' kelimesi ile Hilye-i Hâkânî'de geçen 'rahb' kelimesi yakın anlamlıdır. Bu kelimelerden kasıt Efendimiz'in el ayaları ile ayak tabanlarının genişçe olduğudur. Hâkânî, Hilye'de, İbn Halid'den rivayetle, Efendimiz'in elinin ayası ve ayaklarının altının genişçe ve pürüzsüz olduğunu, gül yaprağı gibi güzel olduğunu söyler.²⁸¹ Rivayetin râvîleri hakkındaki bilgiler ise dokuzuncu hadisin açıklamasında geçmiş ve Cümei b. Ömer'in zayıf olması sebebiyle isnadın zayıf olduğu tespit edilmiştir.

²⁸⁰Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

²⁸¹ 528.beyit.

Hilye’de bu başlık altında, farklı bir hadise telmihi olacak şekilde ayın yarılmasıyla ilgili beyitler bulunmakta olup, burada incelemek uygun olacaktır.

Hilye’deki Beyitler

532 Tîğ-ı engüş ile ol mûnis-i Hak Kameri etti semâda iki şak	532. Allah’ın sevgilisi Hz. Peygamber, o ellerdeki parmağının kılıcı ile gökte ayı ikiye bölmüştü.
--	--

Telmihte Bulunulan Rivayet

33. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitte de şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَأَلَ أَهْلُ مَكَّةَ أَنْ يُرِيَهُمْ آيَةً «فَأَرَاهُمُ انْشِقَاقَ الْقَمَرِ»²⁸²

Abdullah b. Muhammed²⁸³- Yunus b. Muhammed²⁸⁴- Şeybân²⁸⁵- Katâde²⁸⁶ senediyle Enes b. Mâlik (r.a.): *Mekke ahâlîsi Peygamber'den kendilerine bir mucize göstermesini istediler. Peygamber (s) de onlara ayın yarılmasını gösterdi*, demiştir.

Değerlendirme

Ayın yarılması mucizesiyle ilgili Buhari’de yer alan rivayetin râvîleri şu şekildedir; Abdullah b. Muhammed (v.219/835); Ebû Hâtim ‘sadûk’, İbn Hıbbân ‘mutkin’ demiş, İbn Hıbbân ayrıca *es-Sikât* eserinde ismini zikretmiştir. Kendinden Buhari ve Tirmizî rivayette bulunmuştur. 219 yılında vefat ettiği bildirilmiştir.²⁸⁷ Yunus b. Muhammed (v. 207/823); Yahya b. Main ‘sika’; Yakup b. Şeybe ‘sika sika’; Ebû Hâtim ‘sadûk’ olduğunu söylemiştir. *Es-Sikat*’ta ismi zikredilmiştir. Kendinden Kütüb-i Sitte imamları ve Abdullah b. Muhammed rivayette bulunmuşlardır. Kendisi de Şeybân’dan nakilde bulunmuştur.²⁸⁸ Şeyban b. Abdurrahman (v. 174/790); Yahya b. Main, Muhammed b. Sad, İclî ve Nesâî’nin

²⁸² Buhari, Tefsir, 54.

²⁸³ Mizzî, a.g.e, XVI, ss. 59-62.

²⁸⁴ A.g.e., XXXII, ss. 540-543.

²⁸⁵ A.g.e., XII, ss. 592-598.

²⁸⁶ A.g.e., XXIII, ss. 498-517.

²⁸⁷ A.g.e, XVI, ss. 59-62.

²⁸⁸ A.g.e., XXXII, ss. 540-543.

sika dediği güvenilir bir râvîdir. İbn Hırâş ise sadûk olduğunu söylemiştir. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri yer almıştır.²⁸⁹Katade b. Düâme (v. 118/734);Yahya b. Sad 'sika' demiş, Kütüb-i Sitte imamları da kendinden rivayette bulunmuş güvenilir bir râvîdir.²⁹⁰Sahabî râvîEnes b. Mâlik hakkındaki bilgiler ise daha önce geçmişti. Güvenilir râvîlerden oluşan sahih ve muttasıl isnadlı bu rivayete göre Efendimiz, peygamberliğine dair bir mucize olarak ayı ikiye ayırmıştır.

Hilye'de yine aynı başlık altında Efendimiz'in avuçlarının güzel kokmasından bahsedilmiştir;

Hilye'deki Beyitler

544. Hem dedi vasf eden ol verd-i teri "Müşğ-bû idi eli ayaları"	544. O taze gülün sıfatlarını anlatanlar "Elinin ayaları misk kokardı", dediler.
---	---

Telmihte Bulunulan Rivayet

34. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey'in bu beyitte telmihte bulunduğu hadis ise şöyledir;

حدثنا الحسن بن منصور أبو علي، حدثنا حجاج بن محمد الأعمش، بالمصيصة، حدثنا شعبة، عن الحكم، قال: سمعت أبا جحيفة، قال: «خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم بالهجرة إلى البطحاء، فتوضأ ثم صلى الظهر ركعتين، والعصر ركعتين، وبين يديه عنزة» قال شعبة وزاد فيه عون، عن أبيه أبي جحيفة، قال: «كان يمر من ورائها المرأة، وقام الناس فجعلوا يأخذون يديه فيمسحون بها وجوههم، قال فأخذت بيده فوضعتها على وجهي فإذا هي أبرد من الثلج وأطيب رائحة من المسك»²⁹¹

Hasan b. Mansûr²⁹²- Haccâc b. Muhammed²⁹³- Şu'be- Hakem²⁹⁴ senediyle, Ebû Cühayfe²⁹⁵ şöyle demiştir: Rasûlullah (s) güneşin en sıcak zamanı gün ortasında Bathâ mevkiine çıktı ve abdest aldı. Sonra önünde ucu demirli bir harbe olduğu hâlde öğle ve ikinci namazlarını ikişer rekat kıldırdı.

²⁸⁹ Mizzî, a.g.e., XII, ss. 592-598.

²⁹⁰ A.g.e., XXIII, ss. 498-517.

²⁹¹ Buhari, Menâkıb, 23.

²⁹² Mizzî, a.g.e., VI, ss. 326-328.

²⁹³ A.g.e., V, ss. 451-457.

²⁹⁴ A.g.e., VII, ss. 114-118.

²⁹⁵ A.g.e., XXXI, ss. 132-133.

Hakem senedde şunu hatırladı: Avn, babasından; o da Ebû Cühayfe'den rivayet etti. O şöyle demiştir: O harbenin ardından geçmekte olan kadın geçer idi. (Peygamber çadırdan çıktı.) İnsanlar kalktılar ve Peygamber'in iki elini tutmaya, yüzlerine sürmeye başladılar. Ebû Cuhayfe dedi ki: *Bu sırada ben de Peygamber'in yanına sokuldum, elini elime aldım ve onu yüzüme götürüp sürdüm. Bir de gördüm ki, Peygamber'in eli (o sıcak zamanda) kardan daha serin, miskten daha güzel kokulu idi.*

Değerlendirme

Rivayetimizin râvîleri; Hasan b. Mansur Ebû Ali; Hakkında Ebû Bekir el-Hatîp'in sika dediği; Buhari'nin kendinden rivayette bulunduğu bir râvîdir.²⁹⁶Haccac b. Muhammed el- Ağver (v. 206/822); Ali b. Medenî ve Nesâî sika olduğunu bildirmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Hasan b. Mansur, kendinden rivayet nakletmiştir.²⁹⁷ Şube; hakkındaki bilgiler daha önce geçen güvenilir bir râvîdir.Hakem b. Uteybe (113/729); Yahya b. Main sika olduğunu; Ebû Hâtim ve Nesâî sebt olduğunu; Iclî ise hem sebt hem sika olduğunu bildirmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almış olup 113 yılında vefat ettiği rivayet edilmiştir.²⁹⁸Ebû Cühayfe Vehb b. Abdullah (v. 74/693); kendinden Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuş olup, Peygamberimizi küçük yaşta gören sahabîlerden bir sahabî râvîdir.²⁹⁹ Ebû Cühayfe'den güvenilir râvîler kanalıyla aktarılan sahih ve muttasıl isnadlı bu rivayete göre Hz. Peygamber'in avuç içleri misk gibi güzel kokmaktadır.

Burada zikredilmesi gereken bir başka hilye beyiti ise Efendimiz'in bir kimseyle musafahalaştığında, o kişiye de güzel kokunun geçmesiyle ilgili beyitlerdir.

Hilye'deki Beyitler

545 Merhaba eylese bir kimseye ger Devlet ü izzet ile Peygamber	545. Eğer Hz. Peygamber bir kimseye devlet ve ululuk içerisinde selam verecek
--	--

²⁹⁶ Mizzî, a.g.e., VI, ss. 326-328.

²⁹⁷ A.g.e., V, ss. 451-457.

²⁹⁸ A.g.e., VII, ss. 114-118.

²⁹⁹ A.g.e., XXXI, ss. 132-133.

546 Bir iki gün aradan etse mürûr Belki hem bir nice eyyâm u şuhûr 547 Duyulurdu nitekim verd-i çemen Ol kişi râyiha-i tayyibeden	olsa... 546. ... aradan birkaç gün geçse, hatta belki haftalar ve aylar geride kalsa... 547. ... o kişi, tıpkı kırlarda biten gül gibi güzel kokusundan belli olurdu.”
--	--

Telmihte Bulunulan Rivayet

35. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

كفه ألين من الخز كأن كفه كف عطار طيباً مسها بطيب أو لم يمسه يصفحه المصافح فيظل يومه يجد ريحها ويضع يده على رأس الصبي فيعرف من بين الصبيان بريحتها على رأسه وكان عبل ما تحت الإزار من الفخذين والساق وكان معتدل الخلق في السمن بدن في آخر زمانه³⁰⁰

“... Avucu, ipekten daha yumuşak ve misk gibi kokulu idi. Onunla musafaha eden kimse akşama kadar elinde güzel kokunun izlerini duyardı. Elini hangi çocuğun başına koyup da okşadıysa, akşama kadar o çocuğun başı güzel kokusu ile diğerlerinden ayrılırdı...”

Değerlendirme

Araştırmalar sonucunda Efendimiz’in bir kişiyle musafaha ettiğinde o kişide güzel kokunun kalmasıyla ilgili bilgi sadece *el-İhya* isimli eserde yer almıştır.

2.2.6. Parmaklarının düzgün olması سائل الاطراف

2.2.6.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

549 Bû-Tufeyl ol fuzalaya ser-i hayl Dedi can ile olup âna tufeyl 550 Her bir engüş-t-i humâyûnu anın Kalem-i sun‘i idi Mevlâ’nın 551 Dest-i zîbâsı kaza kısmet idi	549. Faziletli kullar kafilesinin başkanı olan Ebû Tufeyl, ona candan yürekten tufeyl (muhtaç kul) olup buyurdu ki: 550. “Onun her bir kutlu parmağı, sanki mevlanın yaratıcı kalemi idi.
---	--

³⁰⁰ Gazali, a.g.e., II, 383.

Yed-i 'ulyâsı kader kudret idi 552 Nahl-ı firdevs idi bâlâsı meğer Sîmden şâh idi ol parmaklar	551. Allah'ın takdiri, onun kudretten bezenmiş elinin nasibi idi. Sanki kaderi mübarek avucunda tutuyor gibiydi. 552. O parmaklar gümüşten öyle dallar idi ki, sanki üstlerinde cennet fidanları yükseliyordu.”
--	--

2.2.6.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

36.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هٰنْدَ بِنِ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... رَحْبَ الرَّاحَةِ سَبْطَ الْقَصَبِ، شَتْنِ الْكَفَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، سَائِلِ الْأَطْرَافِ، خُمْصَانَ الْأَخْمَصَيْنِ..."³⁰¹

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'... Bilekleri uzun, el ayası geniş, el, ayak ve diğer azaları kalındı. Parmakları uzun ve ölçülüydü...'

2.2.6.3. Değerlendirme

Hilye-i Hâkânî'de 'sâile'l-etrâf' şeklinde yer alan başlık, Taberânî'de de aynı kelimelerle karşılığını bulmuştur. Bir önceki başlığımızda da görüldüğü gibi rivayette öncelikle Efendimiz'in el ve ayaklarının irice olduğundan; ardından da parmaklarının uzun ve ölçülü olduğundan bahsedilmiştir. Parmaklardan kasıt hem el hem de ayak parmakları olsa gerektir. Rivayetten anlaşıldığına göre Efendimiz'in parmakları kısa değildi; ancak ölçüsüz ve aşırı derecede de uzun değildi.

Bu başlık altında incelemenin uygun olduğu bir diğer telmih ise Efendimiz'in bir çocuğun başını okşadığında o çocuğa güzel kokunun sirayet etmesiyle ilgili beyittir.

³⁰¹Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

Hilye'deki Beyitler

560 Böyle der sâhib-i İhya-yı Ulûm “Yanına varsa eğer bir ma'sûm	560. İhya-yı Ulûm yazarı İmam Gazali şöyle der: “Eğer bir çocuk, Efendimiz'in yanına varsa...
561 Lûtf ile okşasa ol kân-ı kerem Ya'ni sultân-ı selâtîn-i ümem	561. ...ve bütün insanların sultanlarının sultanı olan Hz. Peygamber o kerem madeni olan parmaklarıyla lütfedip o çocuğun başını bir kere okşasa...
562 Sâir etfâlin içinde o sabî Hâsıl eylerdi tarîk-i edeb,	562. ... o çocuk, diğer çocuklar arasında edep gidişatını derhal huy edinirdi...
563 Kokusundan bilinirdi fi'l-hâl K'ana el sürdü Rasûl-i Müteâl	563. ... Şüphesiz Rasûlûllah'ın o çocuğa el sürdüğü hemen kokusundan belli olurdu...
564 Nice gün gitmez idi râyihası Müşg-i ter gibi olurdu nefesi”	564. ... ve o koku nice gün gitmezdi, üstelik nefesi de taze misk gibi kokardı.”

Telmihte Bulunulan Rivayet

37. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

كفه أئين من الخز كأن كفه كف عطار طيباً مسها بطيب أو لم يمسه يصفحه المصافح فيظل يومه يجد ريحها ويضع يده على رأس الصبي فيعرف من بين الصبيان بريحتها على رأسه وكان عبل ما تحت الإزار من الفخذين والساق وكان معتدل الخلق في السمن بدن في آخر زمانه³⁰²

“... Avucu, ipekten daha yumuşak ve misk gibi kokulu idi. Onunla musafaha eden kimse akşama kadar elinde güzel kokunun izlerini duyardı. Elini hangi çocuğun başına koyup da okşadıysa, akşama kadar o çocuğun başı güzel kokusu ile diğerlerinden ayrılırdı...”

³⁰² Gazali, a.g.e., II, s. 383.

Değerlendirme

Hz. Peygamber'in bir çocuğun başını okşadığında ondaki güzel kokunun günlerce kalmasıyla ilgili bilgi *el-İhya'*da yer almıştır. Sahih hadis kaynaklarında böyle bir bilgiye rastlanmamıştır.

2.2.7. Göğsünden göbeğine kadar inen uzun, ince kıllardan bir çizgi olması دقيق المسربة

2.2.7.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

576 Dahi göğsünden eyâ zahr-ı melek O gazâl-i haremî nâfına dek 577 Hat çekilmişti siyah kıllardan Nakl ederler bunu âkillerden	576. Ey meleklerle uğrayası okuyucu! Vahdet bağının ceylanı olan Hz. Peygamber'in göğsünden göbeğine kadar... 577. ...siyah kıllardan bir çizgi çekilmişti. Bunu (eski kitapların hepsi) bilge kişilerden nakleder.
--	---

2.2.7.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

38.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَذَا بِنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... دَقِيقَ الْمَسْرَبَةِ..."³⁰³

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'...Göğsünden göbeğine kadar ince bir çizgi halinde uzayan tüyler vardı...'

2.2.7.3. Değerlendirme

Hem Hilye'de hem de rivayetlerde, Efendimiz'in vücudunun genel olarak kılsız ve tüysüz olduğu belirtilmiş³⁰⁴; sadece göbeği ile göğsü arasında ince bir kıl çizgisinin olduğu söylenmiştir. Hilye'de Efendimiz'in göğsü Levh'i-Mahfûz'a

³⁰³Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

³⁰⁴ Bu rivayetin devamında belirtilmiştir.

benzetilince, göbeğiyle göğsü arasındaki kılların da sayfa üzerinde duran kalem gibi olduğu; hatta onların bir kıl değil de arş üzerindeki ayete'l-kürsi olduğu tasvir edilmiştir.³⁰⁵ Râvîleri dokuzuncu hadiste incelen bu rivayetin isnadının, Cümeý b. Ömer'in zayıflığı sebebiyle zayıf olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak; bu bölümde Hz. Peygamber'in (s) göğsü ile karnının eşit, göğsünün ve omuzlarının genişçe, kol ve bacaklarının irice, el ve ayaklarının büyükçe, parmaklarının düzgün ve uzunca olduğundan, el ayalarının güzel koktuğundan ve değdiği kişilere de bu kokunun sirayet ettiğinden; göğsünden göbeğine kadar şerit halinde tüylerin varlığından bahsedilmiş ve ilgili beyitlerin telmihte buldukları rivayetler tespit edilmiştir. Bu bölümde tekrarlarla beraber dokuzhadis rivayeti, üç tane Gazâlî'den (v. 505/1111);bir de Kâdı İyâz'dan (v. 544/1149) nakledilen rivayet incelenmiştir.

2.3. Hz. Peygamber'in Genel Vücut Yapısıyla İlgili Beyitler ve Telmihte Bulunulan Hadisler

Son başlığımızda Hz. Peygamber'le (s) ilgili tasvirlerden genel anlamalı olanları inceledik. Örneğin Peygamberin ten renginin hafif pembemsi olması, vücûdunun yapılı olması, ne çok şişman ne de çok zayıf olması gibi tasvirler, onun herhangi bir uzvunun değil de vücûdunun tamamı göz önüne alınarak yapılan tasvirlerdir. Bu başlık altında ise on altı alt başlık halinde, Hz. Peygamber'in genel vücûduyla ilgili bilgi veren beyitler ve telmihte buldukları rivayetler incelenecektir.

2.3.1. Rasûlûllah'ın (s) gül kırmızısına çalan beyaz renkte olması أزهر اللون

2.3.1.1.Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

203 İttifak itdi bu ma'nada umem Ezheru'l-levn idi fahr-i 'alem	203. Efendimiz'i gören ümmetleri söz birliği edip dediler ki: 'Âlemin övücü olan Hz.
--	---

³⁰⁵ 578 ve 579. beyitler.

204 Yüzünün halis idi ağı katfı Ruhları saf idi Safi sıfatı 205 Reng-i rûyî gül ile yek-dil idi Gül gibi kırmızıya mâil idi	Muhammed'in yüzü nurlu (parlak) idi. ⁷ 204. Yüzünün nûru hâlis beyaz; yanakları da saf ve berrak idi. Bu safiyet dolayısıyla ona 'Sâfi' diye sıfat konulmuştu. 205. Yüzünün rengi gül pembesi ile tartılırdı ve gül gibi kırmızıya çalardı.
--	--

2.3.1.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

39. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَذَا بِنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فُخْمًا مُفَخَّمًا
يَتَلَأَلُ وَجْهَهُ تَلَأُلُو الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، أَطْوَلَ مِنَ الْمَرْبُوعِ، وَأَقْصَرَ مِنَ الْمُشَدَّبِ... أَزْهَرَ اللَّوْنِ، وَاسِعُ
الْجَبِينِ..."³⁰⁶

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Allah Rasûlü çok yakışıklı ve alımlı idi. Mübarek yüzü ayın on dördündeki dolunay gibi parlardı. Orta boydan daha uzunca, uzun boydan biraz kısacaydı... (Teni nûrânî) beyaz renkli idi. Geniş alınlı idi...'

2.3.1.3. Değerlendirme

Hilye-i Hâkânî'de yer alan kelime "ezher'ül-levn"dir. Kavram rivayette de, Hilye'deki şekliyle geçmiş olup; Taberânî'den başka; Buhari, Müslim, Tirmizî ve Dârimî de rivayet etmişlerdir.³⁰⁷ Buna göre Efendimiz'in (s) ten rengi; tamamen parlak kireç gibi bir beyaz da değil, esmer de değildir. Onun yüz rengi hafif pembeye çalan, nurânî bir beyazlıktadır. Rivayetin, râvî Cümei b. Ömer'in zayıf kabul edilmesi sebebiyle isnadı zayıf bir rivayet olduğu görülmüştür.

³⁰⁶Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

³⁰⁷Buhari, *Menâkıb*, 23; ayrıca bkz.; Müslim, *Fezâil*, 82; Tirmizî, *Şemâil*, 1; Dârimî, *Mukaddime*, 10.

Bu başlık altında 209.beyitte “Ashâb-ı Suffe (veya esenlik dostları) ‘Berrak yüzünde kırmızılık beyaza galip idi’, derler.” şeklinde bir tavsif bulunmaktadır. Yukarıda incelediğimiz beyit ve rivayet de, mana yönünden bu beyitle örtüşmektedir. Görüldüğü gibi Efendimiz’in ten rengi hafif pembeye veya kırmızıya çalan bir beyazlıktadır.

2.3.2. Bir tarafa yöneldiğinde tüm bedeniyle birlikte dönmesi

إذا التفت التفت معا

2.3.2.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

239 Hem rivayettir o tâvus-ı cinân Olsa bir canibe dâim nigerân 240 Muteveccih olup a’zâsı ile Cism-i pakiyle dönerlerdi bile 241 Serine tabi’ ederdi cesedi Bunu terk etmemiş idi ebedî	239. Rivayet edilir ki cennet tâvûsu olan Efendimiz, eğer bir yöne doğru bakacak olsa... 240. Pak bedeninin tamamını o yana döndürüp bütün uzuvlarıyla o tarafa yönelirdi. 241. Bedenini başına tâbi ederek dönmeyi hiçbir vakit terk etmemişti.
---	--

2.3.2.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

40. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي حَلِيمَةَ مِنْ قَصْرِ الْأَخْنَفِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الضَّيْبِيِّ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ الْمَعْنَى وَاجِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: "... إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ كَأَنَّمَا يَمْشِي فِي صَبَبٍ، وَإِذَا التَّفَتَ التَّفَتَ مَعًا، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمَ النَّبُوَّةِ وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ..."³⁰⁸

Ali b. Ebî Tâlib’in (r.a.) oğullarından İbrahim b. Muhammed’den aktarıldığına göre şöyle demiştir: Ali (r.a.), Peygamber’in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir:

“...Yürüdüğünde yokuştan iner gibi hızlıca yürürdü, bir tarafa döndüğünde bütün vücuduyla dönerdi, iki kürek kemiği arasında Peygamberlik mührü vardı. Peygamberlerin sonuncusu idi...”

³⁰⁸Tirmizî, Menâkıb, 8.

2.3.2.3. Değerlendirme

Rivayetin râvîleri beşinci hadisimizde ele alınmış olup, Ömer b. Abdillâh isimli râvînin zayıf olduğu ve haberleriyle ihticac edilemeyeceği; bu sebeple de senedin zayıf olduğu tespit edilmiştir. Rivayetten anlaşıldığına göre; Efendimiz bir tarafa dönmek istediği vakit, sadece başını çevirmez, bedenini başına tâbi ederek bütün vücuduyla o tarafa dönerdi. Hatta Hâkânî böyle yapmanın Ebû Hüreyre ve Enes b. Mâlik'e göre sünnet olduğunu da aktarmıştır.³⁰⁹ Hilye'de geçen Arapça ibare, rivayette de aynı şekilde geçmiştir. Ancak bu başlık hilye alanından daha çok semail alanıyla ilgilidir. Çünkü buradaki ibare fizikî bir tasvirden ziyade, hâl ve davranışlarla ilgilidir.

2.3.3 Vücudunun yapılı olması ايجال

2.3.3.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

248 Hem cesîm idi Rasûl-i Ekrem Yaraşır ruh-ı mücessem der isem 249 Cism-i zîbâsına vermişti revac Hil'at-i tâc-u kabâ-yı mi'rac 250 Enbiya hayline sultan idi ol A'zamû'l-kadr idi zî-şân idi ol	248. Rasûl-i Ekrem cüsseli idi. Eysem'in dediğine göre 'maddeye bürünüp vücut bulmuş mükemmel bir nur' idi. 249. Miraç sayesinde giydiği taç ve büründüğü kaftan, cisminin güzelliğine güzellik katmıştı. 250. O ki nebiler ordusunun sultanı olmakla değer en büyüğüne ve şanın en yücesine sahip idi.
--	---

2.3.3.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

Araştırmalarımız neticesinde kaynaklarda "ebcel" kelimesinin geçtiği herhangi bir rivayet bulunamamıştır.

2.3.3.3. Değerlendirme

Hilye'de başlık olarak geçen 'ebcel' kelimesinin; hadis olarak dayanağı tespit edilememiştir. Ancak Efendimiz'in vücudunun iri yapılı olması anlamına gelen

³⁰⁹ 244.beyit.

“ebcel” ifadesini anlam olarak karşılayacak başka başlıklar ve rivayetler bulunmaktadır.³¹⁰

Bu başlık altında; Efendimiz’in giydiği kıyafetlerle ve güzel ahlakı tamamlamaya gelmesiyle ilgili iki rivayete daha telmih yapılmıştır. Onları da burada ayrı ayrı ele almak uygun olacaktır.

Hilye’deki Beyitler

<p>251 Ekmelü’l-hakk idi ol hûb-hısâl Zülcelal etmiş idi feyz-i cemâl</p>	<p>251. Ahlakın en güzeline sahip olan o Peygamber, güzel ahlakı tamamlamaya geldiği için Allah onu güzelliğin timsali olarak yaratmıştı.</p>
---	---

Telmihte Bulunulan Rivayet

41.Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitte ise şu hadise telmihte bulunmaktadır;

مَالِكٌ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ حُسْنَ الْأَخْلَاقِ»³¹¹.

İmam Mâlik’e; Rasûlullah’ın (s); “*Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim*” buyurduğu rivayet edildi.

Değerlendirme

Efendimiz’in hilyesinden çok şemâiliyle ilgili bir rivayet olsa da Hilye-i Hâkânî’de telmih yapıldığı için çalışmamıza almamız uygun görülmüştür. Mâlikî mezhebinin imamı olan ve *el-Muvatta*’ isimli eseri telif eden Mâlik b. Enes’ten nakledilen bu rivayette Hz. Peygamber’in, hem ahlâken hem de fizikî olarak en güzel şekilde yaratıldığı belirtilmiştir.

³¹⁰ Bu konuda; kemiklerinin iri olması (zahme’l-izâm); pazu, kol ve bacaklarının kalınca olması (able’l-azudeyn...); el ve ayaklarının büyükçe olması (rahbe’l keffeyn ve’l-kademeyn) başlıklarına bakılabilir.

³¹¹ Mâlik, Muvatta’, Hüsni’l-Hulk, 8.

Hilye'nin aynı başlığı altında Efendimiz'in kıyafetleriyle ilgili beyitlere geçerse;

Hilye'deki Beyitler

255Yaraşırdı nitekim hûr-ı cinân Serv-i kaddine yeşiller her an	255. Servi endamına yeşil elbiseler giydiği vakit, cennet hurileri gibi yakışırdı.
256 Ekser ak idi libâsı o gülün Yüzü ağıydı gürûh-ı rüsûlün ...	256. Kendisi peygamberlerin yüzakı olduğundan mı nedir, çok zaman beyaz giyerdi.
258 Ki zuhûr eyler idi ol gül-i âl Hil'at-i sürh ile hurşîd-misâl ...	258. O kırmızı gül, kırmızı renkte bir cübbe giydiği vakit de tıpkı güneşi andırırdı.
260 Ya'ni kim ince latîf atlaslar Giydiler devlet ile Peygamber ...	260. Daha doğrusu o devletlû peygamberin, ince ve güzel atlaslardan elbisesi olurdu.
262 Bürünürdü dahi ol meh-pâre Zağferân ile boyanmış câre	262. O ay parçasının, bazen safran renginde bir cübbeye büründüğü olurdu.
263 Gâhi ol tâc-ı ser-i Âl-i Abâ Yünden eylerdi kabasın farazâ ...	263. Âl-i Abâ'nın baş tacı olan Efendimiz, bazen de üstüne yün bir hırka alırdı.
265 Ol siyeh câmede ol fahr-i cihân Âb-ı hayvân idi zulmette nihân	265. Eğer siyah bir hırka giyecek olursa, zulumat (karanlıklar) ülkesinde saklı bir âb-ı hayâta benzerdi.

Telmihte Bulunulan Rivayetler

Hâkânî Mehmed Bey, Hz. Peygamber'in yeşil kıyafet giymesiyle ilgili beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

42. Hadis;

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَادٍ بْنُ لَقَيْطٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي رَمْثَةَ، قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ بُرْدَانِ أَخْضَرَانِ» : " هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِيَادٍ، وَأَبُو رَمْثَةَ التَّيْمِيُّ اسْمُهُ: حَبِيبُ بْنُ حَيَّانَ، وَيُقَالُ اسْمُهُ: رِفَاعَةُ بْنُ يَثْرِبِيٍّ " ³¹²

Muhammed b. Beşşâr³¹³- Abdurrahmân b. Mehdî³¹⁴- Ubeydullah b. İyâd³¹⁵- İyâd b. Lekîd³¹⁶ senediyle Ebû Rimse³¹⁷ (r.a.)şöyle demiştir: “*Rasûlullah'ı (s), üzerinde iki yeşil elbiseden oluşan giyimiyle gördüm.*”

Değerlendirme

Tirmizî'nin naklettiği rivayetin râvîlerini incelersek; Muhammed b. Beşşâr (v.252/868); kendinden Kütüb-i Sitte imamlarının tamamı rivayette bulunmuş olup; İclî sika olduğunu; Ebû Hâtim sadûk olduğunu; Nesâî ise salih olduğunu bildirmiştir. 252 yılında vefat etmiştir.³¹⁸ Abdurrahman b. Mehdî (v.198/814); Ebû Hâtim sika, sebt ve imam olduğunu söylemiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almış olup 198 yılında vefat etmiştir. Ubeydullah'tan rivayet nakletmiş olup; kendinden Muhammed b. Beşşâr nakilde bulunmuştur.³¹⁹ Ubeydullah b. İyâd b. Lekîd (v. 179/795); İbn Hibbân *es-Sikât*'ta ismini zikretmiş; Nesâî, hakkında bir problem olmadığını bildirmiştir. Kendinden, İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte imamları rivayette bulunmuşlardır. Buhari de 'edep' bâbında, rivayetine yer vermiştir. Kendisi de babasından nakilde bulunmuştur.³²⁰ İyâd b. Lekîd; Ebû Hâtim 'salihu'l-hadis' olduğunu bildirirken, Nesâî ve Yahya b. Main 'sika' olduğunu söylemiştir.

³¹² Tirmizî, Edep, 48.

³¹³ Mizzî, a.g.e., XXIV, ss. 511-518.

³¹⁴ A.g.e., XVII, ss.430-442.

³¹⁵ A.g.e., XIX, ss.11-12.

³¹⁶ A.g.e., III, ss. 398-399.

³¹⁷ A.g.e., XXXIII, s. 316-317.

³¹⁸ A.g.e., XXIV, ss. 511-518.

³¹⁹ A.g.e., XVII, ss.430-442.

³²⁰ A.g.e., XIX, ss.11-12.

Rivayetlerini, Buhari ‘edep’ bâbında olmak üzere, İbn Mâce dışındaki Kütüb-i Sitte imamları eserlerine almışlardır.³²¹ Ebû Rimse; kendinden Ebû Dâvut, Tirmizî, Nesâî ve râvî İyad b. Lekîd rivayette bulunduğu bir sahabî râvîdir.³²²

Görüldüğü üzere Efendimiz’in yeşil kıyafet giymesiyle ilgili beyitler, güvenilir râvîlerden nakledilen sahih ve muttasıl isnadlı bu rivayetle desteklenmiştir.

Hâkânî Mehmed Bey, Hz. Peygamber’in beyaz kıyafet giymesiyle ilgili beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

43. Hadis;

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَبِيبٍ، عَنْ سَمْرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْبَسُوا الْبِيَاضَ فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ، وَكَفَنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ»: «هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ» وَفِي الْبَابِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، وَابْنِ عُمَرَ³²³

Muhammed b. Beşşâr- Abdurrahmân b. Mehdî- Süfyan es-Sevrî³²⁴- Habîb b. Ebî Sâbit³²⁵ - Meymûn b. Ebî Şebîb³²⁶ senediyle, Semûra b. Cündep’ten³²⁷ (r.a.)rivâyete göre, Rasûlullah (s) şöyle buyurmuştur: “*Beyaz elbiseler giyinin çünkü beyaz daha temiz ve daha hoştur. Ölülerinizi de beyaz kefene sarınız.*”

Değerlendirme

Râvîlerden Muhammed b. Beşşâr ve Abdurrahman b. Mehdî hakkındaki bilgiler önceki rivayette ele alınmış ve güvenilir oldukları tespit edilmiştir. Süfyan es-Sevrî (v. 161/778); Şube, Süfyan b. Uyeyne, Yahya b. Main ve diğer âlimler Süfyan’ın hadiste emîru’l-müminîn olduğunu bildirmişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almıştır.³²⁸ Habîb b. Ebî Sâbit (v. 119/735); İbn Ebî Haysem, Yahya b.Main ve Nesâî sika olduğunu bildirmişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almış

³²¹Mizzî, a.g.e., III, ss. 398-399.

³²²A.g.e., XXXIII, s. 316-317.

³²³ Tirmizî, Edep, 46.

³²⁴ Mizzi, a.g.e., c. XI, ss. 154-169.

³²⁵ A.g.e., V, ss. 358- 363.

³²⁶ A.g.e., XXIX, ss. 206-208.

³²⁷ A.g.e., XII, ss. 130-134.

³²⁸ A.g.e., c. XI, ss. 154-169.

olup, 119 yılında vefat etmiştir. Meymûn'dan rivayet nakledenlerdendir.³²⁹ Meymun b. Ebî Şeybe (v.83/699); Ebû Hâtîm sâlihu'l-hadis olduğunu bildirmiş, İbn Hıbbân ise *es-Sikât*'ta ismini zikretmiştir. 83 yılında vefat etmiş olup, rivayetleri; Buhari 'edep' bâbında, Müslim 'mukaddime' bölümünde olmak üzere Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.³³⁰ Semûra b. Cündeb (v.60/676); Peygamber'den hadis nakletmiş bir sahabî râvî olup 60 yılında vefat ettiği bildirilmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.³³¹ Efendimiz'in beyaz kıyafet giydiği ve giyilmesini tavsiye ettiği rivayet, güvenilir râvîler kanalıyla sahih ve muttasıl isnadla gelmiş olup, ilgili beyitleri desteklemiştir.

Hâkânî Mehmed Bey, Hz. Peygamber'in kırmızı kıyafet giymesiyle ilgili beyitlerde de şu hadise telmihte bulunmaktadır;

44. Hadis;

حدثنا حفص بن عمر، حدثنا شعبة، عن أبي إسحاق، عن البراء بن عازب رضي الله عنهما، قال: كان النبي صلى الله عليه وسلم «مربوعا، بعيد ما بين المنكبين، له شعر يبلغ شحمة أذنه، رأته في حلة حمراء، لم أر شيئا قط أحسن منه» قال يوسف بن أبي إسحاق، عن أبيه: «إلى منكبيه»³³²

Hafs b. Ömer- Şu'be- Ebî İshâk senediyle, Berâ b. Âzib (r.a.), Peygamber'i şöyle vafsetmiştir:

“Peygamber (s) uzunla kısa boy arası mu'tedil bir endamda yaratılmıştı. O'nun iki omuzu arası genişti. İki kulağı yumuşağına kadar inen gür saçı vardı. Ben bir defasında Peygamber'i kırmızı (ve yeşil çubuklu) bir libâs içinde görmüştüm. Kat'î olarak derim ki, ben, güzellikte O'na denk olabilecek hiçbir şey görmedim.”

Râvîlerden Yûsuf ibn Ebî İshâk, babası Ebû Ishâk'tan: *“Kürek kemiği ile kol başının kavuştuğu yere yani omuz başlarına kadar uzanan gür saçı vardı,”* demiştir.

Değerlendirme

Râvîlerden Hafs b. Ömer (v. 215/831), Şube b. Haccâc (v. 160/776), Amr b. Abdullah (Ebî İshak) (v. 128/744) ve Berâ b. Âzib (v.71/690) hakkındaki bilgiler

³²⁹ Mizzî, a.g.e., V, ss. 358- 363.

³³⁰ A.g.e., XXIX, ss. 206-208.

³³¹ A.g.e., XII, ss. 130-134.

³³² Buhari, Menâkıb, 23.

daha önce geçmiş ve güvenilir râviler oldukları görülmüştür. Hz. Peygamber'in kırmızıçizgili bir kıyafet giydiği, güvenilir râviler kanalıyla gelen, sahih ve muttasıl isnadlı bu rivayetle desteklenmiştir.

Hâkânî Mehmed Bey, Hz. Peygamber'in siyah kıyafet giymesine ilgili beyitlerde ise aşağıdaki hadise telmihte bulunmaktadır;

45. Hadis;

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مِنْ شَعْرِ أَسْوَدٍ»: «هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ»³³³

Ahmed b. Menî'³³⁴- Yahya b. Zekeriya³³⁵- Zekeriya b. Ebî Zâide³³⁶- Mus'ab b. Şeybe³³⁷ - Safiye binti Şeybe³³⁸ senediyle, Hz. Âişe³³⁹ (r.a.)şöyle demiştir: “*Rasûlullah (s.a.v.), bir sabah evden çıktı üzerinde siyah bir elbise vardı.*”

Değerlendirme

Râvilerden ilki; Ahmed b. Menî' (v. 244/860); Nesâî ve Bağdâdî sika olduğunu bildirmişlerdir. Buhari, kendinden rivayette bulunmuştur. 244 yılında vefat etmiştir.³⁴⁰ Yahya b. Zekeriya b. Ebî Zâide (v.182/798);Yahya b. Main, Iclî, Ebû Hâtim ve Nesâî sika olduğunu söylemişlerdir. Ebû Hâtim sadûk olduğunu; Nesâî ise sebt olduğunu eklemiştir. 182 yılında vefat etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Babasından nakilde bulunmuştur. Kendisinden de Ahmet b. Menî' rivayet nakletmiştir.³⁴¹ Zekeriya b. Ebî Zâide (v. 147/763);Nesâî ve Ebû Dâvût sika olduğunu söylemiştir. Ebû Dâvût, râvînin müdelles olduğunu, yani râvînin ders işitmediği hocasından, işittiği zannını uyandıracak şekilde rivayette bulunduğunu da eklemiştir. 147 yılında vefat etmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.

³³³ Tirmizî, Edep, 49.

³³⁴ Mizzî, a.g.e., I, ss. 495-497.

³³⁵ A.g.e., XXXI, ss. 305-312.

³³⁶ A.g.e., IX, ss. 359-363.

³³⁷ A.g.e., XXVIII, ss. 31-33.

³³⁸ A.g.e., XXXV, ss. 211-212.

³³⁹ A.g.e., XXXV, ss. 227-236.

³⁴⁰ A.g.e., I, ss. 495-497.

³⁴¹ A.g.e., XXXI, ss. 305-312.

Mus'ab b. Şeybe'den nakilde bulunmuştur.³⁴²Mus'ab b. Şeybe; Yahya b. Main sika olduğunu bildirmiştir. Nesâî, Mus'ab'ın münkerü'l-hadis olduğunu söylemiştir. Buhari hariç diğer Kütüb-i Sitte imamları rivayetlerini kabul etmişlerdir.³⁴³ Safiye binti Şeybe; İbn Hibbân *es-Sikât*'ta, tabiîn neslinde ismini zikretmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.³⁴⁴ Aişe; Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer alan, Hz. Peygamber'in eşlerinden olan sahabî râvîdir. Atâ b. Ebî Rabâh, Aişe'nin insanların en ince anlayışlısı ve en bilgilisi olduğunu söylemiştir.³⁴⁵

Efendimiz'in siyah kıyafet giymesiyle alakalı Hilve beyitleri Tirmizî'den nakledilen bu rivayetle desteklenmiştir. Râvî değerlendirmesinde görüldüğü gibi Zekeriya b. Ebî Zâide müdelles; Mus'ab b. Şeybe ise münker olan iki râvîdir. Bu durum da isnadın zayıf olmasına sebebiyet vermektedir.

Hâkânî Mehmed Bey, Hz. Peygamber'in sarı kıyafet giymesiyle ilgili beyitlerde de şu hadise telmihte bulunmaktadır;

46. Hadis;

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ الصَّفَّارُ أَبُو عَثْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَسَّانَ، أَنَّهُ حَدَّثَنَاهُ جَدَّتَاهُ صَفِيَّةُ بِنْتُ عَلِيٍّ، وَدُحْيِيَّةُ بِنْتُ عَلِيٍّ، حَدَّثَتَاهُ، عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ - وَكَانَتْ رَيْبِيَّتِيهَا، وَقَيْلَةُ جَدَّةُ أَبِيهَا أُمُّ أُمِّهِ - أَنَّهَا قَالَتْ: قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَتِ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ، حَتَّى جَاءَ رَجُلٌ وَقَدْ ارْتَفَعَتِ الشَّمْسُ فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَعَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ» وَعَلَيْهِ - تَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَسْمَالُ مُلَيْتَيْنِ كَانَتَا بَرَّعَفْرَانٍ وَقَدْ نَفَضْنَا وَمَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَسِيبُ نَخْلَةَ.³⁴⁶

Abd b. Humeyd³⁴⁷- Affân b. Müslim³⁴⁸- Abdullah b. Hasan³⁴⁹- Safiye binti Uleybe³⁵⁰ ve Dühaybe binti Uleybe³⁵¹ senediyle, Kayle binti Mahreme'den³⁵²

³⁴²Mizzî, a.g.e., IX, ss. 359-363.

³⁴³A.g.e., XXVIII, ss. 31-33.

³⁴⁴A.g.e., XXXV, ss. 211-212.

³⁴⁵A.g.e., XXXV, ss. 227-236.

³⁴⁶Tirmizî, Edep, 50.

³⁴⁷Mizzî, a.g.e., XVIII, ss. 524-528.

³⁴⁸A.g.e., XX, ss. 160-176.

³⁴⁹A.g.e., XIV, s. 414.

³⁵⁰A.g.e., XXXV, ss. 217-218.

³⁵¹A.g.e., XXXV, s. 168.

(r.a.)rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlullah'ın (s)yanına gelmiştik. Kayle hadisi uzunca anlattı nihayet bir adam geldi güneş yükselmişti. O adam: *Ey Allah'ın Rasûlü! Selam sana dedi. Rasûlullah (s) da: "Allah'ın selamı ve rahmeti senin üzerine de olsun."* O'nun üzerinde (Peygamberi kastediyor) sarımtırak eskimiş bir elbise vardı. Elinde de bir hurma çubuğu bulunmaktaydı."

Değerlendirme

Öncelikle rivayetin râvîlerini ele alırsak; Abd b. Humejd (v.249/865);*es-Sikât*'ta ismi zikredilmiş olup, 249 yılında vefat etmiş bir râvîdir. Müslim ve Tirmizî kendinden rivayette bulunmuşlardır. Kendisi de Affân'dan rivayet nakletmiştir.³⁵³ Affân b. Müslim (v.210/826);Ebû Hâtim'in imam, sika, mutkin ve metîn dediği bir râvîdir. Kütüb-i Sitte'de rivayetleri yer almaktadır. 210 yılında vefat ettiği rivayet edilmiştir.³⁵⁴ Abdullah b. Hassan; Kendinden Ebû Dâvût ve Tirmizî rivayette bulunmuşlardır, Buhari de 'edep' bâbında rivayetine yer vermiştir. Nineleri olan Safiye ve Dühaybe'den rivayet nakletmiştir.³⁵⁵ Safiye binti Uleybe; rivayetlerini, Ebû Dâvût, Tirmizî ve 'edep' bâbında olmak üzere Buhari nakletmiştir. Kardeşi Dühaybe olup, sahabî hanım râvîlerdendirler.³⁵⁶ Dühaybe binti Uleybe; *es-Sikât*'ta ismi zikredilmiştir. Rivayetlerini Ebû Dâvût, Tirmizî ve 'edep' bâbında olmak üzere Buhari nakletmiştir.³⁵⁷ Kayle binti Mahreme; sahabî bir hanım râvîdir.³⁵⁸ Görüldüğü gibi güvenilir râvîlerden nakledilmiş sahih ve muttasıl isnadlı bu rivayetle, Efendimiz'in siyah kıyafet giydiğiyle ilgili beyitler desteklenmiştir. Buna göre Hz. Peygamber'in yeşil, beyaz, kırmızı, sarı ve siyah kıyafetler giydiği incelenen rivayetlerde görülmüştür.

Hilye'de bir de Hz. Peygamber'in işlemeli ve ince atlastan kıyafet giydiği bildirilmektedir ki; araştırmamız neticesinde bu bilgiler de *el-İhya*'da şu şekilde yer almıştır;

³⁵² Mizzî, a.g.e., XXXV, ss. 275-288.

³⁵³ A.g.e., XVIII, ss. 524-528.

³⁵⁴ A.g.e., XX, ss. 160-176.

³⁵⁵ A.g.e., XIV, s. 414.

³⁵⁶ A.g.e., XXXV, ss. 217-218.

³⁵⁷ A.g.e., XXXV, s. 168.

³⁵⁸ A.g.e., XXXV, ss. 275-288.

وكان يلبس القباء المشو للحرب وغير الحرب (3) وكان له قباء سندس فيلبسه فتحسن خضرته على بياض لونه³⁵⁹

...“Harp için veya başka maksatlarla işleme kaftan giyerdi. İnce atlasta kaftanı vardı, beyaz tenine güzel yakışırdı”...

Bu bilgiler haricinde bu konuyla ilgili, kaynaklarda başka rivayet tespit edilememiştir.

2.3.4. Kemiklerinin iri olması ضخم العظام

2.3.4.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

505 Vasf edenler o me'âlî-nesebi Dediler iri kemikliydi nebi	505. O soyu yüce Peygamber'in özelliklerini anlatanlar 'iri kemikliydi' dediler.
506 Üstühân-ı beden-i pâki tamam Ya'ni cisminde olan cümle izâm	506. Temiz yaradılışlı bedenindeki bütün kemikler, yani tek tek her bir kemiği...
507 Her biri iri ve merdâne idi Sûret-ü sîreti şâhâne idi	507. ...iri ve yoğun hacimli idi, yani dıştan ve içten şahane yapılı idi.
508 Cesedi vasfin eden nâzik-dil Cüsse-dâr idi demiş el-hâsıl	508. Velhasıl, bedeninin özelliklerini sayan nazik gönüllüler 'kemikleri cüsseliydi' demişler.

2.3.4.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

47. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَذَا بَنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيَّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... عَرِيضَ الصَّدْرِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكَبَيْنِ ضَخْمَ الْكَرَادِيْسِ..."³⁶⁰

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Göğsü ve iki omzu arası geniş, mafsalları kalıncaydı...'

³⁵⁹ Gazâlî, a.g.e., II, 374.

³⁶⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

2.3.4.3. Değerlendirme

Hilye’de geçen ‘ızâm’ kelimesi ile; rivayette geçen ‘kerâdiys’ kelimesi yakın anlamdadır. Nitekim Taberâni bu rivayetin tefsiri bölümünde verdiği bilgide bunu belirtmiştir;

وَقَوْلُهُ: ضَخْمُ الْكَرَادِيْسِ: اِخْتَلَفَ النَّاسُ فِي الْكَرَادِيْسِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ: هِيَ الْعِظَامُ، وَمَعْنَاهُ أَنَّهُ عَظِيمُ
الْأَلْوَاِحِ وَيَعْضُهُمْ يَجْعَلُ الْكَرَادِيْسَ رُءُوسَ الْعِظَامِ

“Keradiys’in anlamı konusunda ihtilaf meydana geldi. Bazıları onun kemik demek olduğunu, bazıları büyük kürek kemiği, bazıları da kemiklerin ucu demek olduğunu söylediler.”³⁶¹Râvî bilgileri dokuzuncu hadiste geçmiş ve Cümei b. Ömer’in zayıf olduğu, bu sebeple isnadın da zayıf olduğu tespit edilmiştir.

2.3.5. Yaradılışında güzellik ve nur olması انور المتجرد

2.3.5.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

565 Cism-i tâbende-i mahbûb-ı Hudâ Sâf idi mihr-i münevver gibi tâ	565. Allah’ın sevgilisinin parlayan bedeni, o derece berrak idi ki, sanki bir güneş ışığıydı...
566 Nûra benzerdi ten-i bî-mûyî Nice medh edeyin ol pehlûyi	566. Kıl ile örtülmemiş bedeni tıpkı bir nura benzerken ben onun vücûdunu nasıl övebileyim!
567 Gûyâ kulzüm-i envâr idi ol SadeF-i lücce-i dîdâr idi ol	567. Sanılır ki bir nur denizi idi; yahut Allah’ın didarının denizinde bir sadeF.
568 Hem o mahbûb-ı müselleM-üslûb Bedenin açsa olurdu dahi hûb	568. En güzel biçimde yaratılmış olan o sevgili, vücûdunu açtığı vakit daha da güzel olurdu.

³⁶¹Taberânî, *el-Mu`cemül- Kebîr*, Tefsîru Hind b. Ebi Hâle bâbı, XXII, s. 161.

2.3.5.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

48. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَنْدُ بْنُ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيِّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... عَرِيضَ الصَّدْرِ بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمُنْكَبَيْنِ ضَخْمَ الْكَرَادِيْسِ، أَنْوَرَ الْمُتَجَرِّدِ..."³⁶²

Hz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Göğsü ve iki omzu arası geniş, mafsalları kalıncaydı. Bedeni nûr gibi parlardı....'

2.3.5.3. Değerlendirme

Râvîleri daha önce incelenen ve isnadının zayıf olduğu tespit edilen Taberânî rivayetinde Efendimiz'in nurânî parlaklıktaki vücudu, kavram olarak Hilye'de geçtiği şekilde ifade edilmiştir.

2.3.6. Vücudununuyumlu olması متماسكبادن

2.3.6.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

585 Dedi ashâb ile erbâb-ı harem Lahmı ol cism-i şerîfin her dem 586 Tâze gül gibi mutarra idi hep Bedeni pâk u musaffâ idi hep 587 Misli olmazdı o kaşı kavsin Güllerin derse felek firdevsin 588 Ahd-i eyyâm-ı cüvânâ gibi tâ Ter ü tamtâze idi ol a'za 589 Ne tenezzul edip ol sîmîn-ten Ne zarar gördü müsinn olmaktan 590 Hiç olur mu buna mânend-i giyâh Ola pejmürde gül-i bağ-ı İlah	585. Ashab'ın bazıları ile mübarek eşleri buyurdular ki; 'O şerefli kulun bedenindeki eti daima... 586. ... taze gül gibi kokardı ve nurlu bedeni cilalı bir ayna gibi berrak idi.' 587. Felek, cennet bahçelerinin güllerini devşirip elden geçirse bile, o yay kaşlının bir benzerini daha bulamazdı. 588. Gençlik günlerinin körpeliği gibi bütün azaları her dem taze ve her dem zinde idi. 589. O gümüş bedenli yaşı kemale erdikçe o tazeliği kaybetmedi ve yaşlanmaktan asla bedeni zarar görmedi.
--	---

³⁶²Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

	590. O, Allah'ın has bahçesinde açmış birgül iken, sıradan bir bitki gibi kuruyup gitsin; hiç olur mu!
--	--

2.3.6.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

49. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هَذَا بَنَ أَبِي هَالَةَ التَّمِيمِيَّ، أَنْ يَصِفَ لِي، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... مُعْتَدِلَ الْخَلْقِ، بَادِنَ مُتَمَاسِكَ سِوَاءِ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ..."³⁶³

Hiz. Hasan; Hind b. Ebî Hâle et-Temîmî, Allah Rasûlü'nü (s) bana şöyle vasıflandırdı:

'Endamı ve azaları uyumlu, mutedildi. Karnı ve göğsü bir hizadaydı...'

2.3.6.3. Değerlendirme

Rivayetten ve beyitlerden anlaşıldığı üzere Efendimiz'in vücudu ve bütün organları birbiriyle uyumlu ve aşırıya kaçmayacak şekilde orta halliydi. Nitekim çalışmamızın başından beri işlediğimiz üzere Efendimiz'in boyu ne uzun ne kısa, orta halli; teninin rengi ne beyaz ne esmer, orta halliydi. Kirpikleri ve parmakları göze batmayacak derecede uzun, yüzü etli de zayıf da değil orta halliydi. Hâkânî, Efendimiz'in vücudunun birbiriyle uyumlu ve düzgün olduğunu önce ayrı ayrı olarak ele almış, bu başlıkta da bir bütün olarak vücudunun uyumunu belirtmiştir.

Rivayetin râvî değerlendirmesi daha önce yapılmış olup, isnadın zayıf olduğu tespit edilmiştir.

2.3.7. Ne şişman ne de zayıf olması ضرب اللحم

2.3.7.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

594 Cisminin lahmı hafif idi tamam Lahm u şahm ıssı değildi o hümâm	594. Baştan ayağa bedenindeki bütün etler hafif idi. O himmet sahibi kul, asla yağlı ve şişman değildi.
595 Sakın ey arif-i ma'kul-şinâs Anı gâyetle nahîf etme kıyas	595. Ey akıllıca düşünüp mantıklı davranan kişi! Sakın bu söylediklerinden onu zayıf
596 Hem dahi ol sened-i şer-i mübîn	

³⁶³Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, XXII, 155-156, nr. 414.

Öyle zann eyleme kim ola semîn 597 Ne zaîf ü ne katı etli idi Mu‘tedil bir ulu devletli idi	birisi gibi algılama. 596. Kutlu dinin senedi konumundaki o sultanı, sakın mûlahham birisi de zannetme. 597. Çünkü o ne zayıf, ne de çok etli idi. Orta yapılı ulu bir devletli idi.
---	--

2.3.7.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

50. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

”أَحْسَنَ النَّاسِ عُنُقًا، لَيْسَ بِمُطَهَّمٍ، وَلَا مُكَلَّمٍ، مُتَمَاسِكِ الْبَدَنِ، ضَرَبَ اللَّحْمَ”³⁶⁴

“Boyun bakımından insanların en güzeli idi, yanakları ve yüzü ne çok etli ne de zayıftı. Vücudunun organları birbiriyle uygun yaratılmıştı. Eteri ise sarkık değil, sıkı idi ve Efendimiz çok şişman değildi.”

2.3.7.3. Değerlendirme

Sahih hadis kaynaklarında içinde “zarbe’l-lahm” ifadesi geçen bir rivayete rastlanmamış olup Kadı İyaz (v. 544/1149) lakabıyla ve Ebû’l Fazl künyesiyle tanınan İyaz b. Musa es-Sebtî tarafından telif edilen *eş-Şifa* isimli eserin Efendimiz’in fizikî özellikleriyle ilgili kısmında; Hz. Ali, Enes b. Mâlik, Hz. Aişe, Ebû Hüreyre, Berâ b. Âzib, İbn Ebi Hâle gibi sahâbîlerden Efendimiz’le ilgili rivayetler aktarıldığına değinilmiştir³⁶⁵; bu bağlamda rivayet edilenlerden³⁶⁶, konumuzla ilgili bir kısmı buraya alınmıştır. Buna göre Efendimiz’in; ‘eteri sarkık değil, sıkı idi ve Efendimiz çok şişman değildi.’ Daha önce geçen ‘ne zayıf ne de şişmandı’, ‘göğsü ile karnı aynı hizadaydı’ gibi ifadeler de Efendimiz’in etinin hafif olduğunu ve şişman olmadığını anlatmaktadır.

³⁶⁴ Kâdî İyaz, a.g.e.,I, ss. 148-149.

³⁶⁵ Kadı İyaz, a.g.e.,I, ss.146-147.

³⁶⁶ A.g.e.,I, ss. 148-149.

2.3.8. Orta boylu olması رُبْعَةُ الْقَدِيدِ

2.3.8.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

604 Orta boylu idi ol Sidre-makâm Ortalık anın ile buldu nizâm	604. Makamı Sidre gibi yüksek olan Efendimiz, orta boyluydu. Öyle ki orta olma hali onunla bir tavra dönüştü.
605 Bağ-ı firdevste anın bunu bil Oldu bâlâsına Tûbâ mâil	605. Şunu da biliniz ki, cennet bahçelerinde Tûba ağacı onun boyuna doğru meyletti.

2.3.8.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

51. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي حَلِيمَةَ مِنْ قَصْرِ الْأَحْنَفِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الضَّيْبِيِّ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وُلْدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْمَمْعُطِ وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ وَكَانَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ... " ³⁶⁷

Ali b. Ebî Tâlib'in (r.a.) oğullarından İbrahim b. Muhammed'den aktarıldığına göre şöyle demiştir: Ali (r.a.), Peygamber'in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir: "*Rasûlullah (s) ne dikkat çekecek kadar uzun ne de göze batacak şekilde kısa idi. Halkın orta boylusu idi' ...*"

2.3.8.3. Değerlendirme

Râvîleri daha önce incelenen ve Ömer b. Abdillâh'ın zayıf olduğu tespit edilen zayıf isnadlı bu rivayete göre; Efendimiz'in boyu mutedil bir şekildedir; ne çok uzun ne de çok kısadır. Bu durum, önceki başlıkta da geçtiği üzere Efendimiz'in orta boylu olduğunu göstermektedir. Tirmizî'nin rivayetinde "rab'aten min'el-kavm" şeklinde yer alan ibare, Hilye'de "rab'aten-gaddi" şeklinde geçmiştir. Tezimiz "able'l azudeyn" başlığı altında Kadı İyaz'dan nakledilen rivayette de "rab'aten

³⁶⁷Tirmizî, Menâkıb, 8.

gaddi” şeklinde geçmiştir. Rivayet biraz daha farklı lafızlarla Müslim ve Tirmizî’de de yer almıştır.³⁶⁸

2.3.9. Ne uzun ne de kısa olması المتردد القصير المتعدد

2.3.9.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

614 Hazret-i Şari’-i hâssu’l-hâssın Ya’ni ol dürr-i yem-i ihlasın	614. Özge kulların en seçkini olan o din elçisinin, yani o ihlas denizinin incisinin...
615 Değil idi boyu hem şöyle tavîl K’ola endâmı perî-şân bunu bil	615. ... boyu öyle uzun sayılmazdı; bilesin ki, endamı da peri güzelleri misali uygun idi.
616 Müteferrik idi bâlâlıktan Şâh-ı ar’ar gibi a’zâyı beden	616. Azaları birbirine uygun olan o beden, ardıç ağacı misali, uzun göstermezdi.
617 Dahi ol pâdişeh-i allâme Sanma kim ola kusûru’l-kâme	617. Ama sakın o bilgeler sultanını boyca kısa da zannetme.
618 Söyle kütâh değildi ol ulu Kim ana diyeler alçak boylu	618. O ulu hükümdar, öyle kendisine ‘kısa boylu’ denilecek derecede kısa da değildi.

2.3.9.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

52. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَانِنِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ..."³⁶⁹

Abdullah b. Yusuf- Mâlik b. Enes- Rabîa b. Ebî Abdurrahmân senediyle,

Enes b. Mâlik şöyle demiştir:

“Rasûlûllah (s) ifrat derecede uzun da değil, kısa boylu da değildi.”

2.3.9.3. Değerlendirme

Râvî zincirine bakacak olursak; Abdullah b. Yusuf (v.218/835)için *Tehzîb ’ül-Kemâl*’de Abdullah el-İclî ve Eba Müshir ‘sika’; Buhari ‘esbete’ş-Şâmiyyin’

³⁶⁸ Müslim, Fezâil, 113; Tirmizî, *Şemal*, 1.

³⁶⁹ Buhari, Menâkıb, 23.

ifadelerini kullanmış; İbn Hıbbân da *es-Sikât*'ta adını zikretmiştir.³⁷⁰Mâlik b. Enes (v. 179/795) Mâlikî mezhebinin imamıdır. İmam Şafi'inin de hocasıdır. 'İmam, hâfız, hüccet' gibi vasıflarla anılmıştır.³⁷¹ Rebia b. Ebi Abdurrahman (v. 136/753), tâbiîn neslinden fâkih ve Medine'nin önde gelen muhaddislerindedir. Hadis ilmi yanında, re'ye (ayet ve hadislerde hükmü bulunmayan konularda şahsî görüşle hüküm vermeye) de önem verdiğiinden 'Rebîatü'r-re'y' diye anılmıştır.³⁷² Rivayetimizin sahabî râvîsi Enes b. Mâlik (v.93/711) ile ilgili bilgi ise önceki başlıklarda geçmişti. Râvî değerlendirmesine göre senette yer alan bütün râvîlerin güvenilir olduğu, sonuç olarak da isnadın sahih olduğu görülmüştür.

Rivayet ve beyitlere göre Efendimiz (s) göze çarpacak kadar uzun, dikkat çekecek kadar da kısa değildi, orta boyluydu. Hilye'de de Efendimiz'in 'ardıç ağacı gibi uzun olmadığı' ve kendisine 'kısa boylu' denecek kadar da kısa olmadığı belirtilmiş, onun endamının peri güzelleri misali uygun olduğu söylenmiştir.³⁷³

2.3.10. Orta boylu olduğu halde uzun boylu bilinen her kim ile yan yana yürüse ondan uzun görünmesi **فلم يكن يماشييه احد ينسب الى الطول الاطاله**

2.3.10.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

623.Hâsılı evsât iken kadd-i Rasûl Bir tavîl âdem ile yürüse ol	623. 'Rasûlullah'ın boyu orta karar iken, eğer bir uzun boylu adam ile yan yana yürüse...
624.Ne kadar kadd-i bülend olsa o er Yine bâlâ-ter idi o peygamber	624. ... o kişi ne kadar uzun boylu olsa da, yine Efendimiz daha uzunca görünürdü...
625.Sonra ayrılrsa dedi ehl-i Hicâz Bu vasat görünür idi o dırâz	625. ... İki biribirinden ayrıldığı vakit de bu yine uzun görünürdü, Efendimiz yine orta boylu'. Hicaz ahalisinden onu gören herkes bunu böyle söylemiştir.

³⁷⁰ Mizzî, a.g.e., XVI, ss. 333-336

³⁷¹ Ahmet, Özel, 'Mâlik b. Enes', *DİA*, Ankara, 2003, XXVII, ss. 506-513.

³⁷² Şükrü, Özen, 'Rebîa b. Ebû Abdurrahman', *DİA*, İstanbul, 2007, XXXIV, ss. 499-500.

³⁷³ 615-618.beyitler.

2.3.10.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

53. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة أنها قالت كانت من صفة رسول الله (صلى الله عليه وسلم) في قامته "أنه لم يكن بالطويل البائن ولا بالقصير المتردد... وكان ينسب إلى الربعة إذا مشى وحده ولم يكن على حال يماشيه أحد من الناس ينسب إلى الطول إلا طاله رسول الله عليه الصلاة والسلام..."³⁷⁴

Hişâm b. Urve³⁷⁵- Urve³⁷⁶ senediyle, Hz. Aişe'den, Efendimiz'in vasıflarıyla ilgili şunlar nakledilmiştir;

"Efendimiz aşırı derecede uzun da değildi, göze batacak kadar kısa da değildi... Orta boylu olmasına rağmen, uzun boylu biriyle beraber yan yana yürüyecek olsa, yine Efendimiz ondan uzun görünürdü..."

2.3.10.3. Değerlendirme

İbn Asakir'inet-Târih'u-Dimeşkeserinde tespit ettiğimiz ve Hz. Aişe'den nakledilen rivayete göre; kendinden daha uzun biriyle yan yana geldiğinde, Efendimiz o kişiden daha uzun görünürdü. Ayrıldıklarında ise diğer kişinin uzun boylu, Efendimiz'in ise orta boylu olduğu görülürdü. Hâkânî de Hilye'de böylesöylemiş, hatta Efendimiz'in diğer kişiden "el ayası kadar yüksek" olduğunu tasvir etmiştir.³⁷⁷

Rivayetimizin râvîlerini incelemeye geçtiğimizde ilk râvî; Ebû'l-Münzir Hişâm b. Urve b. Zübeyr (v.146/763) hakkında; İclî, Ebû Hâtim, Yakub b. Şeybe ve Muhammed b. Sa'd 'sika'demiştir. Ebû Hâtim ayrıca, 'hadiste imam olduğunu' belirtmiştir. Babası Urve'den rivayet nakletmiştir.³⁷⁸ Urve b. Zübeyr(v. 94/ 713), hakkında; Muhammed b. Sa'd 'sika, fakîh, âlim' vasıflarını kullanmış ve çok hadis rivayet ettiğini bildirmiştir. İclî de tâbiîn neslinden salih bir insan olup sika olduğunu söylemiştir. Oğlu Hişâm'dan; Urve'nin bayram günleri hariç hep oruç tuttuğu, hatta

³⁷⁴İbn Asakir,a.g.e., III, 356.

³⁷⁵ Mizzî, a.g.e.,XXX, ss. 232- 242.

³⁷⁶ A.g.e.,XX, ss. 5-11.

³⁷⁷ 628.beyit.

³⁷⁸ Mizzî, a.g.e.,XXX, ss. 232- 242.

vefat ettiğinde de oruçlu olduğu bilgisi nakledilmiştir. Urve'nin rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır.³⁷⁹Rivayetimizin sahâbî râvîsi Aişe binti Ebi Bekir(v. 58/678); Hz. Ebû Bekir'in kızı olup, hicretten önce Mekke'de Peygamberimizle evlenmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır.³⁸⁰Hakkındaki en önemli olaylardan biri; Benî Mustalik gazvesinde yaşanan olay sebebiyle iftiraya uğraması ve Nur suresi 11-21.ayetlerle Allah tarafından temiz olduğunun bildirilmesidir. “Esasen Hz. Aişe, zekası, anlayışı, kuvvetli hâfızası, güzel konuşması, Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'i en iyi şekilde anlamaya çalışması gibi vasıfları sayesinde Hz. Peygamber'in yanında müstesna bir mevki kazanmıştır.”³⁸¹ Râvî değerlendirmesinde görüldüğü üzere, râvîlerin tamamının güvenilir olması ve aralarında inkıta olmaması; senedin sahit ve muttasıl olduğunu göstermektedir.

2.3.11.Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivayetle; Rasûlûllah'tan (s) daha hızlı yürüyen kimsenin olmaması; yeryüzünün ayakları altında kaybolması

وقال ابو هريره رضى الله تعالى عنه: ما رأيت احداً اسرع فى مشيته من رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلم كأنما الأرض تطوى له

2.3.11.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

632 Bû Hureyre dedi ol fahr-i kirâm Kadı sür'atle ederlerdi hırâm	632. Ebû Hüreyre der ki 'Kainatın övüncü olan Efendimiz, her daim süratle yürürdü...
633 Görmedim bir kişi kim ol bî-bâk Yürümekte ola andan çâlâk	633. O korkusuz sevgiliden daha hızlı yürüeyebilen bir kişiyi asla görmedim...
634 Aşık etmişti anı ru'yet-i Rabb Şu gibi tîz-rev olsa ne aceb	634. ... Allah'ın cemali onu öyle âşık etmişti ki, artık yürürken su gibi hızla aksa bunda şaşılacak ne ola ki!

³⁷⁹ Mizzî, a.g.e.,XX, ss. 5-11.

³⁸⁰ A.g.e.,XXXV, ss. 227-236.

³⁸¹ Mustafa, Fayda, "Âişe", *DİA*, İstanbul, 1989, II, s.202.

2.3.11.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

54. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيْعَةَ، عَنْ أَبِي يُونُسَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ:
مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ، وَمَا رَأَيْتُ
أَحَدًا أَسْرَعَ فِي مَشْيِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّهَا الْأَرْضُ تُطْوَى لَهُ، إِنَّا لَنَجْهَدُ أَنْفُسَنَا، وَإِنَّهُ
لَغَيْرُ مُكْتَرَبٍ.³⁸²

Kuteybe b. Saîd³⁸³- İbn Lehîa³⁸⁴- Ebû Yunus³⁸⁵ senediyle, Ebû Hüreyre (r.a.)
şöyle demiştir;

‘Ben, Rasülüllah’tan (s) daha güzel bir varlık görmedim. *Sanki güneş, onun mübarek yüzünde akıp giderdi. Ondan daha süratli yürüyen birini de görmedim. Sanki yeryüzü onun önünde dürülürdü. O gayet rahat bir şekilde yürüyüp giderken biz ona ayak uydurmakta zorlanırdık.*”

2.3.11.3. Değerlendirme

Öncelikle rivayetimizin râvîler zincirine bakalım; ilk râvî Kuteybe b. Said (v.240/855),rivayetleri İbn Mâce dışında Kütüb-i Sitte’de yer alan güvenilir bir râvîdir.Ebû Hâtim ve Nesâî sika olduğunu söylemiş; Nesâî ‘sadûk’ olduğunu da eklemiştir. İbn Lehîa’dan nakilde bulunmuştur.³⁸⁶İbn Lehî`a (v. 174/790),Mısırlı bir fakîhtir. Mısırdaki kadılık da yapmıştır. EbûDâvût, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace ondan rivayette bulunmuşlardır. Evi yanmadan önce kitaplarından rivayette bulunur ve makbul râvî sayılırdı; ancak evinin yanmasıyla birlikte kitapları da yanınca ezberden rivayet nakletmeye başlamış; hatalar yaptığı görülünce hadisleri almak konusunda ihtiyatlı davranılmıştır.³⁸⁷Ebû Yunus (v. 123/741),ismi Süleym b. Cübeyr olup, Ebû Hüreyre’nin azatlısıdır. Nesâî sika olduğunu bildirmiş; İbn Hibbân da *es-Sikat* eserinde ona yer vermiştir. Müslim, EbûDâvût, Tirmizî ondan rivayette bulunmuşlar; Buhari de ‘edeb’ babında onun rivayetlerinden faydalanmıştır.Kendinden İbn Lehîa

³⁸² Tirmizî, *Şemâil*, 18, nr. 123; Tirmizî, *Menâkıb*, 12, nr. 3648; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 350, 380, nr. 8858, 8930; İbn Hibbân, *Sahih*, XIV, 215, nr. 6309.

³⁸³ Mizzî, a.g.e.,XXIII, ss. 523- 537.

³⁸⁴ A.g.e.,XV, ss. 487- 503.

³⁸⁵ A.g.e., XXXIV, s. 418.

³⁸⁶ A.g.e.,XXIII, ss. 523- 537.

³⁸⁷ A.g.e.,XV, ss. 487- 503.

rivayet nakletmiş; kendisi de Ebû Hüreyre'den nakilde bulunmuştur.³⁸⁸ Rivayetimizin sahabî râvîsi ise Ebû Hüreyre'dir (v. 58/678). Asıl adı Abdurrahman olup en çok hadis rivayet eden sahabîdir. Kendisiyle ilgili bilgiler daha önce geçmişti. Senette yer alan bütün râvîler güvenilir kabul edilmiş ve isnadın sahih olduğu görülmüştür. Yaşar Kandemir rivayetle ilgili olarak; “Hadisimizde ‘sanki yeryüzü onun önünde dürüldü’ ifadesi geçti. Sahabî bu sözüyle, Peygamber’i Zîşân Efendimiz’in ayaklarını yerde sürümediğini, onun geniş adımlarla ve yokuş aşağı iniyormuş gibi yürüdüğünü anlatıyor. Bu haliyle onun, kendisine bakanlar üzerinde, yeryüzünün onun ayakları altında adeta dürüldüğü izlenimi uyandırdığını dile getiriyor” ve “Ashab-ı Kirâm ona yetişmek için çaba sarfederken, onun hiç telaş etmeden yürüyüp gitmesi, Rasül-i Ekrem’in güçlü bir bedene sahip olduğunu gösteriyor”³⁸⁹ şeklinde açıklamada bulunmuştur. Râvî değerlendirmesinde görüldüğü üzere rivayet sahih ve muttasıl isnatlıdır.

Hâkânî de ilgili beyite “Ebû Hüreyre’den rivayetle” diyerek başlamış ve Efendimiz’in hızlı bir şekilde yürüdüğünden bahsetmiştir. Hilye’deki bu başlık aslında hilye alanından çok şemail alanıyla ilgilidir.

2.3.12. Yürürken öne doğru eğik sanki yüksekte iner gibi yürümesi

مشى يتقلع كأنما ينحط من صبيباذا

2.3.12.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

642 Hem o sermâye-i fazl-u şerefın Selef eşrâfına hayru’l-halefin	642. Fazilet ve şerefın mayası, hayırlı nesillerin şerefli atası...
643 Dediler vasf-ı şerifinde yine Yürüse mâil olurdu önüne	643...olan Peygamberimizin mübarek vasıfları hakkında yine buyuruldu ki: ‘Yürüse önüne eğik yürürdü.’
644 Ney-şeker gibi hayâdan her bâr Eğilirdi önüne bir miktâr	644. Hayâsından dolayı şeker kamışı gibi her vakit önüne birazcık meylederek yürürdü.
645 Yani yüksekte eder gibi nüzûl Yürüse dâim eğilirdi Rasul	

³⁸⁸ Mizzî, a.g.e., XXXIV, s. 418.

³⁸⁹ Kandemir, a.g.e., I, s. 466.

<p>646. Her dem olurdu o bâlâyâ misâl Bâd-ı subh ile eğildikçe nihâl</p> <p>647. Müttefiktir bu rivayette sikât Muttasıl ol eser-i zât u sıfât</p> <p>648. Hazret-i Hak'tan edip istihyâ Meh-i nev gibi olurlardı dü-tâ</p>	<p>645. Yani Rasûlûllah, sanki yüksekten iner gibi eğilerek giderdi.</p> <p>646. Hani taze bir fidanın saba yeliyle eğilmesi vardır ya, işte o, tam da Efendimiz'in yürüdüğü vakitki boyuna benzer.</p> <p>647. Güvenilir kaynaklar şu rivayette görüş birliği içindedirler; "Allah'ın zat ve sıfatlarının eserini taşıyan Hz. Peygamber, her vakit...</p> <p>648. ... Allah Teâlâ'dan utandıkları için yeni ay gibi eğik olurlardı."</p>
---	---

2.3.12.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

55. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ هُرْمَزٍ،
عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: "... إِذَا مَشَى تَكْفَأُ تَكْفُؤًا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ لَمْ أَرِ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ
مِثْلَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ" ³⁹⁰

Muhammed b. İsmail³⁹¹- Ebû Nuaym³⁹²- Mes'ûdî³⁹³- Osman b. Müslim³⁹⁴-

Nafi b. Cübeyr³⁹⁵ senediyle Ali'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir:

"...Rasûlûllah (s) yürüdüğü vakit yokuştan iniyormuş gibi öne eğilerek yürürdü. O'ndan önce ve O'ndan sonra O'nun bir benzerini görmedim."

³⁹⁰ Tirmizî, Menâkıb, 8, ayrıca bkz.; Ahmed b.Hanbel, Müsned, I, 96, 134; Darimi, Mukaddime, 10.

³⁹¹ Mizzî, a.g.e., XXIV, ss. 489- 491.

³⁹² Mizzî, a.g.e.,XXIII, ss. 197-220.

³⁹³ A.g.e.,XVII, ss. 219- 227.

³⁹⁴ A.g.e.,XIX, s. 492.

³⁹⁵ A.g.e.,XXIX, ss. 272-277.

2.3.12.3. Değerlendirme

Efendimiz'in yürüyüşüyle alakalı olan bu rivayette Efendimiz'in bir yerden iniyormuşçasına öne doğru hafifçe meyilli yürüdüğü bildirilmiştir. Nitekim böyle bir yürüyüş mütevâzilik alametidir. Efendimiz yokuştan aşağı iner gibi hızlı, vakur ve sakin bir şekilde yürümüş; böbürlenerek, kasılarak, çalım satarak ve edalı bir şekilde yürümemiştir. Hilye-i Hâkânî'de de "hâyâsından dolayı şeker kamışı gibi her vakit önüne birazcık meylederek yürürdü"³⁹⁶ şeklinde tasvir edilmiştir.

Seneddeki ilk râvî; Muhammed b. İsmail es-Sülemî (v. 280/444);kendinden Tirmizî ve Nesâî rivayette bulunmuştur. Nesâî 'sika' olduğunu bildirmiş; İbn Hıbbân *es-Sikat*'ta zikretmiştir. 280 yılının ramazan ayında vefat etmiş olup, kendisini Ahmed b. Hanbel defnetmiştir.³⁹⁷Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn (v. 218/834),hakkında İclî 'sika, sebt fi'l-hadis' demiştir. Yakub b. Şeybe de 'sika ve sadûk' tabirlerini kullanmıştır. Abdurrahman'dan rivayet nakletmiş; kendisinden ise Muhammed b. İsmail nakilde bulunmuştur.³⁹⁸Abdurrahman b. Utbe b. Mes'ud el- Mes'ûdî (v. 160/777), ashabdan Abdullah b. Mes'ud'un torunlarından.Yahya b. Main'e, 'Mes'ûdî hadis ilminde nasıldır?' diye sorulduğunda Yahya 'sikadır' cevabını vermiştir. Nesâî de 'onda bir beis yoktur, fena değildir' anlamında 'leyse bihi be's' demiştir.³⁹⁹ Osman b. Müslim b. Hürmüz; İbn Hıbbân *es-Sikat*'ta ismini zikretmiştir. Kendisinden Tirmizî ve Nesâî rivayette bulunmuşlardır.⁴⁰⁰Nafi' b. Cübeyr b. Mut'ım (v. 99/717), İclî, Nafi'nin tâbiîn neslinden olduğunu ve sika olduğunu belirtmiştir. Ebû Zür'a ve İbn Hıraş da sika olduğunu söylemiş; İbn Hıbbânda kitabında ismini zikretmiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almaktadır.⁴⁰¹ Rivayetimizin sahabî râvîsi Ali b. Ebi Talip'le ilgili ise önceki başlıklarda bilgi verilmişti. Râvî değerlendirmesinde görüldüğü üzere bu rivayet; güvenilir râvîler kanalıyla sahih ve muttasıl bir isnadla gelmiştir.

³⁹⁶ 644. beyit

³⁹⁷ Mizzî, a.g.e., XXIV, ss. 489- 491.

³⁹⁸ A.g.e.,XXIII, ss. 197-220.

³⁹⁹ A.g.e.,XVII, ss. 219- 227.

⁴⁰⁰ A.g.e.,XIX, s. 492.

⁴⁰¹ A.g.e.,XXIX, ss. 272-277.

2.3.13.Ümmü Ma'bed'in, Rasülûllah'ı (s) vafederken şöyle söylemesi:
 “Uzaktan insanların en güzeli, en heybetlisi; yakından da insanların en güzeli ve en iyisiydi.” قالت ام معبد فى بعض ما وصفت به اجمل الناس من بعيد واحلاه واحسنه من قريب

2.3.13.1. Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

653 Ümm-i Ma'bed dedi ol hâss-ı Hüda Radiyallâhu Te'âlâ anhâ	653. Ümmü Ma'bed –Allah ondan razı olsun- buyurdu ki: ‘Allah’ın o has kulu...
654 Ğayet a'lâsı idi nâsın o şâh Nazar olunsa ıraktan her gâh	654. ... uzaktan bakıldığı vakit, o sultan, insanların en uzun boylusu (yücesi) idi.
655 Hem yakınından o mümtâz-ı cihân Aks-i âyine-i zât idi hemân ...	655. O cihan seçkini, yakından da Allah’ın zat aynasındaki görüntü idi.’ ...
674. Eyleyip vasf-ı şerîfin inşâ Dediler cümle fühûl-ı ulemâ	674. Bilginler arasında rivayetleri en sahih anlatanlar onun mübarek vasıflarını sayıp dökerken dediler ki:
675. Şîr-i ner gibi salâbetli idi Katı heybetli mehâbetli idi	675. “Yeledi aslanlar gibi sağlam yapılı, fazlasıyla heybetli ve erkekçesine idi.”

2.3.13.2.Telmihte Bulunulan Rivayet

56. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

عَنْ أَبِيهِ حُبَيْشِ بْنِ خَالِدٍ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ خَرَجَ مِنْ مَكَّةَ، وَخَرَجَ مِنْهَا مُهَاجِرًا إِلَى الْمَدِينَةِ ... قَالَ: صِفِي لِي يَا أُمَّ مَعْبِدٍ، قَالَتْ: رَأَيْتُ رَجُلًا ظَاهَرَ الْوَضَاءَةَ أَبْلَجَ الْوَجْهَ حَسَنَ الْخُلُقِ لَمْ تَعْبَهُ نُحْلَةً، وَلَمْ تُزِرْ بِهِ صَعْلَةً وَسِيمٍ فِي عَيْنَيْهِ دَعَجٌ وَفِي أَشْفَارِهِ وَطْفٌ وَفِي صَوْتِهِ صَهْلٌ، وَفِي عُنُقِهِ سَطْعٌ، وَفِي لِحْيَتِهِ كَثَائَةٌ، أَرَجُّ أَقْرَنُ، إِنْ صَمَتَ فَعَلَيْهِ الْوَقَارُ، وَإِنْ تَكَلَّمَ سَمَاهُ وَعَلَاهُ الْبُهَاءُ، أَجْمَلُ النَّاسِ وَأَبْهَاهُ مِنْ بَعِيدٍ، وَأَحْلَاهُ وَأَحْسَنُهُ مِنْ قَرِيبٍ، حُلُوُ الْمِنْطِقِ...⁴⁰²

Hubeyş b. Hâlid'den rivayetle;

Efendimiz Mekke'den çıkıp, Medine'ye hicret yolculuğunda arkadaşları Hz. Ebû Bekir (r.a.), Âmir b. Führeyre ve Abdullah b. Ureykit (r.a.) ile birlikteydi. ... Ebû

⁴⁰² Taberâni, *el-Mucemü'l- Kebîr*, Hubeş bâbı, IV, s. 48. nr. 3605.

Mâbed: “Ey Ümmü Mâbed! Sen onu bana tarif et” dedi. O da Efendimiz’in (s) şemailini hayalinde kaldığı kadarıyla şöyle tarif etti: “*Gördüğüm öyle bir kimse idi ki, nur yüzlü güzel huylu idi. Şekli şemâili yerli yerinceydi. Ne karnı büyük ne de başı küçüktü. Endâmı, biçimi, simâsı hoştu. Gözleri siyah, kirpikleri çok, sesi nâzik idi. Gözünün beyazı çok beyaz, karası da pek kara idi. Kudretten sürmeli idi. Kaşlarının ucu ince, saçları koyu siyahtı. Boynu hafif uzunca ve yüksek, sakalı da sıkca idi. Sustuğunda sekînet ve vakar, konuştuğunda güzellikler görülürdü. O güleryüzlü, tatlı sözlü idi. Kelimeler mübârek ağızından teker teker çıkar, sanki dizilmiş inci gibi tatlı tatlı akardı. İfadeleri net ve açıktı. Cümleleri ne az ne de çoktu. Uzaktan bakılınca insanların en heybetlisi, yakınına gelince tatlı ve çekici idi...*”

2.3.13.3. Değerlendirme

Hubeyş b. Hâlid’den nakledilen uzunca bir rivayete göre, Efendimiz, yanında arkadaşlarıyla birlikte Mekke’den Medine’ye hicret etmekteyken, yolda Ümmü Mâbed isimli bir hanımın çadırının yanında dinlenmek için durmuşlardır. Çünkü bu hanım, yolcuların yiyecek ve içecek ihtiyaçlarını karşıladı. Efendimiz ona süt bulunup bulunmadığını sorunca, bulunmadığını söylemiştir. O esnada Efendimiz orada bir koyun görmüş ve sağmak için izin istemiştir. Ümmü Mâbed, o koyunun zayıf ve kısır olduğunu bildirmiş, Efendimiz ise mucizevî bir şekilde o koyunu sağıp oradakilere ikram etmiş, en son da kendisi içmiştir. Herkes doyuncaya kadar süt içtikten sonra Efendimiz biraz daha süt sağıp Ümmü Mâbed’e vermiş ve oradan ayrılmışlardır. Biraz sonra Ümmü Mâbed’in kocası Ebû Mâbed gelip, sütün nereden geldiğini sormuş, hanımı olanları anlatınca da, ondan Efendimiz’i tarif etmesini istemiştir. Böylelikle Ümmü Mâbed yukarıdaki rivayette görüldüğü şekilde Efendimiz’i tavsif etmiştir. Bu özelliklerin konu başlığımızla ilgili olanı ‘Efendimiz’in; uzaktan bakılınca insanların en heybetlisi, yakınına gelince en güzeli olması’dır. Hilye’de de bu cümle aynı kelimelerle geçmektedir. Ayrıca 674 ve 675.beyitlerde de Efendimiz’in heybetinden bahsedilmektedir. Aynı anlamı ifade etmesi sebebiyle bu başlık altında bu beyitlerin de verilmesi uygun görülmüştür.

Rivayetin râvîsi Hubeyş b. Halid el-Huzaî hakkında tespit edebildiğimiz az miktarda bilgi ise; onun Mekke’nin fethi günü vefat ettiği ve Ümmü Mâbed olarak

لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْمَمَّعِطِ وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ وَكَانَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ... مَنْ رَأَاهُ بِدَيْهَةٍ هَابَةٍ، وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أَحَبَّهُ، يَقُولُ نَاعَتُهُ: لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ.⁴⁰⁴

Ebû Cafer- Ahmed b. Abde ez-Zabbî- Ali b. Hucr- İsa b. Yunus- Ömer b. Abdullah- İbrahim b. Muhammed senediyle, Hz. Ali (r.a.), Peygamber'in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir:

“Rasûlullah (s) ne dikkat çekecek kadar uzun ne de göze batacak şekilde kısa idi. Halkın orta boylusu idi... O’nu ansızın gören ondan korkardı. O’nunla beraber olan onu severdi. O’nu anlatmaya çalışan anlatmaktan aciz kalınca; ne O’ndan önce ne de O’ndan sonra bir benzerini görmedim” derdi.

2.3.14.3. Değerlendirme

Tirmizî, rivayetin devamında ‘Bu hadis hasen garibtir. Senedi muttasıl değildir’, demiştir. Buradaki râvîlerle ilgili bilgiler beşincihadiste geçmiş ve Ömer b. Abdillâh’ın zayıflığı sebebiyle isnadın zayıf olduğu görülmüştür.

Efendimiz’i ilk defa görenlerin ürperip korkuyla karışık saygı duygusuna kapılmaları, Efendimiz’in vücudunun heybetli bir yapıda olduğu göstermektedir. Ama onunla tanışıp, konuşup, vakit geçiren insanlar da onun mütevâziliği, merhameti ve güzel hasletleri sebebiyle onu çok severdi. Nitekim rivayetin devamında, sahâbîler, Efendimiz’i tanımadan önce de, onu tanıdıktan sonra da; ondan daha güzelini ve daha güzel ahlaklısını görmediklerini itiraf etmektedirler. Hilye’de de bu durum, rivayette geçtiği şekilde nazmedilmiştir.

2.3.15. Vasıflarını anlatanın şöyle demesi: “Ne önce ne de sonra onun gibisini görmedim.” يقول ناعته لم ار قبله ولا بعده مثله.

2.3.15.1. Hilye-i Hâkânî’deki Beyitler

676 Vâsif edenler o felek-dergâhı Yani etvâr-ı habibullâhı	676. Mertebesi göklerin en üstünde olan Efendimiz’in hâlini, yani ki Allah’ın sevgilisinin tavırlarını anlatanlar...
677 Evvel âhir o vücûdun bunu bil Görmedik mislini der el-hâsıl	677. ... özetle ‘önceden ve sonradan, o

⁴⁰⁴ Tirmizî, Menâkıb, 8.

	vücudun bir eşini daha hiç görmedik’ derler.
--	---

2.3.15.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

58. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي حَلِيمَةَ مِنْ قَصْرِ الْأَخْنَفِ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الضَّيِّبِ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى عُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْمَمْعُطِ وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ وَكَانَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ... يَقُولُ نَاعَتُهُ: لَمْ أَرْ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ " ⁴⁰⁵

Ebû Cafer- Ahmed b. Abde ez-Zabbî- Ali b. Hucr- İsa b. Yunus- Ömer b. Abdullah- İbrahim b. Muhammed senediyle, Hz. Ali (r.a.), Peygamber’in (s) özelliğini anlatırken şöyle demiştir: “*Rasûlullah (s) ne dikkat çekecek kadar uzun ne de göze batacak şekilde kısa idi. Halkın orta boylusuydu... O’nu anlatmaya çalışan anlatmaktan aciz kalınca; ne O’ndan önce ne de O’ndan sonra bir benzerini görmedim*” derdi.

2.3.15.3.Değerlendirme

Senedinde yer alan Ömer b. Abdillâh’ın zayıf olduğu tespit edilen bu rivayette; Efendimiz’i vafedenlerin en son cümle olarak ‘daha önce de daha sonra da onun gibisini görmedim’ dedikleri bildirilmektedir. Bunun sebebi ‘ ne kadar anlatırsam anlatayım, ne kadar översem öveyim Rasûlullah, benim vafettiğim her şeyden daha üstün ve daha güzeldir. İnsan hayatında bir kere Onu gördü mü, bir daha onun gibisini asla göremez’ demek istemeleri olsa gerektir. Nitekim Hâkânî “...Kıl ile örtülmemiş bedeni tıpkı bir nura benzerken, ben onun vücudunu nasıl övebileyim”⁴⁰⁶ derken bu âcizliği dile getirmiştir.

⁴⁰⁵ Tirmizî, Menâkıb, 8.

⁴⁰⁶ 566.beyit

2.3.16. Nebi (s) şöyle buyurmuştur: “İnsanlar arasında Adem’e (as) en çok benzeyen benim. Babam İbrahim (as) huy ve yaratılış açısından bana en çok benzeyendir.”

قال رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلم انا اشبه الناس بآدم عليه السلام و كان ابي ابراهيم عليه السلام اشبه الناس بي خلقاً و خلقاً

2.3.16.1.Hilye-i Hâkânî'deki Beyitler

691 Gevher-i hâtem-i dest-i kudret Pertev-i nur-ı cemâl-i ‘izzet	691. ...Kudret elinin (Allah’ın iradesinin) yüzüğünü süsleyen mücevher ve yüce güzelliğin nurunun ışığı olan efendiler efendisi şöyle ferman eyler ki:
692 Fahr-i ecdâdım olan Adem’e ben Eşhebim cümle-i evlâdından	692. ‘Atalarımın övüncü olan Adem’e ben bütün diğer evlatlarından daha çok benzemekteyim.’
693 Hem dedi lütf ile ol tab’ı selîm Enbiyâdan pederim İbrâhim	693. Ve yine o esenlik üzerine yaratılmış olan sultan lutfedip buyurdu ki: ‘Nebilerden olan atam İbrahim Halilullâh...
694 Bana nâsın katı pek benzeridir Güherim ol sadefin cevheridir	694. ...insanların bana en çok benzeyenidir. Nitekim cevherim o sadefin incisidir (onun soyundanım)...
695 yani kim halkan u hulkan takdîr Zâtıma etmiş idi annı nâzır	695. ... yani ki Allah’ın takdiri, yaratılış ve huy bakımından onu benim zatıma benzer kılmıştı.’

2.3.16.2. Telmihte Bulunulan Rivayet

59. Hadis;

Hâkânî Mehmed Bey bu beyitlerde şu hadise telmihte bulunmaktadır;

...وَكَانَ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: أَنَا أَشْبَهُ النَّاسِ بِأَبِي آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَكَانَ أَبِي إِبْرَاهِيمَ خَلِيلُ

الرَّحْمَنَ أَشْبَهَ النَّاسَ بِي خُلُقًا وَخُلُقًا، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعَلَى جَمِيعِ أَنْبِيَاءِ اللَّهِ.⁴⁰⁷

Efendimiz (s) şöyle buyurmuştur;

“İnsanoğlu içinde atamız Hz. Adem’e (a.s.) en çok benzeyen benim. Atamız İbrahim (a.s.) de yaratılış ve ahlak olarak bana en çok benzeyendir.”

2.3.16.3.Değerlendirme

Rivayet; Gazali'nin *İhya-ü Ulumi'd-Din* eserinde, İbn Asakir'in *Tarih'u-Dımeşk*'inde ve Beyhakî'nin *Delailü'n-Nübüvve*'sinde; Hilye-i Hâkânî'de geçen tüm kelimeleri muhtevî şekilde yer almaktadır. Sahih hadis kaynaklarında bu rivayete rastlanmadığı gibi, konu bakımından da benzerine rastlanmamıştır. Sadece Tirmizî'de, Efendimiz'in, Mirac'a çıktığı vakit Hz. İbrahim'i görüp, 'oğullarından İbrahim'e en çok benzeyen benim' buyurduğu rivayet edilir.⁴⁰⁸

On altı alt başlık halinde ele aldığımız üçüncü başlığımızda da tekrarlarlabirlikte on sekiz hadis rivayeti, bir Beyhakî'den (*Delail*) (v. 458/1066), bir Kadı İyâz'dan (v. 544/1149) ve bir de İbn Asâkir'den (v. 620/ 1223) rivayet nakledilmiştir. Bir başlığımızda ise bilgi tespit edilememiştir.

⁴⁰⁷Beyhakî, a.g.e.,I, s. 306.; ayrıca bkz.; Muhammed Gazalî, *İhya'ü Ulumi'd-Dîn*, Darü'l Marife, Beyrut, II, s.383.; İbn Asakir, a.g.e, III, s.363.

⁴⁰⁸Tirmizî, Tefsir, 18.

DEĞERLENDİRME

16. yüzyılın ilk yarısında doğduğu tahmin edilen Hâkânî Mehmed Bey, iyi bir tahsil görüp, resmî devlet işlerinde görev almıştır. Telif ettiği üç eseri bulunmakta olup; halk arasında koruyuculuğuna inanılan ve kaynağı tespit edilememiş olsa da hilyeyi görenin ve ihtimam gösterenin kabrinde azap görmeyeceği; kıyamet gününde çıplak olarak haşredilmeyeceği gibi bilgiler barındıran rivayetler sebebiyle meşhur olan Hilye isimli eseri, şairler arasında da önemli bir akımın başlatıcısı sayılmıştır. Kendinden sonra hem Hz. Peygamberle ilgili hem de diğer peygamberler ve din büyükleriyle ilgili hilyeler yazılmaya başlanmıştır. Bu da hem mensur hem manzum hem de tablo halinde olmak üzere üç farklı şekilde yayılmıştır. Hâkânî'nin etkisinden başka, Hz. Peygamber sevgisi ve ondan şefaahat beklentisi; şairin vefatından sonra hayırla anılmak istemesi; İslâm dininde canlı resmi ve heykelinin tasvip edilmemesi sebebiyle ona duyulan özlemin artması sonucunda; sahabeden nakledilen tasvirler, edebî şekilde işlenmeye başlamıştır.

Biz de çalışmamızda hem halkı hem de şairleri etkileyen Hâkânî'nin, Hilye'sini ele alıp, beyitlerde telmihte bulunduğu rivayetleritespit etmeye çalıştık.

İki ana başlıktan oluşan çalışmamızda; ilk ana başlıkta Hilye'nin giriş beyitlerindeki telmihter incelenmiş ve kast ettikleri rivayetler tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci ana başlık üçe ayrılmış olup; ilkinde Efendimiz'in (s) baş kısmındaki, saç, sakalı, gözleri, kirpikleri, burnu ve kaşları hakkındaki beyitler ve bu beyitlerin dayandığı rivayetler yer almıştır. İkinci ana başlığımızda Efendimiz'in (s) başı hariç diğer uzuvları hakkındaki beyitlere ve rivayetlere yer verilmiştir. Üçüncü ve son başlığımızda Efendimiz'in (s) vücudu hakkında genel ifadeler içeren beyitlere ve bunların dayandıkları rivayetlere yer verilmiştir. İlk ana başlığımızdan itibaren on iki defa geçen Taberânî rivayeti, üçüncü ana başlığımızda da dört defa yer alarak, toplamda on altı defa tekrar edilmiştir. Bu da Hâkânî'nin, Hilye'deki başlıkları oluştururken Taberânî'den ne kadar çok yararlandığını göstermesi bakımından

önemlidir. Bu rivayetin râvîlerinden yalnızca birinin ‘zayıf ve Rafizî’ olduğu bildirilmiş, diğerleri hakkında ta’dil ifadeleri kullanılmıştır.

Tez boyunca; Taberânî’nin, *el-Mucemü’l-Kebîr*’indeki 414 numaralı rivayet toplam on altı başlıkta; Tirmizî, Menâkıb bölümündeki 3638 numaralı rivayet toplam sekiz başlıkta ele alınmış olup, bu rivayetler Hâkânî’nin, eserinde en çok telmihte bulunduğu rivayetler olmuştur. Çalışmamızda tekrarlarla beraber toplamda elli dokuz rivayet incelenmiştir. Bunlardan yirmi tanesinin sahih isnadlı olduğu tespit edilmiştir. Yine tekrarlarla beraber yirmi beş tane rivayetin de zayıf isnadlı olduğu tespit edilmiştir. Ancak tekrarsız olarak sadece üç tane rivayetin isnadının zayıf olduğu görülmüştür. Tezde incelenen biri mevzû olmak üzere, on bir rivayet ise; hadis kaynaklarında yer almayıp; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî (v. 458/1066), Gazâlî (v. 505/ 1111), Kadı İyaz (v. 544/1149) ve İbn Asâkir (v. 571/ 1176) gibi âlimlerin eserlerinden aktarılmıştır. Üç tane başlığımızda ise herhangi bir rivayet tespit edilememiştir.

SONUÇ

Hz. Peygamber'in fizikî özelliklerinin anlatıldığı hilye hadislerinden yola çıkarak manzum hilye yazan şairlerin en önemlisi olan Hâkânî Mehmed Bey, 16.yüzyılda yaşamıştır. Hayatı hakkında az miktarda bilgi bulunmakta olup, bilinen üç eseri vardır. Hilye-i Hâkânî isimli eseriyle kendinden sonraki şâirlere de hilye alanında eser telif etme konusunda öncülük etmiştir. Hâkânî, Hilye'ye bismelenin önemi ve her harfinin işaret ettiği manaları açıklayarak başlamış; ardından münacaât, naat, af dileme gibi bölümlere yer vermiştir. Konumuzla ilgili asıl bölüm ise Hz. Peygamber'i tarif ettiği beyitlerdir. Bu beyitlerde peygamberî vasıfları kırk tane başlık altında inceleyip açıklamıştır. Bu başlık ve beyitlerde kimi zaman sahabîlerden alıntı yapılmış; kimi zaman da Hz. Peygamber'den hadisler nakledilmiştir. Bu beyitlerde açıklanan vasıf ve telmihlerin işaret ettiği hadislerin, sahih hadis kaynaklarına dayanıp dayanmadığı dikkatimizi çeken nokta olmuştur. Bu sebeple çalışmamızda Hâkânî Mehmed Bey'e ait olan Hilye-i Hâkânî'de hadislere telmih yapılan beyitler ele alınıp, ilgili rivayetler ve râvîleri değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda kırk altı alt başlıkta elli dokuz tane rivayet incelenmiştir. Bu çalışmamız sonucunda; Hâkânî'nin, eserinde, bir uydurma rivayet hariç sahih kaynaklara dayanan rivayetlere telmihte bulunması, onun hadis ilmine de vâkîf olduğu ve Hz. Peygamber'e aidiyetinde problem bulunan rivayetlere telmihte bulunmaktan olabildiğince kaçındığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel (v. 241/855), *Müsnedü'l-imâm Ahmed b. Hanbel*, Müessesetü'r-Risâle, I-XLV,y.y., 1421.

Akyüz, Ali, “Abdürrezzak es-San’ânî”, *DİA*, I, s. 298, İstanbul, 1988.

Atalay, Mehmet; “Hâkânî ve Hilye’si (I)”, *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, cilt; 5, sayı;1, ss. 29-49, Elazığ, 1991.

-----“Hâkânî ve Hilye’si (II)”, *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, cilt; 5, sayı;2, ss. 33-58, Elazığ, 1991.

Atik, Hikmet; “Hilyelere Göre Hz. Peygamber’in İnsanlara Davranışı”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı; 17, ss.271-283, Şanlıurfa, 2007.

Aycan, İrfan, “Urve b. Zübeyr”, *DİA*, XXXXII, s. 184, İstanbul, 2012.

Bağdadî, Hatîb,(v. 463/ 1071),*Tarih-u Bağdad*, Daru’l- Kütübü’l- Alemiyye, I-XIV, Beyrut, 1417.

Berk, Süleyman; “Tasarımı ve Metniyle Farklı Bir Baskı Hilye-i Şerife”, *Dini Araştırmalar*,sayı;51, s. 169-185, y.y., 2017.

Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, (v.458/1066), *Delâilü’n-Nübüvve*,Dârü’l-Kütübü’l Âlemiyye, 1.baskı, I-VII, y.y.,1408/1988.

el-Buhari, Muhammed b. İsmail,(v. 256/870), *el-Camiu’s-Sahîh*,I-IX, Dâr-ü Tavku’n-Necât, y.y., t.y.

Bilkan, Ali Fuat, “Hadis-i Şerifler Işığında Hilye-i Hakani”, *İslamî Edebiyat*, dönem 2, sayı 1, ss.12- 14, y.y.,1989.

el-Cevherî, İsmail b. Hammâd,(v. 400/1009),*Tâcü’l-Lüga*, Dârü’l-İlm, I-VI, Beyrut, 1987.

Cunbur, Müjgan, “Şemâ’il-i Şerîfe ve Hilye-i Nebevîler”, *Diyanet Dergisi* Özel Sayı, ss. 37-45, y.y., 1970.

Çakan, İsmail Lütfi, , “Begavî, Ali b. Abdilaziz”, *DİA*, V, s.339,İstanbul, 1992.

Çolak, Ahmet, “Klasik Türk Edebiyatında Hilye”, *Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi I.Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyum Bildirisi*, s.1-24, Nevşehir, t.y.

ed-Dârekutnî, Ali b. Ömer,(v.385/995), *es-Sünen*, Müessesetü'r-Risâle, I-V, Beyrut, t.y.

ed-Dârimî,Abdullah b. Abdurrahman,(v. 255/869),*Müsned'ü Dârimî*, I-IV, Dârü'l-Ma'na, y.y., t.y.

Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, Işık Yayınları, I-VII, İzmir, 2013.

Derman, Uğur, “Hat Sanatında Hilye-i Şerîf'ler”, *Diyanet İlmî Dergi*, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s) Özel Sayı, ss. 617-636,Ankara 2003.

----- “Hilye (Hat)”, *DİA*, XVIII, ss. 47- 51, İstanbul, 1998.

Ebü Dâvûd, Süleyman b. Eş'as,(v.275/889),*Sünen-i Ebî Dâvût*, I-IV, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, t.y.

Erdoğan, Mehtap; “Hâkim Mehmed Efendi'nin Manzum Hilyesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XI/1, 317-358, Sivas, 2007.

-----“Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler”, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Sivas, 2011.

Erdoğan, Naim, *Şemailü'r- Resül*, Temel Neşriyat ve Dağıtım, İstanbul, 1983.

Erkal, Abdulkadir, “Türk Edebiyatı'nda Hilye ve Cevrî'nin ‘Hilye-i Çâr Yâr-ı Güzin'i””, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sayı 12, s. 111-131, Erzurum, 1999.

el-Ezherî, Muhammed b. Ahmed,(v.370/ 980), *Tehzîbü'l-Luga*,Dârü İhya, I-VIII, y.y., 2001.

Fayda, Mustafa, “Âişe”, *DİA*, II, s.202, İstanbul, 1989.

el-Ferâhidî,Halil b. Ahmed,(v. 175/791), *Kitâbü'l Ayn*,I-VIII, Dârü'l-Mektebetü'l-Hilâl, y.y., t.y.

Gazalî, Muhammed,(v. 505/1111),*İhyâ'ü Ulûmi'd-Dîn*, I-IV, Darü'l Marife, Beyrut, t.y.

Gülhan, Abdülkerim; “Hâkânî Mehmed Bey'in Şiir Anlayışı”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.1, sayı;2, 98-121, Balıkesir, 1998.

-----“Hâkânî Mehmed Bey Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divan'ının Tenkidli Metni”, *Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*, Ankara, 1996.

Güngör, Zülfikar; “Türk Edebiyatında Hilye-i Nebevi Türünün Doğuşu, Gelişimi, Sebepleri”, *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, sayı; 10, s. 185-199, y.y., 2003.

----- “Türk- İslam Edebiyatının Kaynağı Olarak Hadisler”, İslami İlimler Dergisi yayınları, ss.233-243, y.y., Ekim 2014.

----- “Bir Edebî Tür Olarak Hilyeler”, Uluslararası Mevlid Sempozyumu, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, ss.71-88, Ankara, 2010.

Hatipoğlu, İbrahim, “Ma’mer b. Râşid”, *DİA*, XXVII, s. 553, Ankara, 2003.

Hoca, Nazif, “Şemâil ile Hilyeler”, ss.17-22, y.y., t.y.

İbn Âsâkir, Ali b. el-Hasen, (v. 571/ 1176), *Tarih’u-Dımeşk*, Dâr’ül-Fıkr, I-LXXX, y.y., 1995.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd, (v.273/887), *Sünen’ü İbn Mâce*, I-II, Dârü’l-İhyâ, y.y., t.y.

İbn Sa’d, Muhammed, (v.230/845), *et- Tabakâtü’l-Kübra*, Mektebet’ü Ulûm ve Hüküm, I-XIII, Medine, 1408.

Kâdı İyâz, İyâz b. Musa, (v. 544/ 1149), *Şifa-ü Şerif*, Dârü’l- Feyhâ, Umman, 3.baskı, I-II, y.y., h.1407.

Kandemir, M.YAŞAR, “Ebû Hüreyre”, *DİA*, X, s. 160, İstanbul, 1994.

----- *Hadis İlimleri ve Hadis Istılahları*, İFAV Yayınları, İstanbul, 2010.

----- “Hişam b. Urve”, *DİA*, XVIII, s. 156, İstanbul, 1998.

----- “Şemâil”, *DİA*, XXXVIII, ss. 497-500, İstanbul, 2010.

----- “eş-Şemâilü’n- Nebeviyye”, *DİA*, XXXVIII, ss. 500-501, İstanbul, 2010.

----- *Şemâil-i Şerif Şerhi*, Tahlil Yayınları, I-III, İstanbul, 2016.

el-Kârî, Nureddin Molla el-Herevî, (v.1014/ 1605), *Mirkatü’l Mefatih Şerhu Mişkatü’l Mesabih*, Darul- Fıkr, I-V, Beyrut, 2002.

Kara, Ömer, Neşâtî’nin ‘Hilye-i Enbiyâsi’nin Dinî Kaynakları, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, yıl 4, sayı 12, ss. 1-48, İstanbul, 2002.

Karaca, Mevlüt, *Şemâil-i Şerif*, Hisar Yayınevi, İstanbul, 2014.

Karahan, Abdülkadir; *Hâkânî Mehmed Bey’in Hilye-i Şerife’si*, Sabah Gazetesi Yayını, İstanbul, 1992.

Karaman, Hayrettin; *Hilye Hâkânî Mehmed Bey ve Bürde Kasidesi Bûsürî*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Kılavuz, Ahmet Saim, “Zeynelabidîn”, *DİA*, XXXIV, s. 365, İstanbul, 2013.

Külekcî, Numan, “Edebiyatımızda Hilye ve Hilye-i Hakânî”, *İslamî Kültür, Sanat ve Edebiyat*, sayı 4, ss. 40-42, y.y., 1989.

Ma'mer b. Râşid(v.153/770),*el-Cami'*, Meclisi'l-Âlemî, 3.baskı, X-XI (Abdürrezzâk'ın *el-Musannef*'inin sonunda yayımlanmıştır.), Pakistan, 1403.

Mizzî, Yusuf b. Abdurrahman, (v.742/1341),*Tehzîbü'l-Kemâl*, Müessesetü'r-Risale, I-XXXV, Beyrut, 1980.

Muallim Naci(v.1893),*Osmanlı Şairleri*,(hazırlayan; Cemal Kurnaz), Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları, Ankara, 1986.

Mâlik b. Enes (v.179/795), *el-Muvatta el-imâm-ü Mâlik*, I-II, Müessesetü'r-Risâle, y.y., t.y.

Muhammed b. Hibbân(v.354/965),*Sahîh'u İbn Hibbân*, I-XVIII, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, t.y.

Müslimb. Haccâc (v.261/877), *es-Sahîh*, I-V, Dârü'l-İhyâ, Beyrut, t.y.

en-Nesâî, Ahmet b. Şuayb,(v.303/915),*es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, t.y.

Özel, Ahmet, ‘Mâlik b. Enes’, *DİA*, XXVII, ss. 506-513, Ankara, 2003.

Özen, Şükrü, ‘Rebîa b. Ebû Abdurrahman’, *DİA*, XXXIV, ss. 499-500, İstanbul, 2007.

Özkafa, Fatih, “Hilye-i Şerîfe'nin Dinî, Edebî ve Estetik Boyutları” , *Turkish Studies*, sayı 7/3, ss. 2041-2053, Ankara, 2012.

Özkan, Halit, “Zührî”, *DİA*, XXXIV, s. 546, İstanbul, 2013.

Pala, İskender; *Hâkânî Mehmed Bey Hilye-i Saadet*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2016.

Poyraz, Yakub, “Hâkim Seyyid Mehmed Efendi'nin ‘Nazire-i Hilye-i Hâkânî’ Adlı Eseri”, *Turkish Studies*, sayı 2/3, ss. 449-488, y.y., 2007.

Sağır, İdris, “*Kur'an'da Zinet Kavramı*”,Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2009.

Şahin, Kayalık, Duygu, “Hz. Muhammed Hakkında Yazılan Manzum Hilyelerin Sebeb-i Telif Bölümlerinin Mukayesesi”, *IBAD(Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi)*, sayı; Nisan 20-23, s. 273-286, İstanbul, 2017.

Şener, Hasan; **Beklen**, Sadık, “Türk Edebiyatında Hilye ve Hayrî'nin Hilye-i Şerifi”, *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, I, ss.1-14, y.y., 2017.

et-Taberânî, Süleyman b. Ahmed,(v.360/971),*Mucem 'ül-Kebîr*, Mektebet-ü İbn Teymiye, I-XXV, Kâhire, t.y.

Tamdoğan, Gözütok, Zehra, “Türk-İslam Edebiyatında Hilye ve ‘Halil b. Ali el-Kırmî'nin Mensur Hilye-i Nebevî'si”, *İstem Dergisi*, sayı 28, ss. 389-413, y.y., 2016.

et-Tirmizî, Muhammed b. İsa,(v.279/892),*Sünen-i Tirmizî*, Şirket-ü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bânî, I-V, Mısır, t.y.

Uzun, Mustafa, “Hâkânî Mehmed Bey”, *DİA*, XV, ss.166-168, İstanbul, 1997.

-----“Hilye”, *DİA*, XVIII, 44-47, İstanbul, 1998.

Wensinck,Arent Jan; **vd.**, *El- Mu'cemül Müfehres Li-Elfâz-ıl-Hadis en-Nebeviyye*,I-VIII, Çağrı yayınları, İstanbul, 1986.

Yardım, Ali; “Hazreti Peygamberi Anlatan İlim Dalları ve Şemal Nev'î” , *Diyaret Dergisi*, cilt 25, sayı 4, s.213-220, Ankara, 1989.

-----*Peygamberimizin Şemali*, Damla Yayınları, İstanbul, 1997.

----- “Şemal Nevinin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitabü-ş Şemal'i”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, s.349-409, İzmir, 1983.

Yazar, Sadık, “Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi”, *Turkish Studies*, sayı 2/4, ss.1026-1044, y.y., 2007.

Yıldırım, İsmail, “Urmevî'nin Tezkire-i Hazret-i Baba Adlı Eserinde Hilye-i Şerîf Bölümü”,*Teke Uluslar arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, sayı 3/4,ss. 74-95, y.y., 2014.

Zehebî, Muhammed b. Ahmed, (v. 748/ 1348),*Siyer'uÂlâm'ü'n-Nübelâ*, Müessesetü-Risale, I- X, ss. 430-432, 3.baskı, y.y., 1985.